

Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050

Help by it meitsjen fan plannen rûnom wetterrekreaasje

Project Gebruiksvisie Waterrecreatie
Fryslân 2050
Document Visie op waterrecreatie
Status Definitief
Datum 10 maart 2023
Referentie 131637/23-004.222

Opdrachtgever Provincie Fryslân
Projectcode 131637
Projectleider D. Wijmenga MSc.
Projectdirecteur drs. H.J.W. Albers-Schouten

Auteur(s) J.J.J. Geven MA
L.J.H. van Zwam MSc.

Gecontroleerd door D. Wijmenga MSc.
Goedgekeurd door D. Wijmenga MSc.

Paraaf

Adres Witteveen+Bos Raadgevende
ingenieurs B.V. | Deventer
K.R. Poststraat 100-3
Postbus 186
8440 AD Heerenveen
+31 (0)513 64 18 00
www.witteveenbos.com

Foto's mede mogelijk door Henk Bootsma en Harrie Dijkstra

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING 2

1. WAAROM EEN GEBRUIKSVISIE? 4

1.1	Aanleiding voor een gebruiksvisie waterrecreatie	2
1.2	De horizon op 2050	2
1.3	Doel van de visie	4
1.4	Samenhang	6
1.5	Opbouw van de gebruiksvisie	8
1.6	Gebruik van de visie	9

2. DEELGEBIEDEN 11

2.1	Friese meren in veen	13
2.2	Vaarten door zeekleigebied	14
2.3	Beken en kanalen in de Friese wouden	15
2.4	IJsselmeer, Waddenkust en Waddeneilanden	16

3. HOOFDPRINCIPES VOOR WATERRECREATIE 2050 18

3.1	Hoofdprincipes voor 2050	19
-----	--------------------------	----

4. KANSRIJKE TOEKOMSTPERSPECTIEVEN 22

4.1	Friese meren in veen	24
4.2	Vaarten door het zeekleigebied	28
4.3	Beken en kanalen in de Friese Wouden	32
4.4	IJsselmeer, Waddenkust en Waddeneilanden	36

5. AFWEEGKADER WATERRECREATIE 40

5.1	Gebruikersvoorzieningen	42
5.2	Waterrecreatieve opgave	48
5.3	Kansen en beperkingen door maatschappelijke opgaven	54

REFERENTIELIJST 62

SAMENVATTING

Naar toekomstbestendige waterrecreatie in Fryslân

Fryslân zonder water is ondenkbaar. Eeuwenlang was het vrijwel de enige manier om je in de provincie te verplaatsen. Vandaag de dag associëren we het waterrijke Fryslân niet alleen met transport, maar zeker ook met waterrecreatie; de voornaamste spil van de economisch en maatschappelijk zo belangrijke gastvrijheidssector. We duiden het alom aanwezige water niet zonder reden aan als het 'blauwe goud'. Iets waar we trots én zuinig op moeten zijn. Niet alleen om te koesteren, maar ook om te versterken voor toekomstige generaties. Dat is dan ook het vertrekpunt van deze Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050.

In de provinciale beleidsnota Gastvrij Fryslân 2028 is vitale waterrecreatie benoemd als één van de zeven pijlers van de Friese gastvrijheidssector. Een pijler die we waar nodig ondersteunen en versterken. Ook omdat de vele meren, kanalen en vaarten een belangrijke rol spelen in de kwaliteit en aantrekkelijkheid van het Friese landschap. En in de grote opgaven die op ons afkomen. Denk aan de klimaatverandering, de landbouw- en energietransitie, de stikstofproblematiek en de woningbouw. Opgaven die ingrijpende veranderingen met zich meebrengen. En die stuk voor stuk ruimte vragen. Als we niets doen, kan het zomaar zijn dat de Friese waterrecreatie in deze toekomstige dynamiek niet de aandacht krijgt die hij verdient. En dat het 'blauwe goud' ons door de vingers glipt.

Hulpmiddel 'Help by it meitsjen fan plannen rûnom wetterrekreaasje'

We weten, gezien de veranderingen die het Friese landschap zal ondergaan, niet hoe onze provincie er in 2050 uit zal zien. Wat we wel weten is dat de waterrecreatiesector doorlopend op veranderingen en ruimtevrage zal moeten anticiperen. En dat ze ook kansen bieden. Mits de sector zich er voldoende op voorbereidt. De Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050 biedt daartoe het

instrument. Het is een visie én adequaat hulpmiddel in één. Een instrument waarmee bestuurders, beleidsmakers, ondernemers, inwoners én plannenmakers ontwerpen kunnen verrijken. Zodat ze de kwaliteit van Fryslân als waterprovincie komende decennia veiligstellen.

Met de Gebruiksvisie in handen kan een ieder ruimtelijke keuzes maken. Keuzes die niet alleen de eigen doelen dichterbij brengen, maar die ook recht doen aan het belang en de betekenis van de waterrecreatiesector. Zowel in economische als maatschappelijke zin.

Opbouw

De Gebruiksvisie vertrekt vanuit de volgende vijf hoofdprincipes:

- Fryslân blinkt uit op het gebied van duurzame waterrecreatie, nu en in de toekomst;
- We koesteren wat we hebben, terwijl we voortvarend ontwikkelen wat er komt;
- Oog voor waterrecreatie leidt tot betere oplossingen voor grote maatschappelijke opgaven;
- Waterrecreatie is een wezenlijk onderdeel van de Friese leefomgeving;
- In Fryslân kan alles, maar niet alles kan overal in Fryslân.

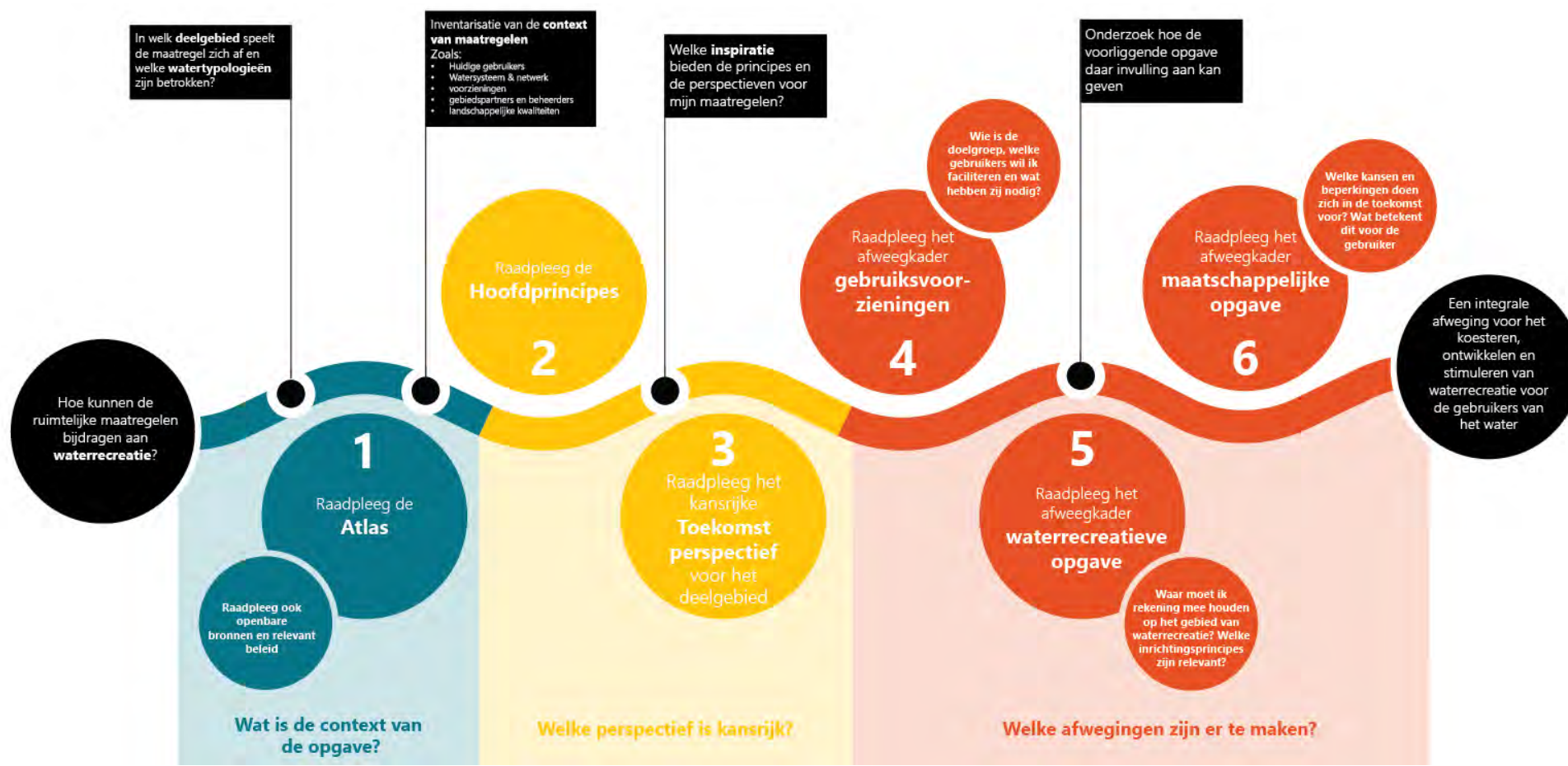
Deze vijf hoofdprincipes zijn voor verschillende Friese gebieden uitgewerkt tot inspirerende regionale toekomstperspectieven. Een zogenaamd afwegingskader omschrijft, naast minimaal vereiste voorzieningen, ook inrichtingsprincipes voor verschillende watertypologieën en de verbanden met de grote maatschappelijke opgaven. Een waterrecreatieve atlas brengt de waterrecreatieve en landschappelijke kenmerken van Fryslân helder in beeld.

Stroomschema

Het stroomschema hieronder geeft weer hoe in praktijk met de Gebruiksvisie kan worden gewerkt. Wie de stappen in het schema volgt, kan bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen onderbouwde afwegingen maken die de bijzondere kwaliteit van de Friese waterrecreatie ook voor volgende generaties waarborgen.

De kleuren in het schema corresponderen met de verschillende onderdelen van de visie. De atlas is weergegeven in blauw, de hoofdprincipes en perspectieven zijn geel en het afwegingskader is oranje-rood.

Afbeelding 1. Stroomschema om de Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050 toe te passen

1

WAAROM EEN GEBRUIKSVISIE WATERRECREATIE

FRYSLÂN 2050?

1.1 Aanleiding: het blauwe goud van Fryslân

Een Fryslân zonder water is ondenkbaar. Eeuwenlang was vervoer over water vrijwel de enige manier om je in onze noordelijke provincie te verplaatsen. Vandaag de dag associëren we het waterrijke Fryslân niet alleen met transport, maar zeker ook met waterrecreatie; een voorname spil van de economisch en maatschappelijk zo belangrijke Friese gastvrijheidssector. We duiden het alom aanwezige water, met al zijn mogelijkheden voor recreatie, niet zonder reden aan als het 'blauwe goud' van de provincie. Het is iets om trots én zuinig op te zijn. We willen het behouden en de waterrecreatie in Fryslân koesteren en versterken, voor onszelf en toekomstige generaties. Die ambitie is het vertrekpunt van deze Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050.

De provinciale beleidsnota Gastvrij Fryslân 2028 ⁽¹⁾ benoemt vitale waterrecreatie als één van de zeven pijlers van de Friese gastvrijheidssector. Die pijler willen we overeind houden en waar nodig versterken. Ook omdat de vele meren, kanalen en vaarten een belangrijke rol spelen in de kwaliteit en aantrekkelijkheid van het Friese landschap en onze woon- en leefomgeving. Het belang daarvan bleek eens te meer tijdens de recente coronapandemie, toen zowel inwoners als bezoekers Fryslân als waterlandschap herontdekten en opnieuw leerden waarderen.

Waterrecreatie

Waterrecreatie is een beleving op water én op land. Onder waterrecreanten verstaan we in deze Gebruiksvisie bewoners en bezoekers die op, in en aan het water recreëren. Op wat voor manier dan ook. Deze grote groep omvat traditionele watersporters, innovatieve waterrecreanten en oeverrecreanten. Beoefenaren van activiteiten op of in het water, zoals zeilen, motorbootvaren, (kite)surfen, waterskiën, wakeboarden, duiken, kanoën, suppen, roeien, schaatsen en zwemmen. Maar ook mensen die recreëren aan het water, terwijl ze zonnen, sportvissen, fietsen, wandelen of zich ontspannen bij een rust-, stop-, of horecalocatie. De verschillende typen recreatief gebruik van het water versterken elkaar [ref. 1].

(1) In de beleidsnota Gastvrij Fryslân 2028 omarmt de provincie het economisch en maatschappelijk belang van de gastvrijheidssector met 3 ambities: 1. Toerisme zorgt voor een prettige en gezonde woon- en leefomgeving. 2. Toerisme versterkt het behoud en ontwikkeling van cultuur- en natuurvergoed. 3. Toerisme zorgt voor toekomstbestendige banen. Vitale waterrecreatie is een essentiële pijler binnen dit beleid dat gestoeld is op slimme groei. Vandaar de wens om te komen tot een toekomstbestendige gebruiksvisie voor al onze wateren met beleid op beheer en onderhoud, routes en bereikbaarheid, circulariteit en gedrag (veiligheid) om de bestaande kwaliteiten te koesteren en versterken.

1.2 Uitdagingen voor de Friese waterrecreatie

De bijzondere waarde en betekenis van de Friese waterrecreatie willen we in de toekomst graag behouden. Het staat echter niet bij voorbaat vast dat dat vanzelf wel goed komt. Neem alleen al de vele, grote opgaven die op ons afkomen. Denk aan de klimaat- en wateropgaven die ruimte vragen voor waterberging. Ruimte vragen ook de uitbreiding van het Friese natuurnetwerk, de energietransitie (RES) en de grote woningbouwopgave. En dan hebben we het nog niet gehad over de stikstofproblematiek, de landbouwtransitie en het herstel van biodiversiteit. Al deze opgaven vragen om ingrijpende oplossingen die stuk voor stuk beslag leggen op de nodige ruimte. Ruimte die schaars en kostbaar is. Ook in onze provincie.

Als we niets doen, kan het zomaar zijn dat de Friese waterrecreatie in deze dynamiek niet de aandacht en voorkeur krijgt die ze verdient. Dan kan het zelfs zover komen dat de huidige kwaliteit en het voorzieningenniveau worden aangetast. Dat het 'blauwe goud' ons door de vingers glipt en eerdere investeringen teniet worden gedaan. Terwijl een gezonde sector juist de gelegenheid en ruimte moet krijgen om te anticiperen op de snel veranderende maatschappij en eisen en wensen van recreanten.

1.3 Doel van de visie: hulpmiddel

Help by it meitsjen fan plannen rûnom wetterrekreaasje
In het licht van de veranderingen die het Friese landschap te wachten staan, kunnen we moeilijk voorspellen hoe onze provincie er in 2050 uitziet. Wat we wel weten is dat de waterrecreatiesector op veranderingen en nieuwe ruimtevrage zal moeten anticiperen. En dat deze veranderingen ook kansen bieden. Een voorwaarde om die kansen te kunnen benutten, is dat de sector zich er voldoende op voorbereidt. De Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050 biedt daartoe een toekomstbestendig instrument. Het is een visie én adequaat hulpmiddel ineen, bedoeld om antwoord te vinden op de vraag wat er op welke plek voor de waterrecreatie vereist is. Een stuk gereedschap waarmee bestuurders, beleidsmakers, ondernemers, inwoners én plannenmakers ontwerpen kunnen verrijken. Zodat ze de kwaliteit van Fryslân als waterprovincie voor de komende decennia veiligstellen.

De Gebruiksvisie biedt geen eindbeeld en ook geen kant-en-klare antwoorden. Wel reikt de visie handvatten en bouwstenen aan waarmee belanghebbenden zelf afwegingen kunnen maken, in dialoog met andere betrokkenen. Met dit

Rijksoverheid erkent belang water en bodem

'De grote opgaven op het terrein van onder meer de volkshuisvesting, de transitie van het landelijk gebied en de opwek van duurzame energie, worden nu door verschillende ministeries uitgewerkt in nationale programma's. De keuzes die daarin gemaakt worden, zullen in de provincies ruimtelijk gaan landen. De regie loopt via het programma NOVEK' [ref. 15].

Met het oog op de toekomstbestendigheid van de gemaakte keuzes in deze ruimtelijke puzzel, geldt dat water en bodem een leidende en bepalende rol spelen. De minister en de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat hebben een brief naar de Tweede Kamer gezonden waarin het belang van water en bodem als basis voor ons bestaan wordt

benoemd. Deze brief geeft aan dat er grenzen zijn aan wat het water- en bodemsysteem aankan en dat deze bepalend zijn voor structurerende keuzes en maatregelen in de toekomst. Water en bodem zijn daarmee sturend voor ruimtelijke keuzes.

Het Rijk heeft haar prioriteiten benoemd en wil direct beginnen met structurerende keuzes voor het jaar 2050. Begonnen wordt met water en bodem (1), gevolgd door inrichtingskeuzes voor de stedelijke gebieden (2), het laagveengebied van Zuidwest-Fryslân (3.1), de verziltende kust (3.2) en de hoge zandgebieden (3.3). [ref. 5].

hulpmiddel in handen kunnen al deze partijen verantwoorde ruimtelijke keuzes maken. Keuzes die niet alleen de eigen doelen dichterbij brengen, maar die ook recht doen aan het belang en de betekenis van de waterrecreatie. Zowel in economisch als maatschappelijk opzicht.

Voorbeelden van denkbeeldige situaties waarin de Gebruiksvisie een uitweg kan bieden:

- Bij de bouw van een nieuwe woonwijk kan de Gebruiksvisie hulp bieden om in een vroeg stadium ook voorzieningen voor waterrecreatie in te passen. En om vast te stellen welke voorzieningen dat moeten zijn, op welke plekken en voor welke doelgroepen;
- Bij de aanleg van waterberging helpt de Gebruiksvisie na te gaan wat de mogelijke gevolgen of juist de kansrijke perspectieven zijn voor waterrecreatie. Welke slimme combinaties zijn er mogelijk?
- Als er ergens plannen zijn voor dijkversterking, en de plaatselijke Mienskip heeft behoefte aan een fietspad, kan met de Gebruiksvisie in de hand worden onderzocht of en hoe beide ambities zijn te combineren.

De Gebruiksvisie doet nadrukkelijk geen uitspraken over prioritering ten opzichte van andere belangen en opgaven. Wanneer dit document vanuit het recreatieve gebruik iets adviseert, maar er zijn ook conflicterende doelstellingen, bijvoorbeeld vanuit de Kaderrichtlijn Water, dan stelt dit document niet wat belangrijker is. De Gebruiksvisie biedt inspiratie om bij beslissingen over ruimtelijke ingrepen, de kansen en mogelijkheden voor waterrecreatie te benutten, overal waar dat kan en waarde toevoegt.

1.4 Opbouw van de gebruiksvisie

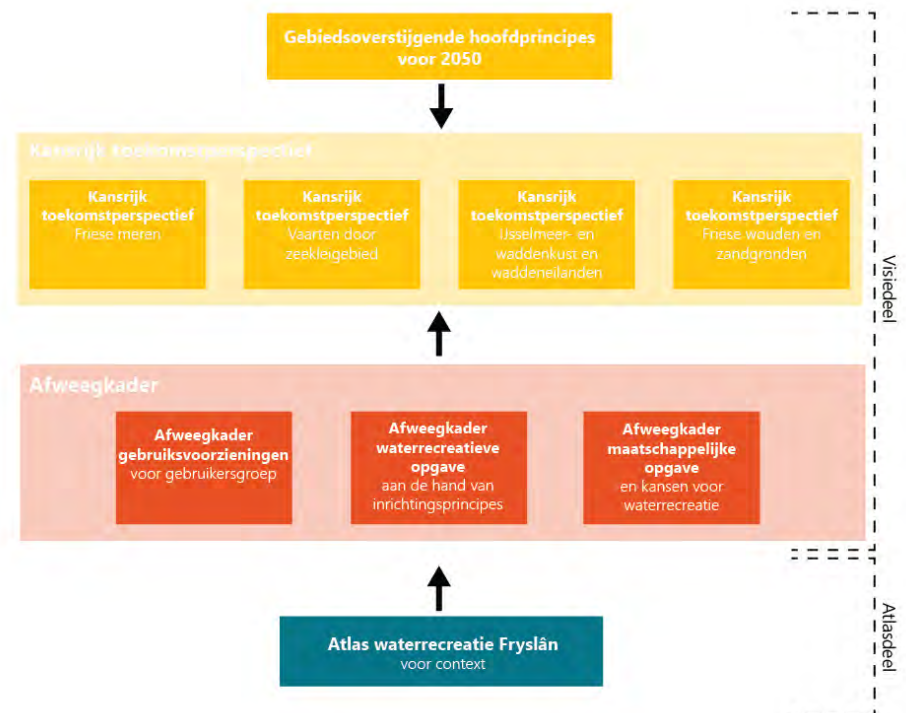
De Gebruiksvisie vertrekt vanuit vijf hoofdprincipes, ontleend aan 'It blauwe goud' [ref.1] en aangescherpt met de resultaten van bijeenkomsten in de participatiefase. Deze hoofdprincipes luiden achtereenvolgens:

- Fryslân blinkt uit op het gebied van duurzame waterrecreatie, nu en in de toekomst;

- We koesteren wat we hebben, terwijl we voortvarend ontwikkelen wat er komt;
- Oog voor waterrecreatie leidt tot betere oplossingen voor grote maatschappelijke opgaven;
- Waterrecreatie is een wezenlijk onderdeel van de Friese leefomgeving;
- In Fryslân kan alles, maar niet alles kan overal in Fryslân.

Deze vijf algemene, gebiedsoverstijgende hoofdprincipes zijn voor verschillende Friese gebieden uitgewerkt tot inspirerende regionale toekomstperspectieven. Een zogenaamd afwegingskader omschrijft, naast minimaal vereiste voorzieningen, ook inrichtingsprincipes voor verschillende watertypologieën en de verbanden met de grote maatschappelijke opgaven. Een waterrecreatieve atlas brengt de waterrecreatieve en landschappelijke kenmerken van Fryslân helder in beeld. Onderstaand schema geeft de opbouw van de Gebruiksvisie vereenvoudigd weer.

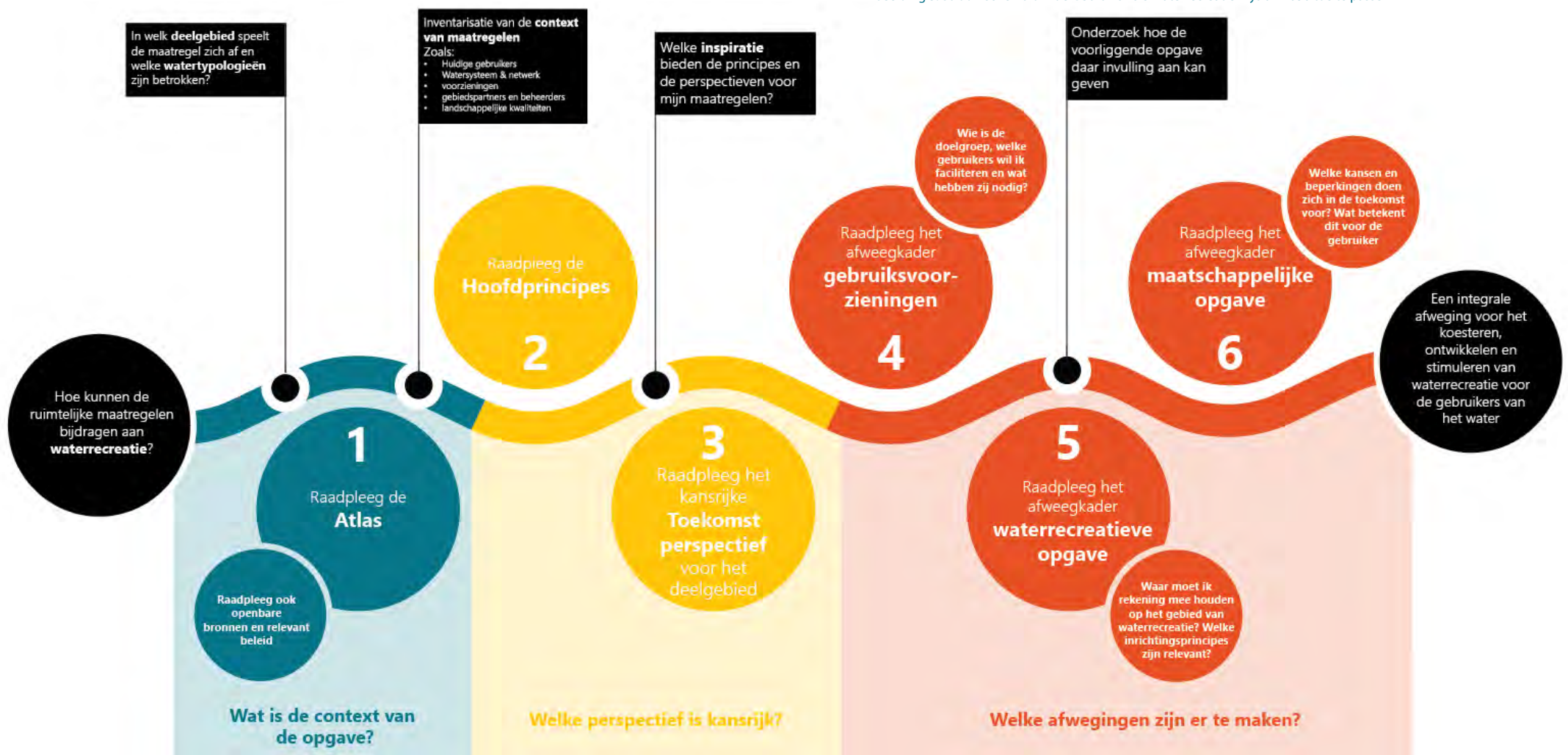
Afbeelding 2. Opbouw Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050

Stroomschema

Het stroomschema hieronder geeft weer hoe in praktijk met de Gebruiksvisie kan worden gewerkt. Wie de stappen in het schema volgt, kan bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen onderbouwde afwegingen maken die de bijzondere kwaliteit en het belang van de Friese waterrecreatie ook voor volgende generaties waarborgen.

De kleuren in het schema corresponderen met de verschillende onderdelen van de visie. De atlas is weergegeven in blauw, de hoofdprincipes en perspectieven zijn geel en het afwegingskader is oranje-rood.

1.5 Totstandkoming en ingebruikname

Met het opstellen van de Gebruiksvisie wordt verdere uitwerking gegeven aan het Uitvoeringsprogramma van de beleidsnota Gastvrij Fryslân 2028. Laatstgenoemde nota, in het bijzonder het onderdeel Vitale Waterrecreatie, borgt op de korte termijn het belang van de waterrecreatie. De Omgevingsvisie Fryslân 2020, de Omgevingsverordening Fryslân 2022, de Vaarwegenverordening Fryslân 2014 en het huidige beheers- en onderhoudsregime van de oevers langs vaarwegen in Fryslân dragen hier verder aan bij.

De Gebruiksvisie is opgesteld door Advies- en ingenieursbureau Witteveen+Bos, in opdracht van de provincie Fryslân. Voorafgaand zijn ruim tachtig partijen geconsulteerd in diverse bijeenkomsten voor belanghebbenden. Gemeenten, ondernemers, Wetterskip Fryslân, terreinbeheerders, brancheverenigingen en andere betrokken organisaties hebben bijgedragen. Een externe begeleidingsgroep van experts op het gebied van waterrecreatie fungeerde als klankbord. De visie biedt een gedragen toekomstperspectief op het gebied van waterrecreatie en vormt een bouwsteen voor toekomstig beleid of nieuwe projecten, programma's of beleidsstukken, zoals bijvoorbeeld de Omgevingsvisie of bestemmingsplannen.

Nu de Gebruiksvisie er ligt, is het belangrijk dat hij voor iedereen beschikbaar is en dat alle relevante partijen ermee aan de slag gaan. Ook de provincie zelf zal het instrument actief moeten gebruiken. Om er ervaring mee op te doen, worden interne en externe werksessies georganiseerd met stakeholders op proces en inhoud. Tevens wordt aansluiting gezocht bij gebiedstafels. Als daaruit suggesties voortkomen voor aanpassingen die het instrument sterker maken, dan worden die verwerkt in een actualisatie medio 2024.

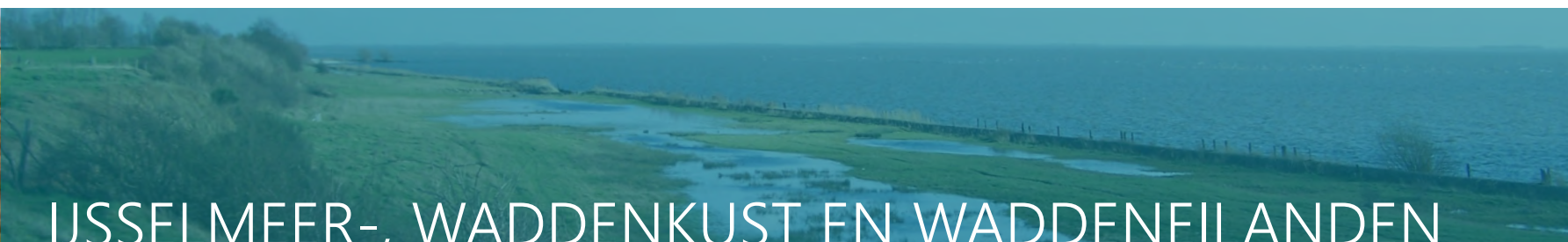
FRIESE MEREN IN VEEN

VAARTEN DOOR ZEEKLEIGEBIED

BEKEN EN KANALEN IN DE FRIESE WOUDEN

IJSSELMEER-, WADDENKUST EN WADDENEILANDEN

2

DEELGEBIEDEN

De provincie Fryslân kent een schakering aan landschappen met ieder eigen gebiedskenmerken. De ontstaanswijze en de gebruiksgeschiedenis die bijgedragen hebben aan de lokale gebiedsidentiteit van de verschillende landschapstypes, liggen op veel plaatsen aan de basis van het huidige gebruik van het water. De wijze waarop het water wordt gebruikt volgt deels vanuit de landschapsontwikkeling.

In de structuurvisie 'Grutsk op 'e Romte' [ref. 14] is de provincie op basis van landschap, cultuurhistorie, stedenbouw, archeologie en aardkunde opgedeeld in elf verschillende deelgebieden. Voor de leesbaarheid en bruikbaarheid zijn in deze gebruiksvisie de 11 deelgebieden uit 'Grutsk op'e Romte' samengevoegd in vier gebieden, op basis van overeenkomstige watertypologieën:

- 1 Friese merengebied in het veen;
- 2 Vaarten door zeekleigebied;
- 3 Beken en kanalen in de Friese Wouden;
- 4 IJsselmeer-, Waddenkust en Waddeneilanden.

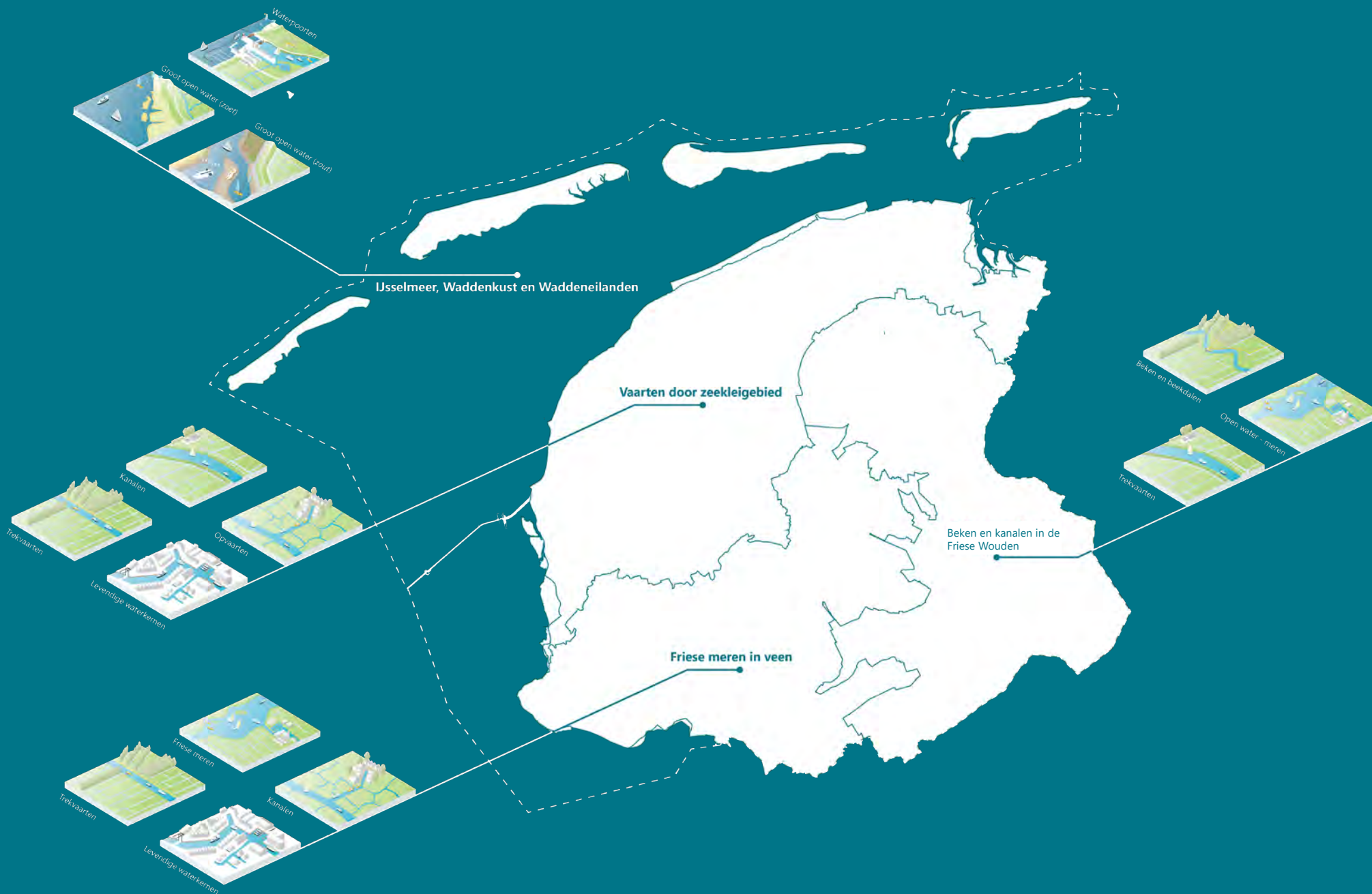
Naast dat de indeling van de deelgebieden aansluit bij 'Grutsk op 'e Romte', zijn de gebieden ook in lijn met de indeling zoals wordt gehanteerd in de programma's NOVEX en Fryslân Klimaatbestendig 2050+.

De landschapskarakteristieken van de deelgebieden zijn nader toegelicht in het atlasdeel. In dit hoofdstuk worden enkel de veel voorkomende watertypologieën toegelicht.

Watertypologieën

De deelgebieden en bijbehorende landschapstypes zijn in de atlas beschreven en geïllustreerd aan de hand van karakteristieken van het gebied. Voor alle deelgebieden geldt dat het water tot circa 1850 de enige infrastructuur was waarmee Fryslân ontsloten werd, dit is nog steeds herkenbaar aanwezig in het landschap. De aanleg van wegen en spoorwegen leidde tot veranderingen in het gebruik. Op basis van de landschapstypes zijn de meest voorkomende watertypologieën gevisualiseerd om als basis te dienen voor deze gebruikersvisie. De watertypologieën zijn visueel weergegeven middels een ruimtelijke tegel en zijn een conceptuele weergave van het water en haar gebruikers.

Voor alle deelgebieden geldt dat het water tot circa 1850 de enige infrastructuur was waarmee Fryslân ontsloten werd, dit is nog steeds herkenbaar aanwezig in het landschap. De aanleg van wegen en spoorwegen leidde tot veranderingen in het gebruik en de doorvaarbaarheid van het waternetwerk.

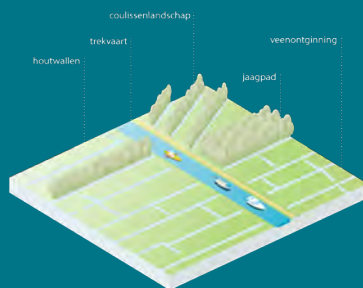

FRIESE MEREN IN VEEN

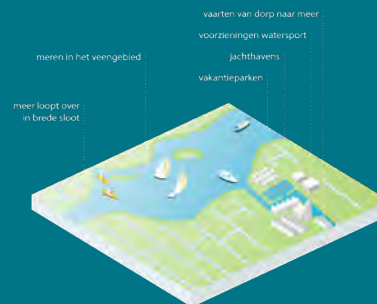
Levendige waterkernen

De grotere woonplaatsen betreffen de levendige waterkernen. Van en naar de levendige waterkernen zijn in het verleden de meeste vaarten aangelegd, voor de vroegere ontsluiting over het water. Hierdoor komen veel vaarten en vaarroutes samen in deze kernen. De vaak karakteriserende historische centra met horeca aan het water zijn een grote trekpleister voor de waterrecreant. Er komt hier dan ook een grote groep gebruikers samen. Zowel vanaf de wal, als vanaf het water, kan men de levendigheid van de waterkernen beleven gedurende de hele dag. In dit deelgebied gaat het om de karakteristieke kernen bijvoorbeeld Sloten, Heeg, Balk Sneek, Stavoren, Eernewoude, Akkrum en Grou (niet limitatief).

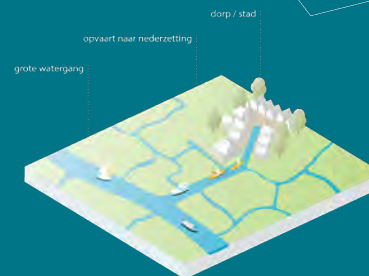
Trekvaarten (in veenlandschap)

De beleefbaarheid van trekvaarten is in het Friese merengebied vanaf het water naar de omgeving vaak beperkt vanwege hoge rietkragen die langs de oevers groeien. Langs een deel van de oever zijn fiets- en wandelpaden aanwezig over de voormalige trek- en jaagpaden, waar we ook vissers, vogelaars of campers langs de kant terugzien. Een deel van de trekvaarten wordt omringd door polders en gaan op in het polderlandschap. De relatie tussen het water en het omliggende gebied is in deze vaarten in beperkte mate te beleven.

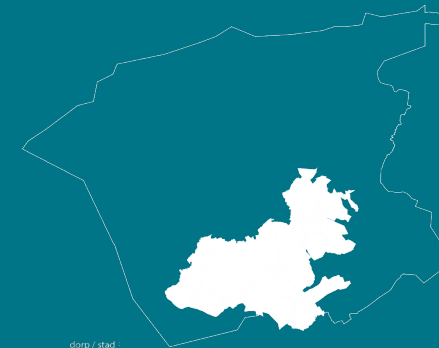
Friese meren

Het grote open water in het binnenland van Fryslân zijn de Friese meren. De beleefbaarheid van het open water van de meren is groot vanaf de aanmeerlocaties en verblijfsgebieden langs de kant, maar zeker ook op het water zelf. Op en langs de meren komen veel verschillende gebruikersgroepen samen en wordt er over het algemeen intensief gerecreëerd. Door de meren zijn recreatieve vaarroutes aanwezig, maar ook buiten het vaarwater kan gerecreëerd worden door watersporters met vaartuig met een geringe diepgang. Vanuit de kernen zijn de meren vaak goed toegankelijk via sloten en kanalen. Over het algemeen zijn de randen van de Friese meren beperkt toegankelijk voor de oeverrecreant en daardoor in mindere mate beleefbaar, in vergelijking dan vanaf het water.

Kanalen

De kanalen zijn veelal goed beleefbaar vanaf de kant, doordat de oevers vaak vrij zijn gehouden van beplanting. Langs delen van de kanalen is sprake van riet of andere vormen van begroeiing. De kanalen representeren de waterbouw en (handels)scheepvaart. Langs de kanalen wordt in beperkte mate gerecreëerd en deze worden vanuit de waterrecreatie met name gebruikt als vaarverbindingswegen. Wel hebben zien we fietsers en autoverkeer terug langs de oevers van het kanaal. Wandelaars en andere oeverrecreanten zijn in mindere mate aanwezig. Vanaf het water is veel zicht over het omliggende landschap, waarbij het vrije zicht soms wordt onderbroken door een (beweegbare) brug. Door dit deelgebied loopt het Prinses Margrietkanaal, het Johan Frisokanaal, de Houkesleat en de vaarweg naar Heerenveen.

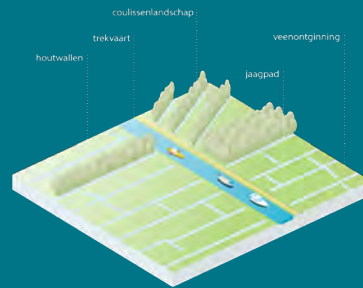

VAARTEN DOOR ZEEKLEIGEBIED

Levendige waterkernen

De grotere woonplaatsen betreffen de levendige waterkernen. Van en naar de levendige waterkernen zijn, voor de vroegere ontsluiting over het water, in het verleden de meeste vaarten aangelegd. Hierdoor komen veel vaarten en vaarroutes samen in deze kernen. De vaak karakteriserende historische centra met horeca aan het water zijn een grote trekpleister voor de waterrecreant. Er komt hier dan ook een grote groep gebruikers samen. Zowel vanaf de wal, als vanaf het water, kan men de levendigheid van de waterkernen beleven gedurende de hele dag. In het zeeleigebied gaat het om de kernen zoals Franeker, Leeuwarden en Dokkum (niet limitatief) met een sterke interactie tussen water en land.

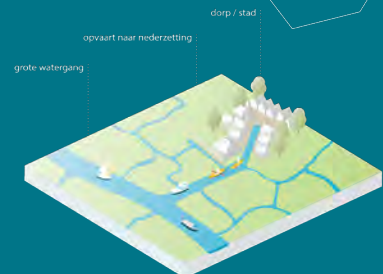
Trekvaarten (in het zeeleigebied)

Veel natuurlijke waterlopen zijn in het verleden gekanaliseerd. Dit zijn smalle watergangen die fungeren als trekvaarten. In het zeeleigebied is er een netwerk van trekvaarten die kernen met elkaar verbindt. Jaagpaden komen frequent voor langs trekvaarten. Tegenwoordig worden deze paden op verschillende plekken gebruikt als wandelpad of fietspad. Langs de oever zien we vaak ook vissers, vogelaars of campers terug. Het landschap rond de trekvaarten wisselt zich af tussen open landschappen en nederzettingen aan de trekvaart.

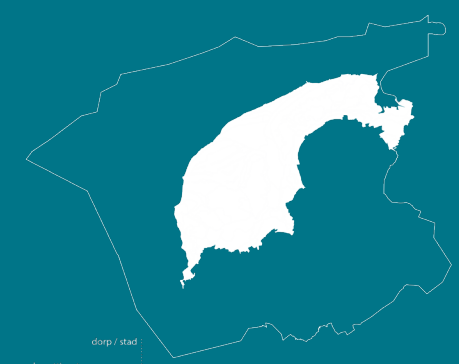
Kanalen

De kanalen zijn veelal goed beleefbaar vanaf de kant, doordat de oevers vaak vrij zijn gehouden van beplanting. Langs delen van de kanalen is sprake van riet of andere vormen van begroeiing. De kanalen representeren de waterbouw en (handels)scheepvaart. Langs de kanalen wordt in beperkte mate gerecreëerd en deze worden vanuit de waterrecreatie met name gebruikt als vaarverbindingswegen. Wel zien we fietsers en autoverkeer terug langs de oevers van het kanaal. Wandelaars en andere oeverrecreanten zijn in mindere mate aanwezig. Vanaf het water is veel zicht over het omliggende landschap, waarbij het vrije zicht soms wordt onderbroken door een (beweegbare) brug. In dit deelgebied vallen het Van Harinxmakanaal en een deel van het Prinses Margrietkanaal onder deze typologie.

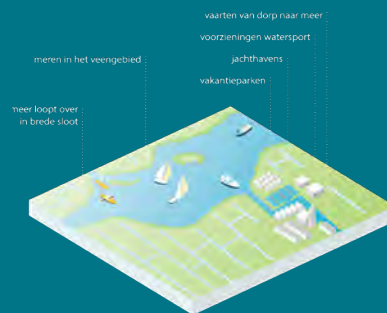

Opvaarten

De beleefbaarheid van de opvaarten is vandaag de dag een stuk minder aanwezig dan vroeger. Een aantal dorpen zijn afgekoppeld van de opvaart, of opvaarten zijn gedempt. Hiermee is de identiteit en de leefbaarheid van het dorp verstoord geraakt. De vroegere voornaamste waterontsluiting van de dorpen ontbreken namelijk. Opvaarten zijn doodlopend en eindigden vaak in dorpen of nederzettingen, daarmee zijn ze onderscheidend van trekvaarten. In de opvaarten komen we gebruikers tegen als kanovaarders, SUP'ers en de kleinere watersporters.

BEKEN EN KANALEN IN DE FRIESE WOUDEN

Trekvaarten

De beleefbaarheid van de trekvaarten is vandaag de dag minder aanwezig dan vroeger. In dit deelgebied zijn de voormalige jaagpaden aan weerszijden van de trekvaart vaak niet behouden gebleven. Ook zijn de jaagpaden soms overgroeid of vervangen door beschoeiing. Langs een deel van de oever zijn wel fiets- en wandelpaden aanwezig, die ook vaak gecombineerd zijn met de rijbaan voor het autoverkeer. In dit deelgebied zien we onder andere kanovaarders, SUP'ers en de kleine watersport terug op het water. Langs de oever zien we naast de fietsers en wandelaars in dit deelgebied ook bijvoorbeeld de sportvisser terug. De trekvaarten zijn in dit deelgebied veelal onderdeel van de Turfroute, waar we watersporten terugzien zoals de pleziervaartuigen, kruisers en campervaarders.

Open water - meren

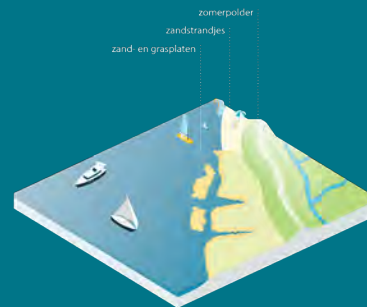
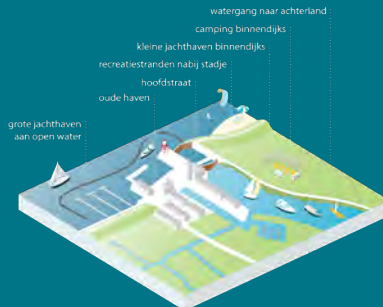
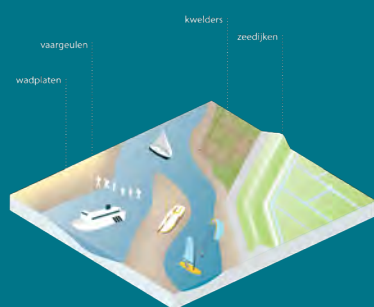
Het grote open water in het binnenland van Fryslân betreft in dit deelgebied het Burgumer mar en de Leien. De randen van de meren zijn beperkt toegankelijk en bereikbaar voor de oeverrecreant en daardoor in beperkte mate te beleven. Op het water komen veel verschillende gebruikersgroepen samen en wordt er over het algemeen intensief gerecreëerd. Vanuit de kernen zijn de meren vaak goed toegankelijk via sloten en kanalen. De hoofdvaarweg van Lemmer naar Delfzijl, kruist het Burgumer mar, waardoor de waterrecreant ook rekening moet houden met de beroepsvaart op dit open water (ook is er in dit deelgebied een beroepsvaarweg naar Drachten, vanuit de Alde Feanen).

Beken en beekdalen

De beken en beekdalen benadrukken het historische karakter van het Friese landschap: zij geven uitdrukking aan de periode toen de hogere zandgronden van het Drents Plateau nog in directe verbinding stonden met de zee. Het meanderende karakter is daar een overblijfsel van, hoewel op meerdere plekken de beken zijn gekanaliseerd. De gebieden kennen een hoge natuurwaarde doordat de cultivering van het landschap op hogere gronden heeft plaatsgevonden (op de zandruggeten en rond de trekvaarten), en de beken zijn in de regel minder intensief gebruikt. Momenteel worden veel beekdalen ontwikkeld als natuurlijk beekstelsel.

De beken en beekdalen staan als watersysteem los van de Friese boezem, waardoor in dit gebied meerdere sluisjes aanwezig zijn om het gebied bereikbaar te houden voor de waterrecreant. Op het water zien we met name de kleine watersporten terug en langs het water is het aantrekkelijk vertoeven voor de oeverrecreant. De beken en beekdalen kennen vaak een goede verbindingen met de groene netwerken (en kernen), waardoor ze goed bereikbaar zijn voor de fietsers en wandelaars. De beken en beekdalen zijn ook belangrijke vaarverbindingen tussen de randmeren, de provincie Overijssel, de provincie Drenthe en zelfs met Duitsland, voor de pleziervaartuigen, kruisers en campervaarders.

IJsselmeer, Waddenkust en Waddeneilanden

Groot dynamisch water (zout)

De Waddenzee kent een enorme beleefbaarheid, door het unieke getijdengebied van hoge kwaliteit en haar UNESCO werelderfgoed status. Er is langs de kust ruimte om de natuur te bewonderen en langs het Wad te recreëren. Belangrijk hier zijn zowel de natuurwaarden als het cultureel erfgoed zoals de landaanwinningwerken, aangevuld met aspecten als duisternis en rust. De hoge belevingswaarde van het grote zoute dynamische water, de Waddenzee, wordt versterkt door de goede zichtbaarheid vanaf de kust en de herkenbaarheid van het grote open water door de getijden.

We komen onder andere de grotere motorbootvaarders, kajuitzeilboten en

chartervaart tegen op het grote open water. Langs de oever herkennen we de fietsers en wandelaars die genieten van de natuurwaarden die het gebied rijk is.

Waterpoorten

De havenplaats als waterpoort herinnert aan de Zuiderzeetijd. De waterpoorten hebben een hoge belevingswaarde, doordat zij fungeren als een poort vanaf het open grote water (vanaf het IJsselmeer en de Waddenzee) naar het binnenland van Fryslân. De havenpoort heeft veelal een herkenbare historische, en daardoor aantrekkelijke, kern die samenhangt met doorvaarten voor scheepvaartverkeer. Evenals in de levendige waterkernen is de relatie tussen wonen, werken en

recreëren hier groot, wat zorgt voor een levendig karakter. Wederom komen hier veel verschillende (type) gebruikers samen die zowel op als langs het water vertoeven. De waterpoorten bevinden zich zowel langs de IJsselmeerkust, als de Waddenkust en zijn steden als Hindeloopen, Lauwersoog, Harlingen, Makkum, Workum, Stavoren Lemmer en de Waddenzeehavens (niet limitatief).

Groot open water (zoet)

Het IJsselmeer betreft het grote open water (zoet), en is goed zichtbaar en herkenbaar vanaf de kust en de Afsluitdijk. Het grote open water herinnert ons aan de tijd van de Zuiderzee. De inhoudelijke kwaliteit van het grote open zoete water is de

representativiteit van de iconische Nederlandse waterbouwkunst die hier is toegepast: de aanleg van de Afsluitdijk. Daarnaast biedt het IJsselmeer volop ruimte aan een diversiteit aan gebruikers, waaronder motorbootvaarders, zeilers in diverse maten, wind- en kitesurfers. Deze recreatievormen kunnen bestaan naast de natuurwaarden van het IJsselmeer.

3

HOOFDPRINCIPES VOOR WATERRECREATIE IN 2050

Het water in Fryslân is uniek in Nederland en Europa. De waardering door inwoners van de provincie en bezoekers vanuit binnen- en buitenland is enorm en heeft te maken met de unieke uitstraling en beleving, maar vooral de vele mogelijkheden om te recreëren. Water, het gebruik en de beleving ervan, zijn onderdeel van het Friese DNA en van onze leefomgeving. Deze unieke waarde willen we graag blijven koesteren, en waar mogelijk verder ontwikkelen. Ook in 2050, in samenhang met de opgaven die op ons afkomen.

De toekomstige opgaven zijn een kans om waterrecreatie verder te ontwikkelen. We zorgen ervoor dat er altijd ruimte blijft voor (water)recreatie, waarbij water en bodem sturend zijn in toekomstige ruimtelijke gebiedsopgaven in 2050. Waterrecreatie kan een oplossing bieden om op een gedragen wijze de noodzakelijke interventies uit te voeren, juist omdat het een wezenlijk en gewaardeerd onderdeel van onze leefomgeving is. Waterrecreatie verbindt en integreert opgaven met elkaar.

In 2050 is er oog voor duurzaam en circulair gebruik van het water, en streven we naar een balans tussen gebruik en verstoring. Duurzaam gebruik vertaalt zich naar emissievrije brandstoffen en naar het stimuleren van gezonde gebruiksvormen als spier- en zeilsporten. Duurzaam gebruik betekent ook om waterrecreatie zoveel mogelijk te integreren andere opgaven, om verdere (ruimtelijke) claims op het landschap te beperken. Op deze wijze kunnen wij in 2050 alle recreanten en gebruikers een plek bieden in Fryslân waarop zij kunnen genieten van het Friese water.

Wij hebben 5 gebiedsoverstijgende hoofdprincipes opgesteld voor waterrecreatie in 2050, om aan bovenstaand streefbeeld invulling te geven.

3.1 Hoofdprincipes voor 2050

Vijf gebiedoverstijgende hoofdprincipes vatten de gebruiksvisie. Deze principes hebben betrekking op de inrichting van het waterrijke vrijetijdslandschap richting 2050. De principes raken aan vier vergelijkbare on-derdelen van waterrecreatie: de leefomgeving, de opgaven, het landschap en het gebruik, en zijn daardoor met elkaar verbonden.

De hoofdprincipes vormen algemene uitgangspunten waarmee we binnen de provincie richting geven aan waterrecreatie in 2050. Ze zijn onderdeel van de handvatten (samen met het afweegkader) die de visie meegeeft om waterrecreatie te integreren in verschillende beleidsstukken en processen die in de opmaat naar 2050 opgesteld en uitgevoerd worden.

De hoofdprincipes zijn op provinciale schaal uitgeschreven, in het volgende hoofdstuk 'kansrijke perspectieven per deelgebied', worden de principes concreter toegeschreven naar het desbetreffende deelgebied.

Fryslân blinkt uit op het gebied van duurzame waterrecreatie, nu en in de toekomst

Fryslân is bij uitstek de waterrecreatie provincie van Nederland en Europa. In 2050 heeft de provincie in Europa een toonaangevende rol op het gebied van duurzame, innovatieve en circulaire vormen van waterrecreatie. Het duurzame en natuur-inclusieve karakter van waterrecreatie draagt bij aan een gezonde leefomgeving in Fryslân en de vitaliteit van de inwoners en bezoekers in de provincie.

De provincie stimuleert duurzame, schone en stille gebruikersgroepen en sporten, zoals de spier-, doe en zeilsporten. Deze genieten de prioriteit boven verstorende en vervuilende vormen van waterrecreatie. We zien dit terug in de spreiding en zonering van de verschillende gebruikersgroepen over de provincie, op de meren en in de vaarten.

Niet klimaatbelastende waterrecreanten, zoals zeilers, suppers, kanoërs en roeiers, en het faciliteren van bijvoorbeeld voldoende vuilwaterinnamepunten zorgen voor duurzame waterrecreatie. Emissievrij varen is de

norm, dat kan elektrisch maar ook met andere alternatieve brandstoffen zoals waterstof. De laadinfrastructuur is hiervoor op orde voor zowel water- als oeverrecreanten. Waar mogelijk is dit gecombineerd, bijvoorbeeld in HUB's met laadinfra voor vaartuigen, fietsen en sanitair. Het duurzame karakter zien we ook terug in de duurzame havens, verspreid over de provincie. Daarnaast zorgt een duurzame en circulaire leefomgeving voor schoon water om (veilig) te recreëren en te zwemmen.

Circulaire waterrecreatie uit zich in het maken van bewuste keuzes op het gebied van materialen voor vaartuigen en (waterrecreatieve) voorzieningen, maar ook in het slim beheren en onderhouden van het bestaande systeem. Bij bestaande en toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen kijken wij naar de hele levensduur. Met dit hoofdprincipe versterken wij de ambitie van Circulair Fryslân, om in 2025 één van de meest circulaire regio's van Europa te zijn én een voorbeeld te zijn voor de volgende generaties. Fryslân is hiermee een duurzame recreatiebestemming.

Duurzaam gebruik in plaats van vervuilend verbruik.

We koesteren wat we hebben, terwijl we voortvarend ontwikkelen wat er komt

De basis van het watersysteem in Fryslân op orde hebben én houden is in 2050 randvoorwaardelijk voor waterrecreatie. Onder de basis van het watersysteem verstaan we (in dit document) alle waterwegen, voorzieningen en faciliteiten die daarbij horen. Bij nieuwe ontwikkelingen regelen we vroegtijdig het toekomstig beheer en onderhoud van het watersysteem, zodat we investeringen ook na 2050 maximaal kunnen benutten en door ontwikkelen.

De ontwikkelingen en wijzigingen aan het watersysteem, zoals peilopzet of nieuw areaal voor waterberging, worden waar mogelijk benut om ook de kansen voor versterking van recreatie te benutten. Bijvoorbeeld door nieuw areaal waterberging in de boezem te combineren met een recreatieve functie zoals varen, vissen of zwemmen.

Koester wat je hebt slaat ook op het unieke landschap van waterrijk Fryslân: bij nieuwe ontwikkelingen

is oog voor de landschappelijke kwaliteit, het cultuurhistorische karakter, de gebiedsidentiteit en de belevingswaarde van het water. Wij koesteren de unieke belevingswaarde door het huidige landschappelijke- en watersysteem en de toebehorende faciliteiten te behouden en zoveel mogelijk te versterken. Hiervoor zijn de 'landschappelijke bouwstenen' gehanteerd, zoals toegelicht in het kader na dit hoofdstuk.

Nieuwe ingrepen in het watersysteem zijn echter noodzakelijk. Bij toekomstige ontwikkelingen rondom waterrecreatie is aan de voorkant, met gebiedspartners, goed nagedacht over de levenscyclus van de maatregel en de landschappelijke inpassing. Gezamenlijk zijn afspraken gemaakt hoe en door wie de recreatieve vorm in de toekomst wordt beheerd en onderhouden. Op deze wijze kunnen recreanten ook in 2050 optimaal genieten van het water in Fryslân.

Waterrecreatie heeft voor 2050 veel meerwaarde te bieden, als antwoord op noodzakelijke maatregelen.

Oog voor waterrecreatie leidt tot betere oplossingen voor grote maatschappelijke opgaven

Waterrecreatie is een thema waar veel mensen bij gebaat zijn. Zo geeft het een impuls aan een prettige leefomgeving. De opgaven die er liggen, nu en richting 2050, worden bepalend voor de mate waarin wij in 2050 het Friese landschap en water kunnen beleven en gebruiken. Door bewust te zijn van wat er speelt op het gebied van biodiversiteit, zeespiegelstijging, verzilting en de andere (toekomstige) opgaven, biedt waterrecreatie kansen op meerwaarde voor de leefomgeving.

Door nieuwe ontwikkelingen in te richten voor waterrecreatieve doelgroepen, hebben wij wat te bieden en claimen we niet alleen maar ruimte van het

Friese landschap. Waterrecreatie biedt perspectief voor een gedragen oplossing voor toekomstige noodzakelijke interventies of ontwikkelingen, en geeft een impuls aan de kwaliteit van de leefomgeving. Het biedt zo een perspectief voor verschillende opgaven als waterberging, peilverhogingen en dijkversterkingen.

Inrichtingsprincipes die voortkomen uit waterrecreatieve maatregelen voor bijvoorbeeld oeverrecreatie, kunnen bijdragen aan een gedragen oplossing voor natuurherstel en leveren zo een bijdrage aan het voorkomen van verlies aan biodiversiteit.

'Goed voorddenken, in plaats van achteraf nadenken' resulteert in een toekomstbestendig en duurzaam watersysteem.

*Waterrecreatie draagt bij aan de brede welvaart voor de
Mienskip, doordat het direct bij huis mogelijk is en blijft.*

Waterrecreatie is een wezenlijk onderdeel van de Friese leefomgeving

Het Friese water maakt Fryslân de provincie die het is: het recreëren op en aan het water levert een enorme bijdrage aan de Friese cultuur. Het (immateriële) watererfgoed van Fryslân is van essentiële waarde als het gaat om gelukbeleving. De Friezen identificeren zich in 2050 nog steeds met het water en de recreatieve mogelijkheden die het water biedt.

De woonkwaliteit in Fryslân is hoog doordat waterrecreatie zo dicht bij huis mogelijk is; wonen en recreëren gaan hand in hand. Fryslân is een populaire verblijfslocatie voor mensen die een dag of langer willen vertoeven aan of op het water.

Door op een gepaste wijze met elkaar en het water om te gaan blijft

de hoge belevingswaarde van het water gekoesterd. Voor iedereen is een vorm van waterrecreatie mogelijk, ongeacht achtergrond en wensen. Het water biedt in 2050 ook verkoeling nabij huis, in perioden van extreme droogte en hittestress. Op deze manier levert waterrecreatie een bijdrage aan het woongeluk en de brede welvaart in de provincie.

Bij toekomstige woningopgaven worden de kansen voor waterrecreatie meegenomen, afhankelijk van de aard en identiteit van het landschap waar het woongebied zich bevindt. Hierdoor is en blijft (water)recreatie altijd mogelijk in de directe leefomgeving, waardoor waterrecreatie in 2050 nog steeds een wezenlijke kwaliteit van de Friese leefomgeving is.

In Fryslân kan alles, maar niet alles kan overal in Fryslân

Het waterrijke landschap van Fryslân is typerend voor de vele waterrecreatieve vormen die plaatsvinden in de provincie. Ook typeert het de lokale gebiedsidentiteit en het zeer diverse gebruik het water. Het water is een gedeelde plek om samen plezier te beleven, rekening houdend met elkaar en het landschap. Maar niet alles kan overal.

Ook in 2050 vindt een grote diversiteit aan watergebruikers hun plek op het Friese water. Om deze diversiteit in gebruik te koesteren, maken wij keuzes om de balans in versterking van het landschap, het gebruik van het water en de belevingswaarde te behouden. Recreatie en natuur kunnen naast

elkaar bestaan, door duidelijke zonering in tijd en ruimte om het gebruik en de gebruikers te spreiden. De draagkracht van het watersysteem en de natuur zijn hierbij leidend.

Iedere doelgroep op het water gedraagt zich anders. Zowel traditionele watersporters, innovatieve waterrecreanten, de (jongere) impulsieve recreanten (die wisselen tussen verschillende vormen van waterrecreatie), als recreanten die enkel vanaf de wal het water beleven, vinden hun plek in Fryslân. Gebiedseigenschappen van het landschap en het water zijn belangrijke voorwaarden die, evenals wet- en regelgeving, bepalend zijn voor wat waar mogelijk is.

Niet iedereen is overal welkom, maar iedereen krijgt een geschikte plek.

LANDSCHAPPELIJKE BOUWSTENEN:

HET LANDSCHAP ALS BASIS.

Het waterrijke karakter van Fryslân vormt een belangrijke identiteit van het Friese landschap. Het zit in het DNA van het landschap. Voorliggend document neemt deze landschappelijke basis als vertrekpunt. Om de ontwikkelingen in de (nabije) toekomst goed te laten aansluiten bij deze unieke waarden, kan de volgende landschappelijke leidraad behulpzaam zijn:

- 1 ga na in welke deelgebied van het landschap de mogelijke ontwikkelingen plaatsvinden (zie hiervoor de waterrecreatieve atlas);
- 2 hanteer de structuurvisie 'Grutsk op 'e Romte' [ref. 14] om de specifieke kernkwaliteiten van het landschap te raadplegen;
- 3 bekijk om welke watertypologie(en) het gaat;
- 4 benut de karakteristieken van de watertypologie en het landschap om vorm te geven aan de waterrecreatieve ontwikkeling;
- 5 gebruik de generieke ruimtelijke bouwstenen voor de inrichting van de maatregelen. Hiervoor zijn in het voormalige Friese Meren Project 23 bouwstenen ontwikkeld, waarvan hieronder de relevante ruimtelijke tegels zijn overgenomen.

Afbeelding 4. Relevante ruimtelijke bouwstenen, vanuit het voormalige Friese Meren Project.

4

KANSRIJKE TOEKOMSTPERSPECTIEVEN

De vijf hoofdprincipes voor 2050 voor de provincie Fryslân vormen de basis voor vier kansrijke toekomstperspectieven voor de deelgebieden. Deze perspectieven laten zien hoe waterrecreatie een plek vindt tussen de maatschappelijke opgaven voor 2050. Daarnaast bieden ze inspiratie voor recreatieve ontwikkelingen in de gebieden. Elk kansrijk perspectief begint met een introductie op de gebiedsidentiteit van het deelgebied. In de atlas staat een nadere beschrijving van het deelgebied.

Een deel van de beschreven kansen komen in meerdere deelgebieden terug. Dit zijn kansen die algemeen voor de provincie gelden, en hebben per deelgebied net een ander accent.

Totstandkoming perspectieven 2050

De perspectieven vormen het resultaat van een breed ontwikkeltraject. Door de hoofdprincipes nader uit te werken en relevant beleid voor 2050 te raadplegen ontstond de basis. Dit is vervolgens aangevuld met de landschappelijke en waterrecreatieve kenmerken en de context uit de atlas.

Daarnaast zijn de perspectieven kansrijk voor 2050, doordat deze in verschillende gebiedssessies met een brede groep stakeholders zijn besproken en aangescherpt. Daarnaast is er samen met een externe begeleidingscommissie gereflecteerd op de perspectieven.

4.1 Friese meren in veen

Het midden van Fryslân bevat twee kenmerkende landschapselementen: het merengebied en de moerasgebieden. Het Friese merengebied is een weids en open landschap dooraderd met veenafwateringssloten in een opstreckende verkaveling. Grote en kleine boezemmeren wisselen elkaar af en samen met de vaarten en kanalen vormen ze het hart van het Friese oppervlaktewater en boezemsysteem.

De oorsprong van de meren ligt veelal in veenontginningen; het uitgraven van veen ten behoeve van turf die werd benut als energiebron, of voor zoutwinning.

De meren ontstonden door intensieve bewerking en gebruik van het landschap. Opgehoogde veenpolderdijken zijn in het landschap veelal aanwezig als waterkering rondom de veenpolders net zoals de hemdijken dat zijn rondom de hempolders. Een fijnmazig netwerk van vaarten verbindt de meren met elkaar, de waterrecreatie gebruikt dit vaarnetwerk vandaag de dag intensief. De oostelijke zijde kenmerkt zich als randveenzone aan de voet van hogere zandgronden, met moerasgebieden die waardevolle natuur herbergen, zoals de Alde Feanen, Eastermar en de Rottige Meente. De keten van laagveenmoerassen slingert langs de rand van het zand van de Wieden en de Weerribben noordwaarts richting het Lauwersmeer.

Een kansrijke perspectief voor het Friese merengebied in 2050

Het Friese merengebied is hét waterrecreatieve zwaartepunt van de provincie. Dit gebied kent de grootste variëteit aan waterrecreatie. De intensieve recreatie door veel verschillende recreanten en gebruikersgroepen vindt hier plaats naast een hoogwaardige natuurrijk landschap, beschermt door de Natura-2000 status. Duurzame waterrecreatie is de norm en de toegankelijkheid van de meren is groot.

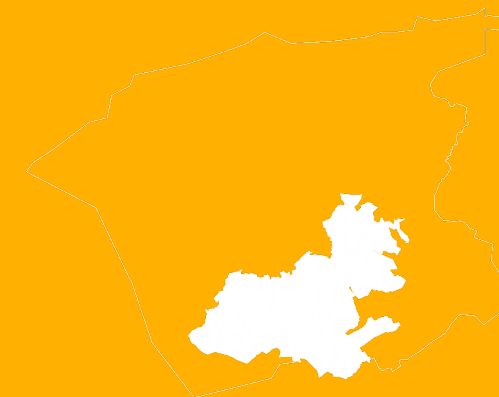
Het waterrecreatieve zwaartepunt

De intensiteit én diversiteit in waterrecreanten blijven de kenmerken van dit natuurrijke gebied. Door de (autonome) toename van de bevolking in Fryslân wordt het drukker op en langs het water. Door klimaatverandering ontwikkelt het merengebied zich als de 'Riviera van de toekomst',

doordat bezoekers uit binnen- en buitenland het gebied nog beter weten te vinden. Daarvoor treffen we geen investeringen en maatregelen. Wél treffen we maatregelen om twee kwaliteiten van de leefomgeving in het Friese merengebied te koesteren: het waterrecreatieve DNA en het natuurrijke karakter van het landschap.

Verskillende gebruikersgroepen komen samen op de Friese meren. Recreatie, natuur en natuurinclusieve landbouw bestaan naast elkaar, en om dat te realiseren werken wij intensief met elkaar samen. Overheden en ondernemers hebben elkaar gevonden. Samen zetten we in op het koesteren van het 'blauwe goud' van Fryslân: de kwaliteit gaat boven de kwantiteit. Daarom voorkomen we bijvoorbeeld een wildgroei aan voorzieningen langs de meren. Voorzieningen stemmen

we bewust af op het type gebruikers en de locaties waar wij gezamenlijk verwachten dat het (nog) drukker kan worden. Een ander voorbeeld van kwaliteit boven kwantiteit is het op diepte houden van meren in 2050. Nu worden vooral vaargeulen uitgebaggerd. Door de bagger ook buiten de vaargeulen te verwijderen is er meer vaarwater beschikbaar binnen de huidige (fysieke) grenzen voor bijvoorbeeld zeilers en andere diepstekende recreanten. Door nutriëntenrijke bagger op grotere schaal te verwijderen verkleinen we ook de kans op woekerende waterplanten. Gelijktijdig verbeteren we de kans voor de biodiversiteit door het stimuleren van een diverse vegetatie in de luwe ondiepwaterzones. Waar nodig beschermen we deze waardevolle gebieden door gebruik te maken van zoneringen.

Duurzame waterrecreatie

Duurzame waterrecreatie floreert en er is een groot duurzaam aanbod bij ondernemers en verhuurders. Dit uit zich in schone vaartuigen en bijbehorende voorzieningen, inzet op spier- en zeilsporten en zonering. Emissievrije, schone en stille vaartuigen zijn niet meer weg te denken van de Friese meren. Naast het huren van een schoon vaartuig is het gebruikelijk voor zowel inwoners als bezoekers om van een deelvaartuig gebruik te maken.

De basisinfrastructuur voor duurzame recreatie is voor zowel de dag-, als de meerdaagse (oever) recreant op orde. Denk hierbij aan de aanwezigheid van laad- en duurzame brandstofvoorzieningen (afhankelijk van het type brandstof) overal, of op goed doordachte locaties passend bij het (vaar- en fiets)gedrag en actieradius, langs de meren.

Door deze infrastructuur rondom aantrekkelijke en toeristische locaties aan te leggen, is de wachttijd voor de recreant geen verloren tijd. Deze toeristische locaties zijn ook goed bereikbaar te voet of met de fiets. We combineren laadinfrastructuur bijvoorbeeld in HUB's met laadinfra voor vaartuigen en fietsen, sanitair en vuilwaterinnamepunten. Multifunctioneel gebruik is geen uitzondering.

Spiersporten en met name zeilsporten zijn hip onder een breed publiek, vooral onder de jeugd. Deze sporten zijn een vast onderdeel van het lesprogramma bij lokale (basis)scholen, zoals het huidige fietsexamen of het vroegere schoolzwemmen. De gedragsregels op het water zijn bij de jonge lokale inwoners van Fryslân bekend, waardoor de veiligheid op het water vergroot.

Tot slot is zonering voor duurzame gebruikersgroepen breder uitgerold

richting 2050. Electric only routes in dit drukke vaargebied zijn onderdeel van het netwerk. We zijn de meest duurzame bestemming van Europa en voorbeeldregio voor de duurzame waterrecreatie.

Bereikbare, beleefbare en openbare randen

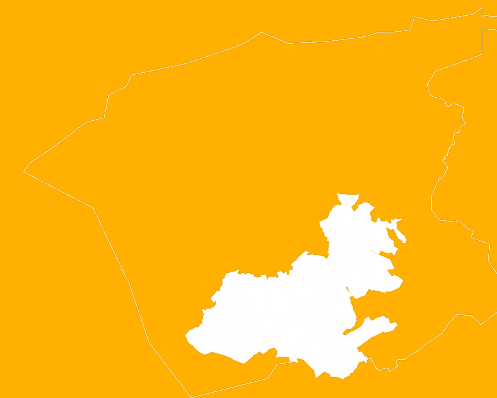
De Friese meren zijn ook vanaf de oever te beleven en bewonderen, waardoor het waterrecreatieve DNA van het gebied in 2050 versterkt. Men geniet van de drukte op het water of zoekt juist de rust op in de natuur langs het water. De meren en het water zijn beter zichtbaar en toegankelijk voor onder andere fietsers en wandelaars, en er zijn meer voorzieningen langs de oevers om op het water te komen voor bijvoorbeeld zwemmers, suppers en zeilers. De oever langs het Heegermeer bij het dorp Indijk, verwezenlijkt dit streefbeeld met diverse voorzieningen om bij en in het water te komen, om langs te

fietsen en te wandelen. De beleving van het water is versterkt door klompen - en vlonderpaden voor wandelaars, die het verhaal van het gebied vertellen. Het droombeeld is een rondje langs de waterrand van bijvoorbeeld het Sneekmeer of het Heegermeer. De oevers zijn zoveel mogelijk openbaar gebleven. Samen met lokale ondernemers zijn de meren goed zichtbaar en toegankelijk gemaakt, waarbij de unieke karakteristiek van het landschap beleefbaar is.

De ondiepe randen van de meren gebruiken we om te suppen, vissen en zwemmen. De inrichting en het beheer van de oevers is hierop aangepast, met voorzieningen en een afwisselde (riet)oever. Daarnaast bieden nieuwe retentie- en waterbergingsgebieden, die met name worden gerealiseerd door meer wateroppervlakte in plaats van diepte, meer mogelijkheden voor deze (ondiepe) gebruikersgroepen.

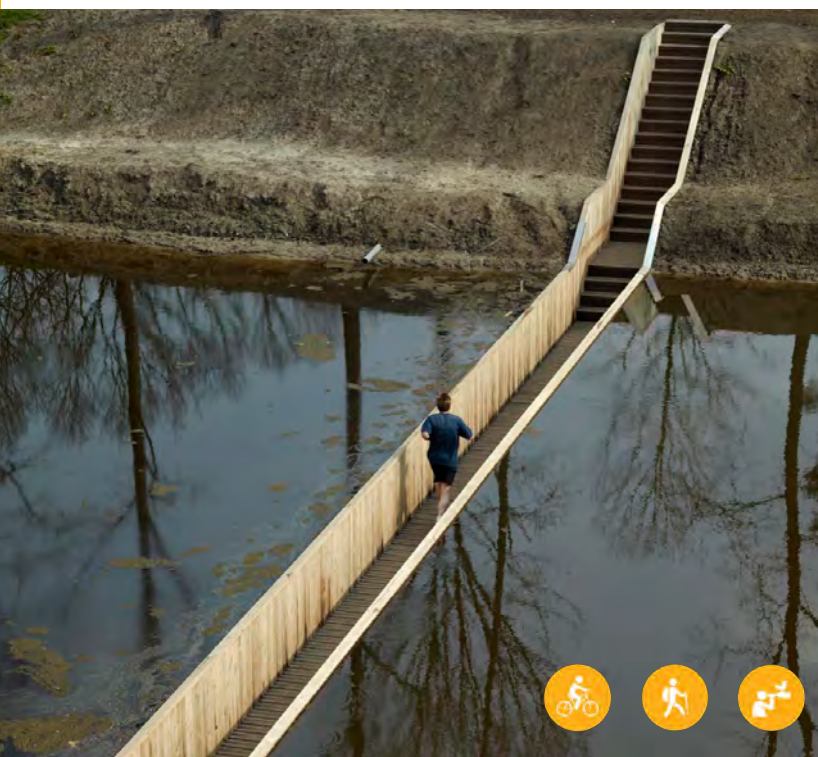
Nieuw water dubbel benutten

Nieuw water vormt een slimme combinatie met overige maatschappelijke opgaven en past binnen de karakteristiek van het landschap. Aan waterbergingsgebieden voegen we bijvoorbeeld een (drijvende) woonfunctie toe, of faciliteren we de oeverrecreant in de randen. De oevers van het waterbergingsgebied zijn ingericht voor verschillende vormen van recreatie (met steigertjes, fietspaden). We zoeken daarbij een balans tussen een natuurvriendelijke inrichting en het versterken van de beleefbaarheid van deze natuurvriendelijke inrichting. Dit versterkt de woonkwaliteit lokaal, maar voegt ook waarde toe voor de Mienskip en draagt zo bij aan de brede welvaart. Een ruimtelijke ingreep voor bijvoorbeeld waterberging kan hierdoor op meer draagvlak rekenen, ondanks een (nieuwe) ruimteclaim van het landschap.

Fietsen door het Water, Bokrijk

Mozes Brug, Halsteren

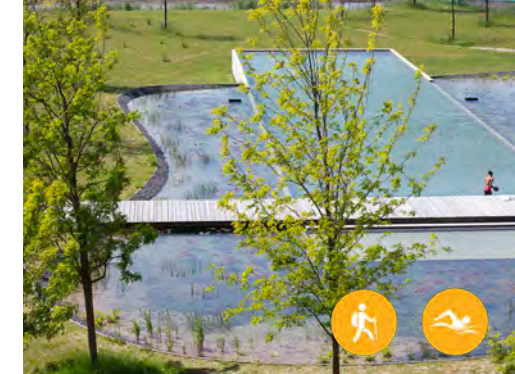
Het Lankheet, Haaksbergen

Naarden jachthaven, IJsselmeerweg

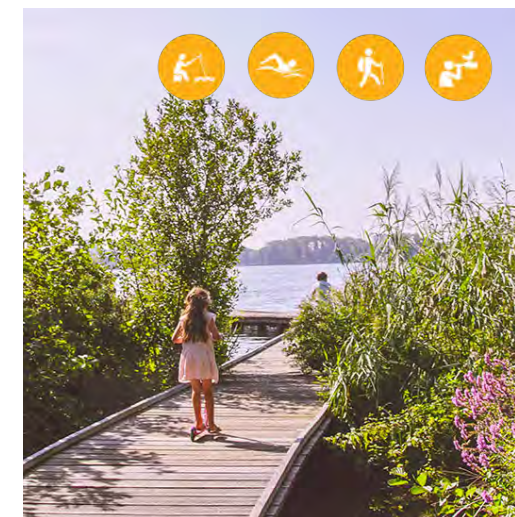
Zhoukou Shahewan Wetland Park, China

Ithaka, Almere

Heemtuin Kralingsebos 1, Rotterdam

Heemtuin Kralingsebos 2, Rotterdam

4.2 Vaarten door het zeekleigebied

Het vaarten door het zeekleigebied bevat de noordwestelijke kleischil van de provincie Fryslân. De open kleilandschappen van Fryslân zijn een samenvoeging van het voormalige Westergo en Oostergo. Het eiland Westergo was in de Middeleeuwen gescheiden van Oostergo door de Middelsee en door de Marneboezem van het vasteland.

De voormalige getijdengeulen langs de Friese waddenkust resulteerden in een kwelderlandschap. Op de kwelderwallen werden bewoonbare terpen opgehoogd om de kans op overstromingen bij hoog water te verminderen. Het kwelderlandschap veranderde na 1500, toen het grootste deel van de Marne en de Middelsee was dichtgeslibd en ingepolderd.

Het huidige zeekleigebied ligt als een brede schil in een grote boog om de Friese wouden en het Friese merengebied in het veen. Het zeekleigebied is uniek vanwege de vergezichten en cultuurhistorische waarden zoals de aanwezige terpen met bijzondere kerken, eendenkooien en stinzenparken. Een andere bijzondere kwaliteit is het rechtlijnig ingepolderde landschap van het Bildt en de voormalige Middelsee.

Het waterwegennet is voor de ontwikkeling van Westergo en Oostergo van groot belang geweest. De hoofdverbindingen volgden deels natuurlijke waterlopen als het Alddijp en het Dokkumer Grutdijp. Trekvaarten en opvaarten waren aangelegd en deze verbindingsvaarten tussen de bebouwing en de doorgaande waterweg vormden meestal de enige ontsluiting voor boerderijen en dorpen. Alle dorpen hadden hun eigen opvaart. Veel van de vaarwegen die het gebied rijk was, zijn deels gedempt en door wegen vervangen. In 1951 werden het Prinses Margrietkanaal en het Van Harinxmakanaal opengesteld. Beiden zijn omvangrijke kanalen voor de doorvaart van grote vrachtschepen. Daarbij werd ook een vast streefpeil voor de gehele Friese boezem aangehouden. Dit was de meest ingrijpende verandering in het vaarwegensysteem in eeuwen.

Een kansrijk toekomstperspectief voor het zeekleigebied in 2050

In het zeekleigebied liggen veel kansen voor waterrecreatie. Door waterlopen (opnieuw) te benutten ontstaan mogelijkheden om met waterrecreatie een impuls te geven voor de lokale leefbaarheid. De ruimte die het gebied rijk is, is nodig om opgaven als verzilting en verdroging tegen te gaan, maar het biedt ook kansen voor nieuwe gebruikers in het gebied. In 2050 is het zeekleigebied een waterrecreatief overloopgebied, krijgen dorpen een impuls en ontstaan nieuwe (water)recreatieve routes in het landschap.

Leefbaarheid versterken

De vele waterlopen in het zeekleigebied zijn in 2050 weer optimaal benut. Door de provinciebrede behoefte aan waterkwantiteit doen zich in dit gebied kansen voor door opvaarten en krekken op te waarderen of te herstellen als vaarwater. Voormalig gedempte

opvaarten zijn weer bevaarbaar en aanliggende dorpen zijn ontsloten op het vaarnetwerk. Dit resulteert in een grote plus op de lokale woonkwaliteit. De dorpen zijn daarmee uitnodigend voor nieuwe woningen. In de aanloopjaren naar 2050 is actief ingezet op het tegengaan van krimp door het gebied te ontwikkelen tot aantrekkelijke woonomgeving, met een diversiteit aan waterrecreatieve mogelijkheden. De leefbaarheid van het gebied groeit en van krimp is niet langer sprake.

Voor de vele trek- en opvaarten in het gebied, is het beheer en onderhoud goed afgestemd op de functie op de korte- en lange termijn. In de vaarwegen wordt het vaarprofiel vrijgehouden door regelmatig te maaien, met respect voor de biodiversiteit. Buiten het profiel, en buiten de aangewezen vaarwegen, laten we de biodiversiteit zoveel mogelijk met rust.

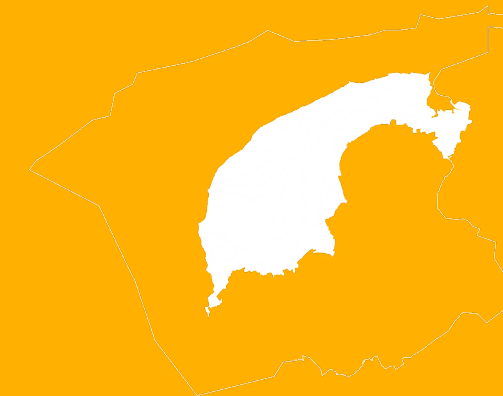
Duurzame waterrecreatie

Richting 2050 faciliteren ondernemers en initiatiefnemers een duurzaam (water)recreatief aanbod dat past bij de landschappelijke kenmerken van het gebied. Kenmerkend voor dit gebied is de verduurzaming in de kleine vaarklassen en stimulering van deelgebruik en verhuur van boten. Schone en actieve watersporten die bijdragen aan de vitaliteit van de inwoners, stimuleren en faciliteren we lokaal. Dit is terug te zien in de verhuurmogelijkheden en de voorzieningen langs de trek- en opvaarten, zoals in- en uittredeplaatsen en steigers voor kano's, SUP'ers en roeiers.

Wat geldt qua duurzame aandrijving van vaartuigen in de hele provincie, geldt ook in het zoekleigebied, voor met name de kleinere vaarklassen. Laad- en duurzame-brandstofvoorzieningen (afhankelijk van het type brandstof) zijn

langs de wateren overal aanwezig. Door deze infrastructuur rondom aantrekkelijke en toeristische locaties aan te leggen, is de wachttijd voor de recreant geen verloren tijd. Deze locaties zijn ook goed te voer of met de fiets te bereiken. We combineren laadinfrastructuur bijvoorbeeld in HUB's met laadinfra voor vaartuigen en fietsen, sanitair en vuilwaterinnamepunten. Multifunctioneel gebruik is geen uitzondering.

Andere faciliteiten gelieerd aan duurzame waterrecreatie zijn goed georganiseerd. Voor het lozen van vuilwater kan men terecht bij openbare vuilwaterinnamepunten verspreid over het gebied. Camperplaatsen vormen een wezenlijk onderdeel van het recreatieve netwerk en er is openbaar sanitair langs de vaarten op strategische plekken.

Waterverbindingen en routes versterken

Recreanten kunnen kiezen uit vele routes binnen het zoekleigebied door bestaande routes met elkaar te verbinden. Hiermee voorziet het gebied in de lokale behoefte om korter te recreëren. De impulsieve (jongere) waterrecreant combineert meerdere recreatievormen door eerst een stukje te varen, vervolgens op een terrasje langs het water te genieten en wellicht zijn route per fiets vervolgen. Er zijn nieuwe routes (van A naar B) en routes zijn rondgemaakt (van A naar A), waarbij nieuwe schakels aansluiten bij de structuur van het landschap. We bedienen hiermee de kleinere pleziervaart en met name de huurders. Het maken van een vaarrondje van 1 tot 2 uren vanuit de levendige waterkern of een dorp langs een op- of trekvaart is populair in 2050. De nieuwe routes zorgen voor waterrecreatieve impuls voor het gebied. Bij het aanwijzen

van nieuwe vaarroutes doen we de benodigde onderzoeken om achteruitgang van de biodiversiteit te voorkomen.

De beleving vanaf het water, richting het omliggende landelijke gebied, versterkt door een afwisselende en aantrekkelijke waterkant. Rietkragen worden afgewisseld met open oevers en voorzieningen langs het water. Dit versterkt de beleving van de kleine recreatievaart die, dichtbij het waterpeil, beperkt zicht hebben op het achterland. Bij de steigers langs de routes is digitale informatie beschikbaar over de regionale landschapskwaliteiten, streekproducten van de lokale boer of de technische werking van het watersysteem. Deze voorzieningen dragen bij aan een aantrekkelijke route en aan het draagvlak voor het opwaarderen van een route. Informeren en communiceren zijn hierin essentieel.

Door zonering en spreiding van waterrecreatie binnen de provincie vormt het zeekleigebied in 2050 een toevluchtsoord voor waterrecreanten. Het verkleint de 'druk' op het Friese merengebied. De aantrekkelijke (nieuwe) routes dragen hier aan bij. Goede informatie leidt bezoekers in de provincie naar bijvoorbeeld de noordelijke Elfstedenroute. Door middel van dynamische meetpunten meten we de bezoekersactiviteit en -spreiding, waardoor 'drukke' inzichtelijk is. Met verschillende instrumenten leiden we recreanten naar andere gebieden en vaarten. Bestemming management op de provinciale schaal.

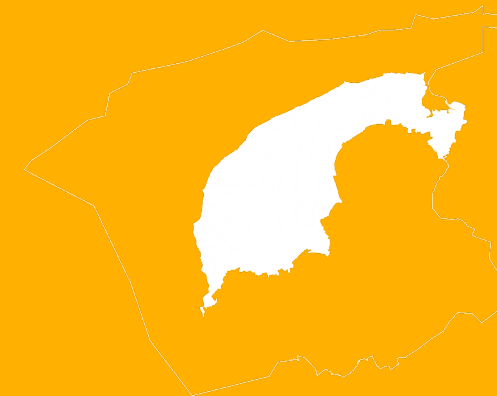
Kwetsbare natuur, zoals de Grote Wielen, behoeden we van (te) grote drukte. We spreiden de druk door voldoende faciliteiten te creëren op locaties waar waterrecreatie wel mogelijk is. Daarnaast is er duidelijke communicatie over waar

de natuur de prioriteit geniet boven waterrecreatie. Natuurvriendelijke (water)recreatieve vormen worden aangemoedigd.

Opgaven combineren

Ook in het zeekleigebied zetten we waterrecreatie in, voor de verschillende opgaven die spelen in het gebied. Samen met landbouwers komen we bijvoorbeeld tot een nieuwe inrichting en gebruik van het land, zoals het creëren van nieuw wateroppervlak langs de kust. Hierdoor gaan we opgaven als verzilting en verdroging tegen. Bij de noodzakelijke dijkversterkingen is recreatie langs de zeedijk geïntegreerd. Er is volop ruimte voor recreatief medegebruik van dijken, oevers en keringen. Langs de Waddenzee- en IJsselmeerdijk is een impuls voor de recreatie te zien. Recreanten bewonderen de openheid van de grotere wateren bijvoorbeeld via een uitkijktoren of vogelspotplek.

Dat het zeekleigebied ruimte geeft voor ontwikkeling op het gebied van waterrecreatie maakt niet dat alles hier mogelijk is. Ontwikkelingen vinden plaats met respect voor de landschappelijke waarden, de natuurwaarde en de cultuurhistorische vaarten en kernen in het gebied. De levendige waterkernen blijven een wezenlijk onderdeel van kwaliteit van het gebied. Door deze waarden te koesteren, behouden we de eigenheid en het unieke karakter van het gebied. Met trots brengen we de geschiedenis en het huidige waterlandschap over op de watergebruiker, die in zijn vrijetijd wil genieten van het water in het zeekleigebied.

Klompenpad, Gelderland

Catharijnesingel, Utrecht

De Twirre, Alde Feanen

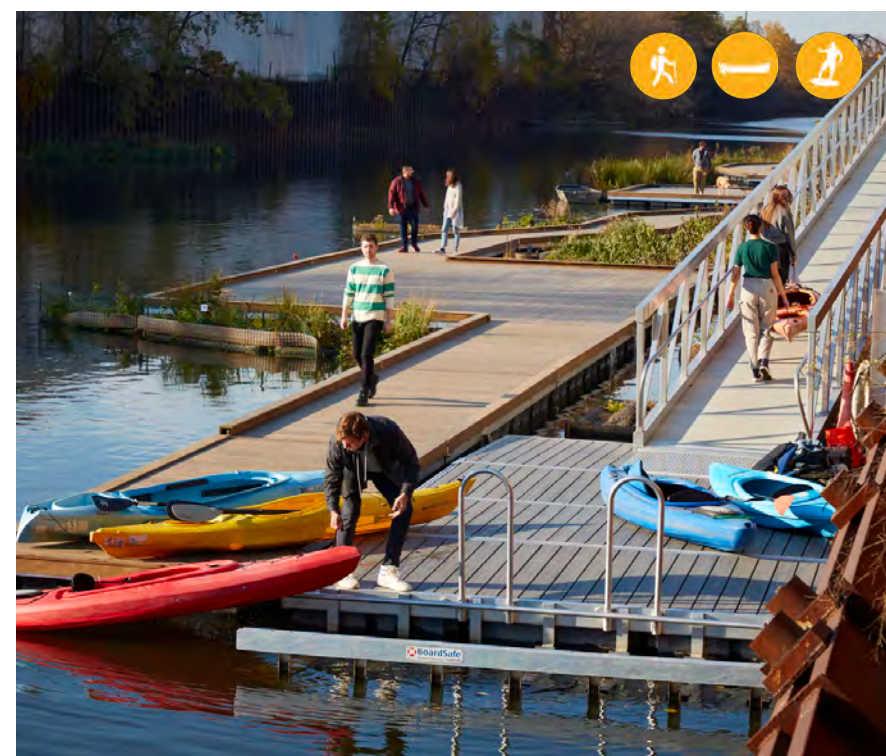
Weierpark, Eppingen

River Banks, Perreux-sur-Marne

Ecovlotten, Steenberg

Wild Mile, Chicago

4.3 Beken en kanalen in de Friese Wouden

De zuidelijke en noordelijke wouden beslaan de oostelijke flank van Fryslân. De zuidoosthoek van Fryslân is een uitloper van het Drents plateau. Gletsjertongen vanuit het Drents plateau schuurden van het noordoosten naar het zuidwesten brede en ondiepe (beek)dalen uit. Later stoomden hier natuurlijke waterlopen zoals de Lende, de Tsjonger en het Alddjip. Er ontstond op grote schaal veenvorming toen de zeespiegel weer ging stijgen. De latere ontginning van het gebied begon vanaf de beken en werd loodrecht op de beek verkaveld. De intensieve veenontginningen in het gebied resulteerde in de aanleg van de binnenpolderdijken, rivierdijken en leidijken. Door deze ontwikkelingen zijn er nu verschillende landschappelijke structuren zichtbaar: woudontginningen, beekdalen, hoogveenontginningen, heide ontginningen en kleine es-achtige structuren. Ook zijn de drie rivieren van dit gebied nog steeds zichtbaar: de Boarne en het Koningsdiep, de Tsjonger en de Lende.

De noordelijke Fryske Wâlden liggen in een zandlandschap op een noordwestelijke uitloper van het Drents-Fries plateau met een variërend landschap in een relatief klein gebied. Kenmerkend voor de hogere delen is het kleinschalige besloten coulisselandschap, met vele elzensingels en houtwallen, die bijdragen aan de biodiversiteit van het gebied.

De lagere delen van het landschap zijn weinig en opener. Buiten de beekdalen is dat nergens anders in Fryslân het geval. In die laagten zijn de natuurgebieden te vinden: de Mieden, het Burgumer Mar, de Leien en It Butenfjild. De hogere gronden houden regenwater vast, dit zorgt voor grondwatervoeding in de laagten. In de laagten vangt de moerasnatuur waterpieken op. In nationaal landschap de Noardlike Fryske Walden bestaat nog veel van het agrarische cultuurlandschap.

Een kansrijk toekomstperspectief voor de Beken en kanalen in de Friese Wouden in 2050

De beken en kanalen in de Friese Wouden hebben een soortgelijke waterrecreatieve-potentie als het zeekleigebied. Het gebied is een ruwe diamant die we naar 2050 toe polijsten. Door de kleine vaarklassen en pleziervaart te stimuleren krijgt het gebied een waterrecreatieve impuls. We zetten in op de combinatie van groene en blauwe recreatie, versterken de waterverbindingen, houden water hoog vast, waarbij we de kwaliteiten van het gebied koesteren. Naast de gewaardeerde groene recreatie, is waterrecreatie een reden om het gebied te bezoeken in 2050.

Blauwgroene verbinding

De beken en kanalen in de Friese Wouden blijven in 2050 een aantrekkelijke vaarbestemming voor doelgroepen die groeiende zijn. De campervaarder en de sloepenvaarder hebben de regio ontdekt als aanvullend vaargebied voor (meerdaags) bezoek. Vanaf het rustige en beschutte vaarwater,

trekken de recreanten vanaf het water de regio ook wandelend en fietsend in. Ook de kleine watersport, zoals kanovaarders en SUP'pers, heeft de regio ontdekt.

In 2050 sluiten de groene en blauwe netwerken optimaal op elkaar aan. Het reeds fijnmazige wandel- en fietsnetwerk in de regio is fysiek versterkt en uitgebreid. De ontbrekende schakels zijn ingevuld en ook voor andere modaliteiten als varen, ruiters, mensen en mountainbiken zijn netwerken gerealiseerd. Deze netwerken zijn onderling verbonden en er vinden dwarsverbanden plaats (blauwe en groene netwerken verbinden). Deze blauw- groene koppeling is het DNA en dé kwaliteit van dit gebied.

Wandelen en fietsen door de natuur, afgewisseld door genieten op en langs het water. Door deze combinatie voorziet het gebied in de behoefte om korter te recreëren, door bijvoorbeeld 1 tot

2 uurtjes te varen. De impulsieve waterrecreant combineert meerdere recreatievormen door eerst een stukje te varen, vervolgens op een terrasje langs het water te genieten en wellicht zijn route per fiets vervolgen.

Recreëren in Oosterwolde en Appelscha zijn voorbeelden van de integratie van het groenblauwe netwerk. Het recreatiegebied is populair door de bosrijke omgeving om in te wandelen en te fietsen. In 2050 staat het ook bekend door de afwisselende vaarroute door het gebied. De Opsterlandse Compagnonsvaart, als onderdeel van de Turfroute, biedt een diversiteit aan landschappen, omgeving en faciliteiten. De netwerken zijn beter op elkaar afgestemd door extra informatie en voorzieningen te realiseren tussen de (recreatie) knooppunten, en dit maakt het makkelijk om van recreatievorm te wisselen.

Duurzame recreatie

Het gebied kenmerkt zich door de vele mogelijke duurzame recreatieve mogelijkheden. Naast wandelen en fietsen, krijgen de kleinere actieve watersporten volop ruimte. SUP'pen en kanoën, als schone en stille sporten, zijn populair doordat het gebied door zijn natuurwaarden erg aantrekkelijk is om vanaf het water te beleven. Hiervoor is ook in dit deelgebied de basis op orde. Laad- en duurzame-brandstofvoorzieningen (afhankelijk van het type brandstof) zijn langs de wateren overal aanwezig. Net als in het zeeleigebied, is deze ingericht op de kleinere vaarklassen (zoals Dm).

Door deze infrastructuur rondom aantrekkelijke en toeristische locaties aan te leggen, is de wachttijd voor de recreant geen verloren tijd. We combineren laadinfrastructuur bijvoorbeeld in HUB's met laadinfra voor vaartuigen en fietsen, sanitair en vuilwaterinnamepunten.

Multifunctioneel gebruik is geen uitzondering. Deze basis versterkt het gebruik van bijvoorbeeld 'Electric-only' routes, zoals de route in het Buten fjild. Deze routes zijn breed aanwezig, en de infrastructuur faciliteert het om comfortabel schoon en stil te varen.

Versterken waterverbindingen

We versterken de bestaande waterverbindingen, waardoor waterrecreatie geen nevenfunctie meer is in het gebied. Er zijn betere verbindingen met de buurtprovincies en recreatiegebieden en de bestaande routes in het gebied benutten we beter. Binnen de provinciegrenzen bestaat een actieve informatievoorziening en marketing over de bestaande routes. Een breed publiek kent en gebruikt de Turfroute en de Friese waterlinie (fiets)route in 2050. Kleinere vaarklassen erkennen en waarderen de kwaliteiten van het beschutte gebied. In de aanloop naar 2050

zetten we, naast brede promotie, in op voorlichting over gedrag op het water.

Door de verbindingen beter te benutten, vermindert de 'druk' van het Friese merengebied. Het nodigt waterrecreanten uit om in het oosten van Fryslân te recreëren op, aan of en langs het water. De beken en kanalen in de Friese Wouden bieden een goed alternatief om van het water te genieten. Goede informatie leidt bezoekers in de provincie naar bijvoorbeeld de Turfroute. Door middel van dynamische meetpunten meten we de bezoekersactiviteit en -spreiding en waardoor 'drukte' inzichtelijk is. Met verschillende instrumenten leiden we recreanten naar andere gebieden en vaarten. Bestemming management op de provinciale schaal.

Routes zijn ook aantrekkelijker, doordat voorzieningen op orde zijn en afgestemd op de behoeften van de gebruikers. Het is bijvoorbeeld

mogelijk om met een kano van A naar B (of van A-A) te varen, doordat uittrede- en verhuurlocaties met elkaar afstemmen en onderling samenwerken. Recreatief medegebruik van de keringen langs de oevers is volop mogelijk. Er is ruimte voor wandelaars, fietsers en vissers. Bij het uitbreiden van het waterareaal en nieuwe wateren wegen we oeverrecreatie mee.

Tot slot is de aansluiting met recreatieve netwerken in omliggende gebieden binnen de provincie en in Drenthe, Groningen en Noordwest-Overijssel ook toegenomen. Hierdoor voert de Turfroute je langs de Nationaalparken Drents-Friese Wold en de Weerribben-Wieden. De verbindingen zijn er reeds, maar de bekendheid en het gebruik zijn toegenomen.

Water hoog vasthouden in de beken

De hoge zandgronden zijn geschikt om water 'hoog' vast

te houden en tijdelijk te bergen in het beekstelsel. Hiervoor is nieuw waterareaal noodzakelijk of krijgen de beken meer ruimte. We koesteren de natuurwaarden in het gebied. De bossen en natuurgebieden spelen namelijk een belangrijke rol in de waterberging en grondwatervoeding.

De historie van de beekdalen vormt een duidelijke kwaliteit van het gebied. In combinatie met de behoefte aan meer water, benutten we de beken van de Lende, de Tsjonger en het Alldjip om water vast te houden en plaatselijk te bergen. Het beekdalsysteem is hiermee versterkt. Deze unieke natuurwaarde draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de wateren. De beleving vanaf het water wordt versterkt door een afwisselende en attractieve waterkant, welke aansluit op de afwisselende omgeving met bebost natuurgebied, weilanden en dorpjes. Afmeerplekken langs de routes combineren we met

informatie die de historie van het gebied vertelt.

Bij het realiseren van nieuw waterareaal, benutten we kansen om nieuwe verbindingen mogelijk te maken of bestaande verbindingen te openen. We zorgen voor een betere ontsluiting van bijvoorbeeld het Tjeukemeer en het Nannewiid op het vaarnetwerk, door zowel ingrepen voor nieuw areaal en aanpassingen aan huidige barrières. Dit levert een grote impuls aan de vormen van waterrecreatie die goed samengaan met de natuurwaarden van het gebied. Zo behouden we de natuurwaarde die het gebied juist zo aantrekkelijk maken voor de recreatie. Dat kan bijvoorbeeld door de beken te ontzien bij de intensievere vormen van recreatie, en duurzamere vormen zoals kanoën en suppen te stimuleren. Het beschermen van de kwetsbare, zeldzame soorten die in de beken voorkomen is daarbij essentieel.

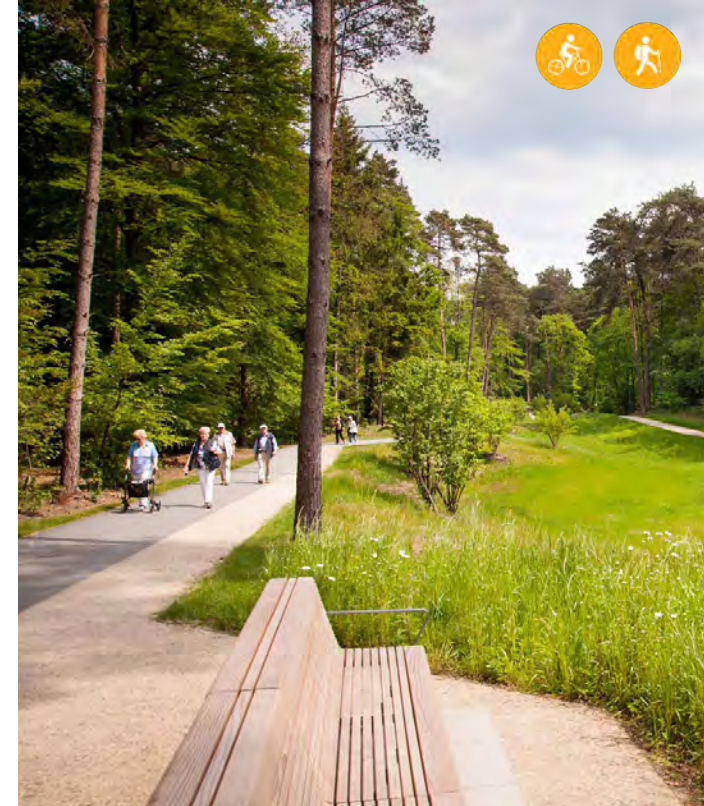

Agence Territoires - The Grand Voyeux Regional Nature Reserve

Vissteiger, Zwolle

Sinai, Bad lippspringe

Omke Jan, Woudsend

Elbe Waterfront Park, Riesa

Tuihuis, Aalsmeer

Elektrische sloep, De Twirre

Park Groot Schijn, Antwerpen

4.4 IJsselmeerkust, Waddenkust en Waddeneilanden

De IJsselmeerkust, Waddenkust, en Waddeneilanden vormen samen het meest waterrijke deelgebied van Fryslân. Karakteristiek aan dit deelgebied zijn het grote open en dynamische wateroppervlakten van de Waddenzee en het IJsselmeer. De grenzen van het gebied zijn het lange groene lint van de Waddenzeedijk en de IJsselmeerdijk aan het vaste land en de zandstranden en bedijkingen van de Waddeneilanden.

De drie watertypologieën die dit deelgebied kenmerken zijn:

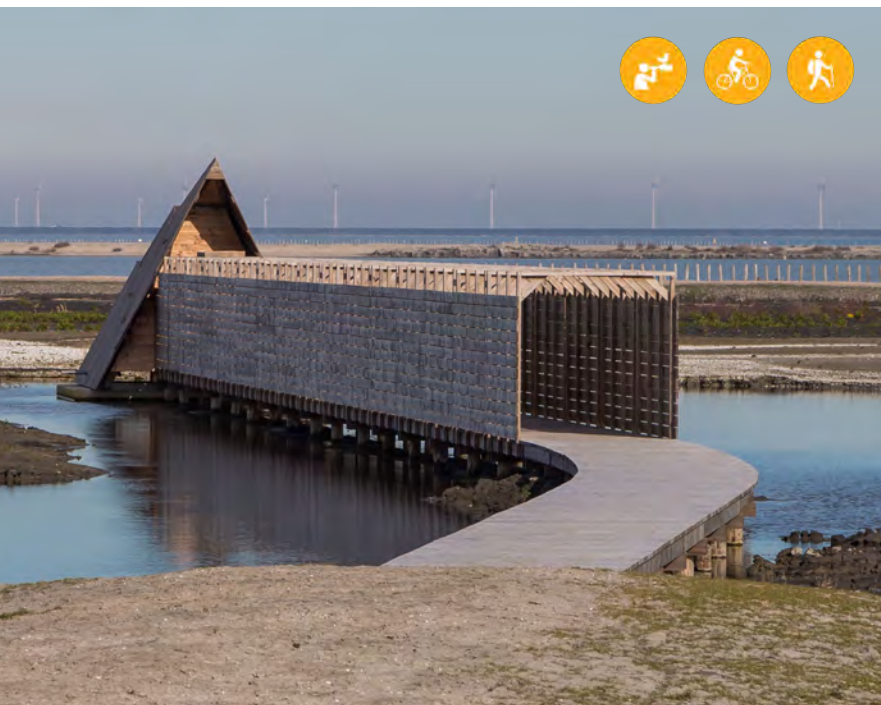
1. het grote open zoete water zonder getijdenwerking van het IJsselmeer;
2. het zoute en dynamische water en de waardevolle natuur van de Waddenzee;
3. de historische havenplaatsen aan de IJsselmeerkust en Waddenkust, welke een bezoek aan de Waddeneilanden mogelijk maken.

Leidend in deze toekomstperspectieven zijn de reeds vastgestelde gebiedsagenda's voor 2050: Agenda IJsselmeergebied 2050 en de Agenda voor het Waddengebied 2050.

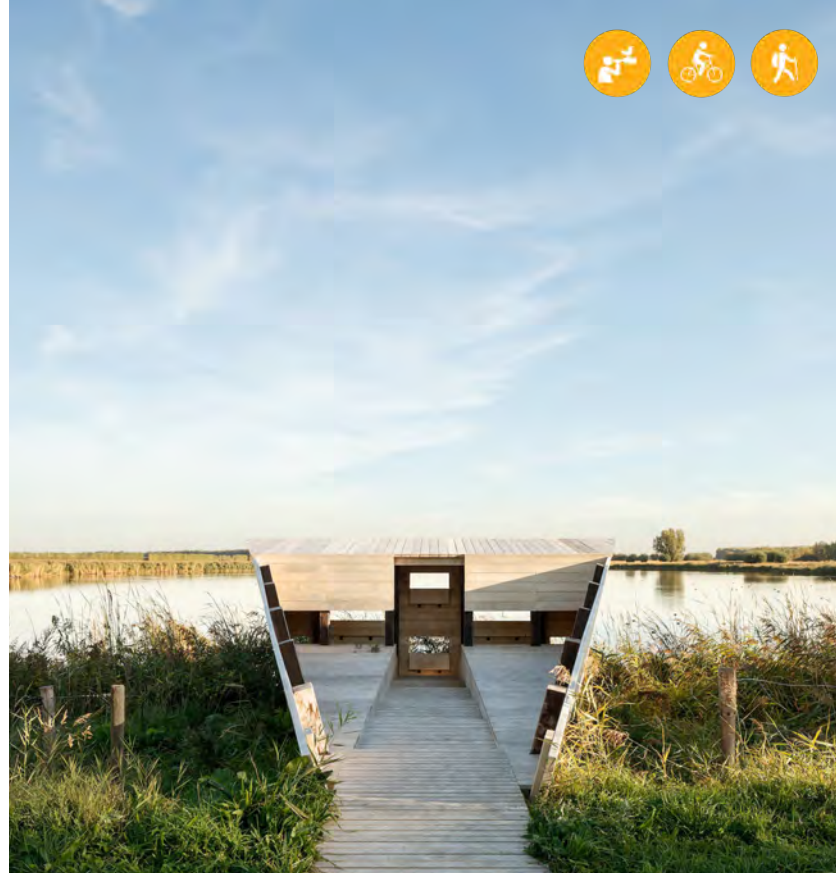

Tel Dor nationalpark, BO Landscape Architecture

Vogelkijkhut Duikeend, Marker Wadden

Vogelkijkhut roode weel, RO&AD

De duik eend, Marker Wadden

Flyboarden

Elektrisch surfen

Awake rävik electric surfboards

5

AFWEEGKADER WATERRECREATIE

Naast de hoofdprincipes en een toekomstperspectief, biedt deze visie een afweegkader. Het afweegkader met inrichtingsprincipes sluit aan bij de maatschappelijke opgaven van nu en in de toekomst. Het biedt handvatten om waterrecreatie volwaardig mee te wegen in gebiedsgerichte projecten en processen.

Het kader geeft aan welke kansen zich voor doen in 2050, waar rekening mee kan worden gehouden bij toekomstige ontwikkelingen en wat er minimaal nodig is om een gebruiker te faciliteren. Daarvoor is het kader gevat in drie generieke instrumenten:

- 1 Gebruikersvoorzieningen:** Het kader beschrijft allereerst de minimale voorzieningen en inrichting per gebruikersgroep van het water;
- 2 Waterrecreatieve opgave:** 7 inrichtingsprincipes beschrijven de toekomstige opgave voor waterrecreatie per watertypologie;
- 3 Maatschappelijke opgaven:** voor de toekomstige maatschappelijke opgaven zijn kansen en beperkingen gedefinieerd op het gebied van waterrecreatie.

De instrumenten worden in de volgende delen van deze visie weergegeven, elk voorzien van een korte toelichting. De instrumenten zijn bedoeld om in samenhang met elkaar te beschouwen, om tot een onderbouwde afweging te kunnen komen.

5.1 Gebruikersvoorzieningen

Elke gebruiker heeft behoefte aan een minimaal aantal voorzieningen op, aan en in het water. Een deel van deze voorzieningen worden door verschillende gebruikers benut, een ander deel is specifiek voor een bepaalde gebruiker. Om een gebruikersgroep te kunnen faciliteren nu en in de toekomst, is het nuttig om inzicht te hebben in de minimale en gewenste behoeftes van deze gebruikers. Dit hebben we gevat in het eerste kader 'Gebruikersvoorzieningen'.

Het kader geeft per type gebruiker weer welke voorzieningen op en in het water wenselijk zijn, en welke voorzieningen langs het water wenselijk zijn.

Vaarwegclassificatie

Daarnaast geeft het kader inzicht in de vaarwegclassificatie per gebruikersgroep. De vaarwegclassificatie verteld ons iets over een minimaal beschikbare breedte en diepte van de watergang of geul, en de minimale doorvaarthoogte van kunstwerken. Door gebruikers te koppelen aan deze classificatie, kan bij de inrichting van een gebied rekening worden gehouden met de minimaal benodigde vaarwegdimensies voor de gebruiker.

De vaarwegdimensies per classificatie zijn landelijk vastgelegd in de BRTN (Bestuurlijke afspraken en de basisvisie Recreatietoervaart Nederland). Deze bevat een kaart van Nederland waarin de recreatieve vaarwegen zijn geclassificeerd.

Sinds 2006 heeft de provincie Fryslân in het PVVP (Provinciaal verkeers- en vervoersplan), op basis van de BRTN, een afwijkende classificatie opgesteld. De provincie Fryslân hanteert daarom een (minimaal) afwijkende maatvoering per vaarwegklasse. Het PVVP, dat in 2011 en 2022 is geactualiseerd, is tegenwoordig opgenomen in het Regionaal Mobiliteitsprogramma.

De Friese vaarwegclassificaties, met bijbehorende maatvoering, is weergegeven in onderstaande tabel en kaart. De indeling van de vaarwegklassen komt overeen met het BRTN en is als volgt:

- verbinding voor motorboten (AM);
- verbinding voor zeil-/motorboten (AZM);
- ontsluiting voor motorboten (BM);
- ontsluiting voor zeil-/motorboten (BZM);
- beperking voor motorboten (CM);
- beperking voor zeil-/motorboten (CZM) *(mag alleen worden toegepast als er in de nabijheid omvaarmogelijkheid is van 30 m doorvaarthoogte);*

Classificatie	Minimum doorvaarthoogte	Toegelaten diepgang boten
Azm Grote zeewaardige boten	Minimaal 30 meter of beweegbare brug	Maximaal 2,10 meter
Bzm Niet-zeewaardige boten	Minimaal 30 meter of beweegbare brug	Maximaal 1,90 meter
Czm Niet-zeewaardige boten	Minimaal 30 meter of beweegbare brug	Maximaal 1,70 meter
Cm Grote motorboten	Minimaal 3 meter	Maximaal 1,50 meter
Dm Motorboten	Minimaal 2,50 meter	Maximaal 1,30 meter
E Kleine motorboten	Minimaal 2 meter	Maximaal 1,00 meter
F Sloepen	Minimaal 1,50 meter	Maximaal 0,80 meter

- beperking voor motorboten (DM).
- beperking voor sloepen (F);
- beperking voor kano's (G) *(In ontwikkeling, het is mogelijk dat deze vaarklasse wordt geformaliseerd).*

De eerste letter staat voor verbindingswater (A) of ontsluitingswater met toenemende beperkingen (B, C, D). De tweede en eventuele derde letter staat voor toegankelijk voor motorboten (M) of zeilboten (Z).

Recreatievaart

Aanvullend op het BRTN en het PVVP, zijn de in de 'Richtlijn Vaarwegen 2020' uitgangspunten en voorwaarden opgenomen voor de inrichting van vaarwegen. In de RVW 2020 staat ook beschreven hoe kunstwerken zoals bruggen en sluisen kunnen worden ingericht voor recreatievaart.

Door alle vaarwegen volgens dezelfde richtlijnen aan te leggen, weet de gebruiker van de vaarwegen waar hij aan toe is. Zo ontstaat een uniform en veilig vaarwegennetwerk. De richtlijn bevat zowel voor beroepsvaart, als recreatievaart uitgangspunten. Rijkswaterstaat beheert deze Richtlijnen Vaarwegen.

Gebruikers

Vaarweg
classificatie

Kanoërs en kayak

G
Klasse

Roeien

F - G
Klasse

Suppen

G
Klasse

Kajuitzeilboten

AZM -
CZM
Klasse

Motorbootvaarders

AZM -
DM
Klasse

Sloepvaarders
(en e-sloep)

E - F
Klasse

Electroboten

D - E - F
Klasse

Speedboten

E - F
Klasse

Voorzieningen op het water

- Rustig, veilig vaarwater, geen waterplanten
- Min. diepte **1,00 m**, min. breedte **4,00 m**.
- Min. doorvaarthoogte kunstwerken **1,25 m**, min. breedte **2,50 m** of aanlegruimte om boot over te dragen.
- Goed zicht bij bochten en kunstwerken voor laaggezetten schipper.
- Leuk rondje d.w.z. route van A naar A b.v.k. met routeborden aangegeven (stadsgracht, natuurgebied, e.d.)
- In uitzonderlijke gevallen gemarkeerde rechte baan (500 of 2000 m) voor snelheidswedstrijden.

- Rustig, veilig vaarwater, geen waterplanten
- Min. diepte **1,00 m**, min. breedte **10 m** (vanwege de riemen).
- Min. doorvaarthoogte kunstwerken **1,25 m**, min. breedte **2,50 m** bij korte doorgang, anders 6 m of aanlegruimte om boot over te dragen.
- Goed zicht bij bochten en kunstwerken voor laaggezetten schipper.
- Leuk rondje d.w.z. route van A naar A b.v.k. met routeborden aangegeven (stadsgracht, natuurgebied, e.d.)
- In uitzonderlijke gevallen gemarkeerde rechte baan (500 of 2000 m) voor snelheidswedstrijden.

- Rustig, veilig vaarwater, geen waterplanten
- Min. diepte **1,00 m**, min. breedte **4,00 m**.
- Min. doorvaarthoogte kunstwerken **1,25 m**, min. breedte **2,50 m** of aanlegruimte om boot over te dragen.
- Goed zicht bij bochten en kunstwerken voor laaggezetten schipper.
- Leuk rondje d.w.z. route van A naar A b.v.k. met routeborden aangegeven (stadsgracht, natuurgebied, e.d.)
- In uitzonderlijke gevallen gemarkeerde rechte baan (500 of 2000 m) voor snelheidswedstrijden.

- Diep en ruim vaarwater en vaargeulen (met aandacht voor opgaande begroeiing langs het zeilwater, wenselijk is om te voorkomen dat de wind 'wegvalt');
- Motorbootvaarders kunnen ook in kleine vaarten en kanalen terecht;
- Duidelijke betoning en eventuele nevenbetoning voor recreatievaart (voor de veiligheid en het medegebruik van de kanalen);
- Ankerplaatsen en (Marrekrite) aanlegsteigers in natuur en aan eilandjes (en met verbinding met achterland);
- Beweegbare bruggen en sluizen om routes mogelijk te maken;
- Ruime bedieningstijden van bruggen en sluizen (wenselijk ook buiten vaarseizoen);
- Staande mastroute is een belangrijke route voor deze doelgroep;
- Informatievoorziening van routes op de vaarwegen (routeborden of digitaal) en bewegwijzering naar havens en aanlegplekken.

- Afwisselend vaarwater met aantrekkelijke routes van verschillende lengten;
- Duidelijke betoning en eventuele nevenbetoning voor recreatievaart (voor de veiligheid en het medegebruik van de kanalen);
- Ankerplaatsen en (Marrekrite) aanlegsteigers in natuur en aan eilandjes (en met verbinding met achterland);
- Voldoende doorvaartprofiel bij bruggen en sluizen om routes mogelijk te maken;
- Informatievoorziening van routes op de vaarwegen (routeborden) en bewegwijzering naar havens en aanlegplekken.

- Aanvullend op bovenstaande zijn snelvaargebieden noodzakelijk voor de veiligheid (kunnen ook tijdelijke gebieden zijn);
- Wenselijk: zichtbaar voor publiek (zien en gezien worden), rekening houdend met de veiligheid op het water.

Voorzieningen langs het water

- In/Opstappunten vanaf de wal met parkeerruimte voor auto (met trailer) bij voorkeur op minder dan 50 m afstand.
- Eventueel voorzien van sanitair, omkleedruimte, vaartuijverhuur, horeca resp. overnachtingsmogelijkheid.
- Rustpunten (skoftplakje) elke 4-6 km op de route.
- In de 3 bovengenoemde situaties en bij overdraagplaatsen een aanlegplaats (damwand of steiger) max. 20 cm boven streefpeil, min. 6 m lang, inkepingen of voldoende ruimte tussen planken om vast te grijpen. Geen naar boven uitstekende bolders. Ruimte op het water om onder hoek van 45° aan- en weg te varen.

- In/Opstappunten vanaf de wal met parkeerruimte voor auto (met trailer) bij voorkeur op minder dan 50 m afstand.
- Eventueel voorzien van sanitair, omkleedruimte, vaartuijverhuur, horeca resp. overnachtingsmogelijkheid.
- Rustpunten (skoftplakje) elke 4-6 km op de route.
- In de 3 bovengenoemde situaties en bij overdraagplaatsen een aanlegplaats (damwand of steiger) max. 20 cm boven streefpeil, min. 6 m lang, inkepingen of voldoende ruimte tussen planken om vast te grijpen. Geen naar boven uitstekende bolders. Ruimte op het water om onder hoek van 45° aan- en weg te varen met een 12 m lange boot.

- In/Opstappunten vanaf de wal met parkeerruimte voor auto (met trailer) bij voorkeur op minder dan 50 m afstand.
- Eventueel voorzien van sanitair, omkleedruimte, vaartuijverhuur, horeca resp. overnachtingsmogelijkheid.
- Rustpunten (skoftplakje) elke 4-6 km op de route.
- In de 3 bovengenoemde situaties en bij overdraagplaatsen een aanlegplaats (damwand of steiger) max. 20 cm boven streefpeil, min. 6 m lang, inkepingen of voldoende ruimte tussen planken om vast te grijpen. Geen naar boven uitstekende bolders. Ruimte op het water om onder hoek van 45° aan- en weg te varen.

- Jachthavens en oevers met voorzieningen (stroom en drinkwater, vuilwaterinname, sanitair), eventueel te combineren met camperplekken of campingplaatsen;
- Afmeerplekken voor kort verblijf (horeca of boodschappen);
- Conventionele brandstofverkooppunten en elektrische oplaadpunten (fossielvrij);
- Informatievoorziening (analoog of digitaal) over voorzieningen, routes, stad en achterland;
- Overstappunt naar fiets- en wandelroutes;
- Wachtplaatsen met passende afstaphoogtes bij bruggen en sluizen;
- Routes langs natuur- of recreatiegebied of aantrekkelijke dorpen en steden;
- Watersportwinkel voor de benodigde attributen.

- Afmeerplekken dichtbij winkels, attracties en horeca (bij voorkeur een langswal met lage instap of vingersteiger op sloepenhoogte);
- Aantrekkelijke stoppunten bij belevings- en uitkijkpunten;
- Sanitair langs de routes;
- Conventionele brandstofverkooppunten en elektrische oplaadpunten;
- Informatiepunten (analoog of digitaal) over voorzieningen, routes, stad en achterland;
- Overstappunt naar fiets- en wandelroutes;
- Wachtplaatsen met passende afstaphoogtes bij bruggen en sluizen;
- Trailerhellingen met parkeerruimte.

(In 2050 is de verwachting dat electroboten ook in grotere (vaar)klassen voorkomen. Hierop dient de (laad)infrastructuur te worden aangepast)

Gebruikers

Vaarweg classificatie

Surfers
(wind en kite)

F
Klasse

Chartervaart

AZM
Klasse

Zeilers

E- F
Klasse

(E)-Foilen

Water(jet)skiën
en wakeboarden

DM
- E - F
Klasse

Duikers

Zwemmers

Voorzieningen op het water

- Afgebakend vaarwater om te kiten en te surfen.

- Diep en ruim vaarwater (zeewaardig);
- Duidelijke betonning rond ondiep water.

- Diep en ruim vaarwater (met aandacht voor opgaande begroeiing langs het zeilwater, wenselijk is om te voorkomen dat de wind 'wegvalt');
- Duidelijke betonning rond ondiep water;
- Wedstrijdbanen;
- Wenselijk is een (rustig) oefengebied voor jeugdzeilen (al dan niet afgebakend).

- Diep water (minimaal 1,50 meter);
- Obstaclevrij vaargebied (in verband met kwets- en kostbare foil).

- Afgebakend vaarwater en snelvaargebieden ;
- Waterskibaan met schansen;
- Wenselijk: zichtbaar voor publiek (zien en gezien worden), rekening houdend met de veiligheid op het water.

- Wenselijk: Een aantrekkelijke onderwaterwereld. Een object dat onder water ligt als doel om op te gaan duiken;
- Helder en diep water (in Friesland zijn momenteel 3 duiklocaties: Woudfennen (Joure); Luinjeberd (Tjalleberd) en Hardegarijp, allemaal in een veengebied).

- Afbakening van zwemgebied;
- Elementen in water om naartoe te zwemmen;
- Water met (zwem)kwaliteit;
- Voorzieningen om het water uit te treden (te combineren met een veiligheidstrap);
- Voor lange afstand zwemmers: herkenbaarheid in het water in verband met veiligheid, door bv. zwemmen met oranje zwembad te verplichten.

Voorzieningen langs het water

- Ondiepe randen langs het water (zoals een strand of ondiepe vlakte);
- Optuigveld;
- Parkeervoorzieningen;
- Sanitaire voorzieningen;
- Horecavoorzieningen.

- Havenplaatsen met voorzieningen (stroom en drinkwater, vuilwaterinname, sanitair);
- Ruimte om goederen te laden en te lossen (en aan te voeren);
- Infrastructuur voor gasten (parkeerplek, bereikbare opstapplaatsen);
- Conventionele brandstofverkoopplaatsen en elektrische oplaadpunten (fossielvrij).

- Trailerhelling met hijskraan;
- Parkeervoorzieningen;
- Aan- en afmeervoorzieningen en tuigsteigers;
- Horeca gelegenheid, huurmogelijkheden en sanitaire voorzieningen;
- Natuur- of recreatiegebied aan wal evt. i.c.m. rust- of uitkijkplek.

- Ondiepe randen langs het water (zoals een strand of ondiepe vlakte);
- Obstaclevrije aanmeervoorzieningen;
- Parkeervoorzieningen;
- Sanitaire voorzieningen;
- Horecavoorzieningen.

- Ondiepe randen langs het water (zoals een strand of ondiepe vlakte);
- Obstaclevrije aanmeervoorzieningen;
- Parkeervoorzieningen;
- Sanitaire voorzieningen;
- Horecavoorzieningen.

- Plek waar men te water kan gaan, instap of zandoever (te combineren met zwemlocatie);
- Parkeerruimte;
- Sanitaire voorzieningen, wenselijk nabij het water. Niet te ver lopen met volledige uitrusting;
- Bijbehorende borden die voor het/de overige waterverkeer/gebruikers aangeven dat het een duiklocatie is (afbakening/veiligheid).

- Recreatistrandjes met voorzieningen: bijvoorbeeld speeltoestellen, (winterhard);
- Sanitaire voorzieningen;
- Veilig toegankelijke locaties;
- Horecavoorzieningen;
- Bij harde kades zijn (zwem)trappen nodig om in het water te komen (of bij steenbestorting);
- Afvalinzameling;
- Het schoonhouden van de locatie én de bodem van het water (bijv. niet in glas staan).

Gebruikers

Sportvisser

- Wenselijk: visrijk water en een diversiteit aan soorten;
- Vistrappen om visstand te verbeteren.

Wandelaars

- Een afwisselend waterlandschap;
- Een beleefbaar en bereikbaar waterlandschap;
- Vlonderpad.

Fietser

- Een afwisselend waterlandschap;
- Een beleefbaar en bereikbaar waterlandschap (bijvoorbeeld een fietspad in het water).

Camperaars

- Een afwisselend waterlandschap;
- Een beleefbaar en bereikbaar waterlandschap.

Vogelaars

- Natuurlijke oevers of eilanden met vogels.

Schaatser

- Geen specifieke voorzieningen voor schaatsen in de natuur;
- Wens voor op en afstap plekken (waterplant vrij);
- Wenselijk is ondiep water / polders (kortere tijd voordat het water dichtgevroren is);
- Eventuele bewegwijzering op het water (te combineren met bewegwijzering voor boten).

Voorzieningen op het water

Voorzieningen langs het water

- Vissteigers of plekken langs de oever (ook te gebruiken door kanoërs en Suppers);
- (Minder valide) parkeerplekken, maar ook visstekken die toegankelijk zijn voor minder valide vissers;
- Platte voorzieningen langs het water om op te kunnen zitten (bijvoorbeeld geen willekeurige geplaatste stortsteen);
- Trailerhellingen

- Wandelroutes langs het water of rondjes dicht langs het water;
- Routing met een bereikbaar startpunt;
- Belevingspunten (zit- en stopplekken, uitkijpunten of pontje);
- Pauzepunten: horeca (eventueel om te overnachten) en sanitairpunten;
- Informatievoorziening (zowel lokaal aanwezig als centraal en online).

- Meer fietsknooppunten langs het water;
- Watergeïntegreerde fietsroutes (bijvoorbeeld 'rondje Sneekermeer' of vaarroutes befietsbaar maken, routes met een pontje);
- Aansluiting bij langere en meerdaagse fietsroutes;
- Belevingspunten (zit- en stopplekken en uitkijpunten);
- Pauzepunten: horeca (eventueel om te overnachten) en sanitairpunten;
- Informatievoorziening (zowel lokaal aanwezig als centraal en online).

- Camperplaatsen met/zonder voorziening (sanitair, stroom, water en vuilwaterinnamepunten), wenselijk is zicht op het water of bereikbaar water (voor bv. pootje baden en zwemmen);
- Camping met faciliteiten (bv. boerencamping).

- Rustgebieden met faciliteiten om vogels te spotten;
- Het liefst langs het water voor een vergroting van de waterbeleving.

- Opstapplaatsen waar men makkelijk op het ijs kan stappen en schaatsen kan ombinden. Veelal gebruik gemaakt van bestaande steigers of harde oevers (keringen);
- Klunplaatsen bij bruggen;
- Organiseren tijdelijke parkeerplaatsen.

noordelijke
elfsteden
vaarroute
NETWERK

5.2 Waterrecreatieve opgave

De toekomstige opgave voor de waterrecreatie is erg afhankelijk van de locatie, de watertypologie en de gebruiker die we willen faciliteren. Elke typologie vraagt om een andere inrichting en biedt andere kansen voor verschillende gebruikers. Dit kader presenteert daarom generiek welke inrichtingsprincipes en aandachtspunten gelden per watertypologie.

We hebben dit de 'waterrecreatieve opgave' genoemd, omdat het een opgave definieert die bijdraagt aan waterrecreatie in algemene zin. De opgave beschrijft aandachtspunten en kansen die wij vanuit waterrecreatie mee willen geven voor de toekomstige inrichting van het watersysteem. Daarmee geven wij aan wat wij belangrijk vinden in de ontwikkeling van de typologieën.

Het doel van dit kader is om inspiratie te bieden, aan te zetten tot denken en koppelkansen te benutten. Er worden bewust geen keuzes gemaakt, maar handvatten geboden die het mogelijk maken om onderbouwd keuzes te maken in de 'tijdsgeest' van 2050.

De waterrecreatieve opgave geeft hiervoor overzichtelijk weer hoe per watertypologie invulling wordt gegeven aan de inrichtingsprincipes. Zodoende is het een instrument dat samen met de andere onderdelen van deze visie benut kan worden.

Inrichtingsprincipes

We onderscheiden 7 verschillende inrichtingsprincipes die samen de kern van toekomstige (waterrecreatieve) inrichting vatten. De inrichtingsprincipes kennen allen hun eigen icoon, welke terug te vinden zijn in het kader.

De nadere uitwerking van de inrichtingsprincipes verschilt per gebied, en is mede afhankelijk van de relevante maatschappelijke opgaven en de context waarin zich de opgave bevindt. Het is daarom altijd van belang om de iconen in een gebiedsspecifieke context te beschouwen bij de verdere uitwerking van deze visie

(met behulp van de atlas). Afhankelijk van de locatie gelden andere (beperkende) randvoorwaarden vanuit bijvoorbeeld natuur en biodiversiteit.

Versterking interactie water en land

Het versterken van de interactie tussen water en land kan door enerzijds de toegankelijkheid van het water te vergroten, door het toevoegen van wisselpunten om het water te betreden (of vice versa). Anderzijds kan de interactie worden vergroot door mogelijkheden te realiseren om het water te beleven en te bewonderen vanaf de oever. Dat kan door bijvoorbeeld fietspaden, vlonderpaden en vissteigers langs het water te realiseren, maar ook door de beleving vanuit het water aandacht te geven. Dit kan door een aantrekkelijk en wisselende oeverinrichting met voldoende zicht op het land.

De aangelegde KRW natuurvriendelijke oevers zijn bij de inrichting van gebieden leidend. Zichtbaarheid vanuit het water naar het land, moet niet overal zorgen voor het wegmaaien van de riet- en oevervegetatie.

Faciliteiten en voorzieningen realiseren

Dit principe beschrijft het realiseren van voorzieningen, waardoor gebruikersgroepen kunnen worden faciliteert en waterrecreatie wordt bevorderd. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in verschillende functies die aan waterrecreatie raken en op verschillende locaties kunnen worden toegepast. Denk bijvoorbeeld aan voorzieningen voor zwemwater, de kleine watersport, ligplaatsen en vuilwaterinnamepunten.

Waterverbindingen versterken

Het versterken van waterverbindingen is mogelijk door het creëren van nieuwe verbindingen, het terug-brengen van oude verbindingen of het opwaarderen van bestaande verbindingen. Er is zowel behoefte aan het versterken van verbindingen van A naar B, maar ook aan het rondmaken van routes van A naar A. Hierdoor ontstaan nieuwe routes of worden bestaande (route)netwerken met elkaar verbonden.

Het opwaarderen van watergangen kan bijvoorbeeld middels het ophogen van vaarklassen, waardoor een robuuster netwerk ontstaat. Nieuwe routes ontstaan bijvoorbeeld door de ontbrekende schakel in een net-werk te realiseren, met oog voor de landschappelijk aard van het watersysteem. Het opwaarderen van de vaarwegklasse moet echter niet strijdig zijn met KRW doelen. Bij het aanwijzen van nieuwe vaarroutes zijn de nodige onderzoeken noodzakelijk om achteruitgang van de biodiversiteit te voorkomen.

Beheer en onderhoud borgen

In het verleden is gebleken dat voor delen van het Friese watersysteem het niet duidelijk of vanzelfsprekend is wie verantwoordelijk is voor het beheer en onderhoud. Voor toekomstige investeringen is het daarom essentieel om in een vroege (plan)fase afspraken te maken over het (dagelijks) beheer en onderhoud.

Het volledige watersysteem onderhouden in de toekomst vraagt echter om een forse investering en inspanning en is wellicht niet haalbaar, met het oog op toekomstige opgaven. Keuzes voor huidig en toekomstig waterbeheer moeten samen met (gebieds)partners worden gemaakt en hangen samen met bijvoorbeeld toegewezen vaarwegklassen en KRW-doelen om (inheemse) waterplanten te stimuleren.

Samenwerken met gebiedspartners

Om waterrecreatie te integreren in toekomstige gebiedsgerichte opgaven is samenwerken een must. Voor het aanvliegen van de maatschappelijke opgaven werken partners en overheden (al) met elkaar samen, maar ook om waterrecreatie op de agenda te zetten bij deze opgaven is samenwerking nodig. Er staan ons veel opgaven te wachten, met kansen voor waterrecreatie. Maar deze kansen zijn niet voor iedereen vanzelfsprekend en bekend.

Om de kansen te benutten is daarom enerzijds bewustwording nodig, maar ook (gezamenlijke) capaciteit om aan de spreekwoordelijke tafel te zitten bij de

opgaven. Gezien de hoeveelheid processen en opgaven is het niet mogelijk om overal bij aan te haken, waardoor samenwerken (en verdelen) noodzakelijk is.

Het gaat ook om bewustwording dat waterrecreatie meerwaarde kan bieden, en daarom vanaf het begin meegenomen moet worden in de opgaven. Deze bewustwording wordt versterkt door samen te werken, zowel intern binnen een organisatie, als extern met partners.

Afhankelijk van de locatie en de opgave zijn verschillende gebiedspartners en belangenorganisaties relevant. Denk daarbij niet alleen aan de overheden, grondeigenaren en terrein beherende organisatie maar vooral ook aan de lokale menskip en de ondernemers, die (creatief) bij kunnen dragen aan de inrichting of bijvoorbeeld het beheer en onderhoud.

Zoneren in ruimte

Er wordt een afweging gemaakt welke functie of type gebruik de prioriteit geniet per locatie. Dit kan een zonering in functies zijn, zoals natuur en waterrecreatie, maar ook een zonering binnen typen watergebruik (bijvoorbeeld snelvaargebieden). De keuze voor de zonering is afhankelijk van de context en daarmee de overige functies op de locatie. De kernvraag bij het toepassen van zoneren in ruimte: welke kwaliteiten en functies zijn leidend op deze locatie?

Wanneer bijvoorbeeld waterrecreatie de prioriteit geniet boven andere functies in het gebied, wordt daarmee (enige mate van) verstoring door gebruikers geaccepteerd en wordt de ruimte gegeven aan waterrecreanten en gebruikers van en rond het water. We zoeken hier bijvoorbeeld naar een balans in het beheerregime van waterplanten. Woekering van waterplanten, storend voor de recreatie maar ook niet wenselijk vanuit de biodiversiteit, wordt zoveel mogelijk voorkomen

Op locaties waar waterrecreatie als nevenfunctie wordt gezien, is beperkt (fysieke) ruimte voor recreëren en verstoring. Er worden randvoorwaarden gesteld aan de mate waarin waterrecreatie kan plaats vinden door verschillende hoofdfuncties, zoals natuur, transportroutes of waterrecreatie als een plus op de woonkwaliteit.

Zoneren in tijd

Zonering is ook mogelijk in tijd waarbij de hoofdfunctie per locatie kan verschillen per moment in het jaar. Er wordt gestreefd naar een balans tussen verstoring en gebruik. Wordt bijvoorbeeld in het broedseizoen, vanaf begin maart t/m juli, volledige rust of alleen kortstondige en kleinschalige verstoring toegestaan?

Onder zonering in tijd vallen bijvoorbeeld maatregelen voor (het stimuleren van) seizoensverlenging. Zowel in de zomer als in de winter vindt op de locatie recreatie plaats, aan en langs het water. Deze activiteiten kunnen gelden voor beheerders, ondernemers en overheden. Een voorbeeld is de langere bediening van bruggen en sluizen, waarbij bijvoorbeeld afspraken moeten worden gemaakt over de financiering ervan.

Tot slot is er nog een derde vorm van zonering, door te reguleren in de aantallen en frequenties van bepaalde vormen van waterrecreatie. Dit kan bijvoorbeeld door een maximum te stellen aan het aantal boten wat op een locatie wordt geaccepteerd. Of regels te stellen aan vislocaties of een bepaalde mate van verstoring. Deze vorm van zonering kan zowel in de ruimte, als in de tijd worden gezocht.

Waterrecreatieve opgaven

Versterking interactie
water - land

- Versterk de **groenblauwe verbindingen** en netwerken. Door verbindingen tussen groene en blauwe netwerken te versterken, ontstaan kansen voor zowel de gebruikers en de natuur.
- Aangelegde **KRW natuurvriendelijke oevers** zijn leidend: Zichtbaarheid vanuit het water naar het land, moet niet overal zorgen voor het wegmaaien van de niet- en oevervegetatie. Streef naar een balans tussen open oevers en met vegetatie begroeide oevers en voorkom een homogene massa riet.

Faciliteiten en
voorzieningen realiseren

- Zorg voor een **goede basis** voor de gebruiker: zodat iedereen optimaal kan genieten van het water met een goed 'serviceniveau'. Het gaat daarbij voorzieningen langs en op het water (en het onderhoud er van).
- Om een duurzame vloot te faciliteren, dient in 2050 de **laadinfrastructuur** voor niet-fossiel aangedreven vaartuigen op orde te zijn.
- Bij het ontwerp van voorzieningen aandacht hebben voor **toegankelijkheid voor minder validen**.
- Oppassen met het verbod van het landschap: Het is onwenselijk om vanuit landschap overal (informatie)borden te plaatsen.
- Zet in op **ruimere bedieningstijden**, al dan niet met bediening op afstand. Goed om te realiseren is dat brugwachters een belangrijke functie vervullen die verder gaat dan het functioneel bedienen. Zij zijn een visitekaartje voor Fryslân en vervullen een gastheerschaprol t.b.v. de ervaring van gebruikers op het water.

Waterverbindingen
versterken

- Verbeter het **waterennetwerk** door het rondmaken van bestaande routes (A-A), het versterken van doorgaande routes en het realiseren van ontbrekende schakels in het netwerk (A-B). Dit versterkt de leefbaarheid in dorpen en kernen, verbetert de waterkwaliteit en vermindert dichtstlibben van routes.
- Onderzoek hoe de **achteruitgang van de biodiversiteit** kan worden voorkomen. Voer bij het aanwijzen van nieuwe vaarroutes waar nodig een ecologische beoordeling uit. Bij KRW-waterlichamen is een toets op het principe 'geen achteruitgang' noodzakelijk en eventueel compensatie, wanneer achteruitgang wordt veroorzaakt.

Beheer en onderhoud
borgen

- Inventariseer bij alle (nieuwe) ontwikkelingen in de planfase wie **verantwoordelijk** is voor het (meerjarig) beheer en onderhoud, nu en in de toekomst. Ook kan worden gedacht aan eventuele samenwerkingen met ondernemers, om het dagelijks beheer en onderhoud te borgen. Dit gaat ook om onderhoud van voorzieningen (zoals laadinfrastructuur en vuilwaterinnamepunten).
- Inventariseer bij het **huidige areaal** wie verantwoordelijk is voor het beheer en onderhoud. Mocht dit onvoldoende geborgd zijn, organiseer dat het B&O wordt geregeld zodat het areaal behouden blijft. Inventariseer tevens welke vervangingsinvesteringen zijn gereserveerd en welke nodig zijn.
- Breng meerjarige beheer- en **onderhoudskosten** in kaart: zoek de samenwerking met partijen die daar (financieel) verantwoordelijk voor zijn (privaat en publiek) en borg het beheer en onderhoud.
- Inventariseer en **prioriteer** bij welke gebiedsprocessen het van belang is om vanuit waterrecreatie kunnen vertegenwoordigen.
- Verken wie de **belangrijkste stakeholders** zijn.
- Voer nieuwe ontwikkelingen duurzaam en circulair uit. Dit kan bijvoorbeeld volgens de aanpak van de **'7 pijlers van circulaire economie'** van Circulair Fryslân of via de richtlijnen van de SDG's.

Samenwerken met
gebiedspartners

Zoneren in ruimte

- Inventariseer de huidige en gewenste **omvang van gebruikers**: (intensiteiten, absolute aantallen). Gewenste omvang: geen jachthaven/eventement in een nu al druk gebied. Stimulering van een jachthaven in een rustiger gebied.
- Inventariseer de **verstoring van specifieke gebruikersgroepen**: heb hierbij oog voor de locatie specifieke omstandigheden van de opgave. Je hebt te maken met verschillende gebruikers met verschillende verstoringsniveaus, bijvoorbeeld van kitesurfers op vogels. Verstoring is afhankelijk van de specifieke (weers)omstandigheden.
- Stimuleer **duurzame vormen van waterrecreatie** en stel **voorwaarden aan niet duurzame vormen**: Het is een overweging waard om duurzame ontwikkelingen te prioriteren boven niet-duurzame ontwikkelingen.
- Inventariseer waar nog (fysiek) **ruimte is voor een bepaalde gebruiker**: Het gaat om ruimte binnen de beperkingen en voorwaarden vanuit natuur en toegestane verstoring. Houd hiermee ook rekening met de wens van de gebruiker. Gewenst gedrag is van invloed op waar je de gebruiker positioneert.

Zoneren in tijd

Open water - Zoet

Dynamisch water - Zout

- Verken de kansen om de kustversterking van de Friese IJsselmeerkust, en de dijkversterking van de Waddenkust, te combineren met het vergroten van de **belevingswaarde** van het IJsselmeer en het Wad. Er liggen algemene kansen voor recreatief medegebruik van de dijk en de kust.

- Houd rekening met het ritme tussen 'rust en drukte' door **(nieuwe) faciliteiten langs de kust te spreiden**. Denk hierbij aan het realiseren van nieuwe faciliteiten bij bestaande waterpoorten.

- Bij het versterken van routes door het Wad (welke ook onderdeel kunnen zijn van een route door het IJsselmeer) is het aan te raden rekening te houden met de **dynamische vaargeulen**, vaarroutes en wadlooprotes: door getijdewerking en weersomstandigheden kunnen deze veranderen.

- Verken **koppelkansen in beheer en onderhoud**: zoek de samenwerkingen met wat moet, en wat daar eenvoudig in mee te koppelen is. Bijvoorbeeld een hoofdvareguel die door het rijk onderhouden wordt, waar een nevengeul eenvoudig in kan worden meegenomen. Vergeet ook de beheerautoriteit Waddenzee niet.

- Houd bij nieuwe ontwikkelingen en locaties voor nieuwe gebruikers het **huidige ritme tussen rust en interactie aan**, waardoor verstoring niet versnippert langs de kust: het IJsselmeer is groot genoeg om recreatie en natuur naast elkaar te laten bestaan (Natuurlijk Fryslân 2050). Dit biedt een kans voor durf- en innovatieve watersporten die om ruimte vragen.
- Behoud **natuurwaarde** - gebeurt ook al deels.

- Inventariseer de **verstoring van specifieke gebruikersgroepen**: heb hierbij oog voor de locatie specifieke omstandigheden van de opgave. Je hebt te maken met verschillende gebruikers met verschillende verstoringsniveaus, bijvoorbeeld van kitesurfers en vogels. Verstoring is afhankelijk van de specifieke (weers)omstandigheden.

- Verken de kansen om de kustversterking van de Friese IJsselmeerkust, en de dijkversterking van de Waddenkust, te combineren met het vergroten van de **belevingswaarde** van het IJsselmeer en het Wad. Er liggen algemene kansen voor recreatief medegebruik van de dijk en de kust.

- Verken **mogelijkheden voor (nieuwe) gebruikersgroepen** aan de Waddenkust: voor een 'betere' 'Wadbeleving' / denk bijvoorbeeld aan in- en uitstap voorzieningen voor kleine waterrecreatie of verken of je buitendijks voorzieningen kan treffen om de Wadbeleving te versterken (zoals marboeien om droog te vallen)

- Bij het versterken van routes door het Wad (welke ook onderdeel kunnen zijn van een route door het IJsselmeer) is het aan te raden rekening te houden met de **dynamische vaargeulen**, vaarroutes en wadlooprotes: door getijdewerking en weersomstandigheden kunnen deze veranderen.

- Verken **koppelkansen in beheer en onderhoud**: zoek de samenwerkingen met wat moet, en wat daar eenvoudig in mee te koppelen is. Bijvoorbeeld een hoofdvareguel die door het rijk onderhouden wordt, waar een nevengeul eenvoudig in kan worden meegenomen. Vergeet ook de beheerautoriteit Waddenzee niet.

- Houdt rekening met **dynamische vaargeulen**, vaarroutes en wadlooprotes in de Waddenzee: door getijdewerking en weersomstandigheden kunnen deze veranderen.

- Het gebruik van de Waddenzee kan verschillen bij **hoog- en laagwater**: houd hier rekening mee bij het type gebruiker dat je wilt faciliteren.
- Inventariseer **welke gebruikers echt verstoring zijn**: bijvoorbeeld voor de natuur (middels specialistisch onderzoek);

Waterrecreatieve opgaven

Versterking interactie water - land

- Het uitgangspunt bij nieuwe ontwikkelingen is dat **de randen van de meren openbaar blijven**, zodat deze bereikbaar en beleefbaar blijven: het borgen van de openbare en bereikbare oevers is echter een opgave. Voorkomen moet worden dat de oevers niet meer bereikbaar zijn voor de Mienskip. Indien oevers in bezit van derden zijn, inventariseer of bijvoorbeeld een **recht-van-overpad** regeling kan worden getroffen;
- In 2011 zijn voor de inrichting van de waterfronten en de randen van de meren 23 bouwstenen voor de **'Ruimtelijke kwaliteit en Duurzaamheid'** opgesteld. Raadpleeg deze bij nieuwe inrichtingen.

Faciliteiten en voorzieningen realiseren

- De locatie en hoeveelheid faciliteiten rond de meren bepaalt de **aantrekkingskracht** en daarmee ook de invloed op hoe druk het wordt rondom de meren (dit gaat bijvoorbeeld om sanitair, walstroom en vuilwaterinnamepunten, maar ook om de locaties van horeca aan het water);
- Inventariseer de mogelijkheid om de **faciliteiten te spreiden** zodat spreiding van gebruikers ontstaat.

Waterverbindingen versterken

- Houd oog voor de **mogelijkheden en potentie voor de kleinere meren**: stel jezelf de vraag of de kleine meren een toegevoegde waarde kunnen hebben in het vaernetwerk of de directe leefomgeving (bijvoorbeeld door ze bij nieuwe ontwikkelingen te ontsluiten op de locaties van horeca aan het water);
- Houd rekening met de (doorgaande) routes over de Friese meren: 'Behouden wat je hebt'.

Beheer en onderhoud borgen

- Inventariseer (vaarweg)dimensies (b x d) voor nieuwe of toekomstige gebruikers: sluiten de benodigde dimensies aan bij het huidige of toekomstige beheer en onderhoudsregime.

Samenwerken met gebiedspartners

- **Afwegen aanwezigheid** 'waterrecreatie': Weeg bij elk gebiedsproces af of het nodig is dat een (beleids)adviseur m.b.t. waterrecreatie aan de tafel benodigd is. Het is niet mogelijk om bij alle gebiedsprocessen aan te haken vanuit de sector, het kan eventueel ook voldoende zijn om bijvoorbeeld (een collega) te wijzen op de algemene hoofd- of inrichtingsprincipes.

Zoneren in ruimte

- Verken de **draagkracht van het gebied**: wanneer is het gebied te vol en wanneer is het te druk? Die grenzen zijn afhankelijk van het perspectief van de gebruiker. Op basis hiervan kunnen keuzes worden gemaakt welke gebruiker waar wordt gefaciliteerd. Houd bijvoorbeeld rekening met de omvang van het meer. Wanneer je bijvoorbeeld op de kleine meren geen snelle watersporten toe staat (zoals waterskiën), kan dit ertoe leiden dat je op de grote meren wel snelle watersporten moet accepteren;
- Denk eraan dat **ontwikkeldruimte** ontstaat bij de Friese Meren op de locaties waar de natuur geen tot weinig beperkingen op de meren legt (zie atlaskaarten);
- Beschouw bij nieuwe ontwikkelingen de **context van de opgave**: bijvoorbeeld hoeveel ligplaatsen en havens zijn in de buurt, hoeveel verhuurders zijn er nabij? Maak dan de afweging of een gewenste ontwikkeling op de betreffende locatie een nuttige toevoeging aan de leefomgeving is.
- Ontwikkel in balans met de draagkracht van de omgeving en in balans met vraag en aanbod
- Denk ook aan **zonering binnen een meer** (p.v. in een heel meer

Zoneren in tijd

- Denk na over het **zoneren naar omvang en de locatie van voorzieningen** langs een route: trekvaarten en opvaarten zijn vaak onderdeel van een route. Om een route aantrekkelijk te houden of te maken is een **minimaal aantal voorzieningen** nodig, welke zich frequent herhalen langs een route. Deze voorzieningen zijn afhankelijk van de doelgroep: gaat het om uurrecreatie, dagrecreatie of meerdagse recreatie, (vb. een route voor meerdagse recreatie heeft behoefte aan een minimaal aantal ligplaatsen (om te overnachten, dus gewenst met bv. drinkwater en stroom), door deze slim te zoneren in de buurt van overige faciliteiten blijft een route aantrekkelijk).

- Denk na over het **zoneren naar omvang en de locatie van voorzieningen** langs een route: trekvaarten en opvaarten zijn vaak onderdeel van een route. Om een route aantrekkelijk te houden of te maken is een **minimaal aantal voorzieningen** nodig, welke zich frequent herhalen langs een route. Deze voorzieningen zijn afhankelijk van de doelgroep: gaat het om uurrecreatie, dagrecreatie of meerdagse recreatie, (vb. een route voor meerdagse recreatie heeft behoefte aan een minimaal aantal ligplaatsen (om te overnachten, dus gewenst met bv. drinkwater en stroom), door deze slim te zoneren in de buurt van overige faciliteiten blijft een route aantrekkelijk).

Groot water

Friese meren

Kanalen

Opvaarten

Aangelegd

- Stel de voorwaarde bij nieuwe ontwikkelingen dat **de oevers openbaar blijven**, zodat deze bereikbaar en beleefbaar blijven: het borgen van de openbare en bereikbare oevers is echter een opgave. Voorkomen moet worden dat de oevers worden geprivatiseerd en daardoor niet meer bereikbaar zijn voor de Mienskip. Indien oevers in bezit van derden zijn, inventariseer of bijvoorbeeld een **recht-van-overpad** regeling kan worden getroffen;

- Inventariseer wat een **route of een verbinding nodig heeft**. Analyseer welke doelgroepen gebruik (willen) maken van de route of verbinding, hoe deze kan worden versterkt of gefaciliteerd met nieuwe faciliteiten en in hoeverre dit overeenkomt met de huidige faciliteiten. Raadpleeg daarvoor de matrix 'minimale gebruikersvoorzieningen'.
- Een andere opgave die voorzien wordt is het **op peil brengen van de informatievoorziening** om routes en verbindingen te stimuleren en aantrekkelijk te houden: dit geldt met name voor bezoekers en toeristen van het gebied, die vaak onbekend zijn in de regio en daarmee ook het vaernetwerk. Het gaat hierbij om zowel fysieke (informatieborden) langs een route, als (online) informatie over een route. Hiermee worden bezoekers verleid om bepaalde routes te varen waardoor spreiding mogelijk wordt.
- Er is een toenemende **populariteit van campers**, welke graag langs het water verblijven. Inventariseer in hoeverre deze langs een route kunnen worden gefaciliteerd. Zoek daarbij de samenwerking met ondernemers die hier ook een rol in kunnen spelen. Dit maakt een route voor zowel de recreant op- en langs het water aantrekkelijker.

- Bij onderhoud van beroepsvaarwegen, kan **'werk met werk'** worden gemaakt door het baggeren te combineren met het op diepte houden van recreatie wateren: dit vereist ook samenwerking tussen (vaarweg)beheerders.

- Inventariseer bij (groot) onderhoud van kunstwerken in de infrastructuur de toekomstige behoefte voor waterrecreatie: dit kan invloed hebben op de behoefte voor (grotere) doorvaartprofielen of een **upgrade naar een beweegbaar kunstwerk**.

- Geadviseerd wordt bij het ontwikkelen van nieuwe routes te streven naar een **'Collectief eigenaarschap'** van de route. Samen met ondernemers, overheden en belangenorganisaties: Een (grote) opgave is het aantrekkelijk houden en ontwikkelen van routes (bijvoorbeeld de Turfroute). Routes blijven aantrekkelijk wanneer deze samen met gebiedspartners (langs de route) worden ontwikkeld. Men heeft elkaar nodig om de recreant een aantrekkelijk en wisselend aanbod langs de route te bieden. In de huidige situatie ontbreekt op locaties aan eigenaarschap van routes, waardoor het (gebieds)overstijgende belang van een route niet wordt bediend. Het decentraliseren van het onderhoud kan een optie zijn.
- Een enkele voorziening langs een verbinding of route kan als onaantrekkelijk of niet rendabel gezien worden om lokaal te onderhouden of ontwikkelen. Een dergelijke faciliteit kan echter wel **effect hebben op de aantrekkelijkheid van een breder gebied**. Ook hier speelt daarom collectief eigenaarschap van een gebied of route een rol.
- Ontwikkelingen langs vaarten bieden een kans om nieuwe routes te maken, indien een **element in het netwerk ontbreekt**: dit gaat zowel om het maken van nieuwe verbindingen (van A naar B), als het rond maken van bestaande routes (van A naar A). Beschouw hierbij wederom de rol van de verbinding in het netwerk.
- Een opgave is het **leefbaar houden van de dorpen** aan (gedempte) opvaarten: ontwikkelingen langs, in en rondom een opvaart bieden een kans om de leefbaarheid van de dorpen te versterken of een nieuwe impuls te geven.
- Vanuit Beheer en Onderhoud is het een optie om **trek- en opvaarten** te classificeren: dit brengt een onderhoudsplicht met zich mee, waardoor bereikbaarheid in de toekomst geborgd blijft.
- Inventariseer waar nog barrières in een route of verbinding zitten en verken of deze weggenomen kunnen worden waardoor waterverbindingen kunnen worden versterkt.

- Inventariseer wat een **route of een verbinding nodig heeft**. Analyseer welke doelgroepen gebruik (willen) maken van de route of verbinding, hoe deze kan worden versterkt of gefaciliteerd met nieuwe faciliteiten en in hoeverre dit overeenkomt met de huidige faciliteiten. Raadpleeg daarvoor de matrix 'minimale gebruikersvoorzieningen'.
- Een andere opgave die voorzien wordt is het **op peil brengen van de informatievoorziening** om routes en verbindingen te stimuleren en aantrekkelijk te houden: dit geldt met name voor bezoekers en toeristen van het gebied, die vaak onbekend zijn in de regio en daarmee ook het vaernetwerk. Het gaat hierbij om zowel fysieke (informatieborden) langs een route, als (online) informatie over een route. Hiermee worden bezoekers verleid om bepaalde routes te varen waardoor spreiding mogelijk wordt.
- Er is een toenemende **populariteit van campers**, welke graag langs het water verblijven. Inventariseer in hoeverre deze langs een route kunnen worden gefaciliteerd. Zoek daarbij de samenwerking met ondernemers die hier ook een rol in kunnen spelen. Dit maakt een route voor zowel de recreant op- en langs het water aantrekkelijker.

Waterrecreatieve opgaven

Versterking interactie water - land

- Stel de voorwaarde bij nieuwe ontwikkelingen dat de **oevers openbaar blijven**, zodat deze bereikbaar en beleefbaar blijven; het borgen van de openbare en bereikbare oevers is echter een opgave. Voorkomen moet worden dat de oevers worden geprivatiseerd en daardoor niet meer bereikbaar zijn voor de Menskip. Indien oevers in bezit van derden zijn, inventariseer of bijvoorbeeld een **recht-van-overpad regeling** kan worden getroffen;

Faciliteiten en voorzieningen realiseren

- Inventariseer wat een **route of een verbinding nodig heeft**. Analyseer welke doelgroepen gebruik (willen) maken van de route of verbinding, hoe deze kan worden versterkt of gefaciliteerd met nieuwe faciliteiten en in hoeverre dit overeenkomt met de huidige faciliteiten. Raadpleeg daarvoor de matrix 'minimale gebruikersvoorzieningen'.
- Een andere opgave die voorzien wordt is het **op peil brengen van de informatievoorziening** om routes en verbindingen te stimuleren en aantrekkelijk te houden; dit geldt niet name voor bezoekers en toeristen van het gebied, die vaak onbekend zijn in de regio en daarmee ook het vaarwerk. Het gaat hierbij om zowel fysieke informatie(borden) langs een route, als (online) informatie over een route. Hiermee worden bezoekers verleid om bepaalde routes te varen waardoor spreiding mogelijk wordt.
- Er is een toenemende **populariteit van campers**, welke graag langs het water verblijven. Inventariseer in hoeverre deze langs een route kunnen worden gefaciliteerd. Zoek daarbij de samenwerking met ondernemers die hier ook een rol in kunnen spelen. Dit maakt een route voor zowel de recreant op- en langs het water aantrekkelijker.

Waterverbindingen versterken

- Geadviseerd wordt bij het ontwikkelen van nieuwe routes te streven naar een **'Collectief eigenaarschap'** van de route. Samen met ondernemers, overheden en belangenorganisaties: Een (grote) opgave is het aantrekkelijk houden en ontwikkelen van routes (bijvoorbeeld de Turfroute). Routes blijven aantrekkelijk wanneer deze samen met gebiedspartners (langs de route) worden ontwikkeld. Men heeft elkaar nodig om de recreant een aantrekkelijk en wisselend aanbod langs de route te bieden. In de huidige situatie ontbreekt op locaties aan eigenaarschap van routes, waardoor het (gebied)overstijgende belang van een route niet wordt bediend. Het decentraliseren van het onderhoud kan een optie zijn.
- Een enkele voorziening langs een verbinding of route kan als onaantrekkelijk of niet rendabel gezien worden om lokaal te onderhouden of ontwikkelen. Een dergelijke faciliteit kan echter wel **effect hebben op de aantrekkelijkheid van een breder gebied**. Ook hier speelt daarom collectief eigenaarschap van een gebied of route een rol.
- Ontwikkelingen langs vaarten bieden een kans om nieuwe routes te maken, indien een **element in het netwerk ontbreekt**: dit gaat zowel om het maken van nieuwe verbindingen (van A naar B), als het rond maken van bestaande routes (van A naar A). Beschouw hierbij wederom de rol van de verbinding in het netwerk.
- Een opgave is het **leefbaar houden van de dorpen** aan (gedempte) opvaarten: ontwikkelingen langs, in en rondom een opvaart bieden een kans om de leefbaarheid van de dorpen te vergroten of een nieuwe impuls te geven.
- Vanuit Beheer en Onderhoud is het een optie om **trek- en opvaarten** te classificeren: dit brengt een onderhoudsplicht met zich mee, waardoor bereikbaarheid in de toekomst geborgd blijft.
- Inventariseer waar nog barrières in een route of verbinding zitten en verken of deze weggewomen kunnen worden waardoor waterverbindingen kunnen worden versterkt.

Beheer en onderhoud borgen

Samenwerken met gebiedspartners

Zoneren in ruimte

Zoneren in tijd

- Denk na over het **zoneren naar omvang en de locatie van voorzieningen** langs een route: trekvaarten en opvaarten zijn vaak onderdeel van een route. Om een route aantrekkelijk te houden of te maken is een **minimaal aantal voorzieningen** nodig, welke zich frequent herhalen langs een route. Deze voorzieningen zijn afhankelijk van de doelgroep: gaat het om uurrecreatie, dagrecreatie of meerdaagse recreatie. (vb. een route voor meerdaagse recreatie heeft behoefte aan een minimaal aantal ligplaatsen (om te overnachten, dus gewenst met bv. drinkwater en stroom). door deze slim te zoneren in de buurt van overige faciliteiten blijft een route aantrekkelijk).

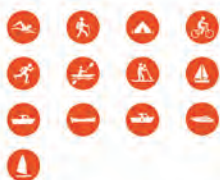
Trekvaarten

Waterpoorten

Levendige waterkernen

- **Ontwerp met gezicht naar het water**: zie water als een drager van je stedelijke kwaliteit die bijdraagt aan de gezondheid en welzijn. (voor hittestress bijvoorbeeld...)
- In 2011 zijn voor de inrichting van de waterfronten en de randen van de meren 23 bouwstenen voor de **'Ruimtelijke kwaliteit en Duurzaamheid'** opgesteld. Raadpleeg deze bij nieuwe inrichtingen.
- Denk eraan dat bij stedelijke gebieden **wachtplaatsen kunnen worden versterkt met faciliteiten**: op plekken waar normaliter veel drukte en reuring is, of waar in de zomerperiode lange wachttijden zijn (bij een brug), kan het bijvoorbeeld wenselijk zijn om een supermarkt nabij een wachtplaats te hebben.

- In de poorten en kernen zijn de **gebruiker en aanwezige faciliteiten vaak niet in overeenstemming**. Analyseer wat de doelgroep is, welke faciliteiten en voorzieningen nodig zijn en welke faciliteiten momenteel aanwezig zijn: een meerdaagse recreant heeft bijvoorbeeld een hele andere behoefte dan een passant of dagrecreant (supermarkt in de buurt van ligplaatsen of juist groen en ruimte). Zo is er in kernen een behoefte aan jaar rond beschikbaar sanitair. Kortom, wat is de doelgroep die je wilt faciliteren?

- **Ontwerp met gezicht naar het water**: zie water als een drager van je stedelijke kwaliteit die bijdraagt aan de gezondheid en welzijn. (voor hittestress bijvoorbeeld...)
- In 2011 zijn voor de inrichting van de waterfronten en de randen van de meren 23 bouwstenen voor de **'Ruimtelijke kwaliteit en Duurzaamheid'** opgesteld. Raadpleeg deze bij nieuwe inrichtingen.
- Denk eraan dat bij stedelijke gebieden **wachtplaatsen kunnen worden versterkt met faciliteiten**: op plekken waar normaliter veel drukte en reuring is, of waar in de zomerperiode lange wachttijden zijn (bij een brug), kan het bijvoorbeeld wenselijk zijn om een supermarkt nabij een wachtplaats te hebben.

- In de poorten en kernen zijn de **gebruiker en aanwezige faciliteiten vaak niet in overeenstemming**. Analyseer wat de doelgroep is, welke faciliteiten en voorzieningen nodig zijn en welke faciliteiten momenteel aanwezig zijn: een meerdaagse recreant heeft bijvoorbeeld een hele andere behoefte dan een passant of dagrecreant (supermarkt in de buurt van ligplaatsen of juist groen en ruimte). Zo is er in kernen een behoefte aan jaar rond beschikbaar sanitair. Kortom, wat is de doelgroep die je wilt faciliteren?

- Aan te bevelen is om afspraken te maken over het **langdurige beheer en onderhoud** van het water rondom nieuwe woningen: er wordt een grote woningopgave verwacht die kan worden gecombineerd met water(berging). Met het bovenstaande wordt voorkomen dat 'wonen aan het water' verandert in 'wonen aan het moeras' op termijn.

- Zoek de **samenwerking met lokale ondernemers in nieuwe ontwikkelingen** (in inrichting en beheer);
- Onderzoek of er meer **'co-creatie' of participatief ontwerp** mogelijk zijn.

- Houd rekening met dat het huidige **ritme van drukte en rust** niet verstoord wordt langs de kust: het is wenselijk om nieuwe (grootschalige) ontwikkelingen van faciliteiten rondom de waterpoorten te realiseren, zodat het 'kopen-en-baaien' principe langs de Wadden- en IJsselmeer kust wordt geborgd en een **wildgroei van voorzieningen** langs de kust wordt voorkomen.

- Zorg voor het **zoneren in tijd**, wisselend over de dag, zodat verschillende doelgroepen gefaciliteerd kunnen worden, wisselend tussen uur-, dag- en meerdaagse recreatie: in de stedelijke typologieën komen veel **wisselende gebruikersgroepen** voor. In de stad recreëert niet iedereen tegelijk, waardoor voorzieningen kunnen worden gecombineerd. Dit hangt samen met de opgave voor de **faciliteiten** in de poorten en de kernen.

- Een waterkern kan een **belangrijke schakel in een netwerk** of route vervullen: bij ontwikkelingen is het aan te bevelen om goed de functie van de waterkern voor toekomstige waterrecreatie te bepalen (wie bedienen we, wat is daar voor nodig en hoe sluit een nieuwe ontwikkeling hierop aan?). Combineer (groot) onderhoud van bijvoorbeeld kunstwerken met ingrepen, door deze toekomstbestendig aan te passen (doorvaarhoogte) of nieuwe woonwijken direct op toekomstige of te stimuleren routes aan te sluiten.

- Zoek de **samenwerking met lokale ondernemers in nieuwe ontwikkelingen** (in inrichting en beheer);
- Onderzoek of er meer **'co-creatie' of participatief ontwerp** mogelijk zijn.

- Houd rekening met aantal doorvaarten en de **grens aan het aantal brugopeningen** (zoals bij spoorbruggen). Zoek daarin een balans tussen de wachttijden van het scheepvaartverkeer en het wegverkeer.

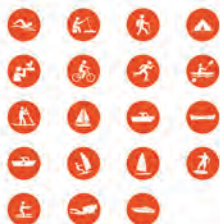
- Zorg voor het **zoneren in tijd**, wisselend over de dag, zodat verschillende doelgroepen gefaciliteerd kunnen worden, wisselend tussen uur-, dag- en meerdaagse recreatie: in de stedelijke typologieën komen veel **wisselende gebruikersgroepen** voor. In de stad recreëert niet iedereen tegelijk, waardoor voorzieningen kunnen worden gecombineerd. Dit hangt samen met de opgave voor de **faciliteiten** in de poorten en de kernen.

Beken en beekdalen

Nieuw water

Waterrecreatieve opgaven

Versterking interactie water - land

- Stel de voorwaarde bij nieuwe ontwikkelingen dat **de oevers openbaar blijven**, zodat deze bereikbaar en beleefbaar blijven; het borgen van de openbare en bereikbare oevers is echter een opgave. Voorkomen moet worden dat de oevers worden geprivatiseerd, en daardoor niet meer bereikbaar zijn voor de Maatschappij. Indien oevers in bezit van derden zijn, inventariseer of bijvoorbeeld een **recht-van-overpad regeling** kan worden getroffen.

Faciliteiten en voorzieningen realiseren

- Inventariseer wat een **route of een verbinding nodig heeft**. Analyseer welke doelgroepen gebruik (willen) maken van de route of verbinding, hoe deze kan worden versterkt of gefaciliteerd met nieuwe faciliteiten en in hoeverre dit overeenkomt met de huidige faciliteiten. Raadpleeg daarvoor de matrix 'minimale gebruikersvoorzieningen'.
- Een andere opgave die voorzien wordt is het **op peil brengen van de informatievoorziening** om routes en verbindingen te stimuleren en aantrekkelijk te houden; dit geldt met name voor bezoekers en toeristen van het gebied, die vaak onbekend zijn in de regio en daarmee ook het vaar netwerk. Het gaat hierbij om zowel fysieke informatie(borden) langs een route, als (online) informatie over een route. Hiermee worden bezoekers verleid om bepaalde routes te varen waardoor spreiding mogelijk wordt.
- Er is een toenemende **populariteit van campers**, welke graag langs het water verblijven. Inventariseer in hoeverre deze langs een route kunnen worden gefaciliteerd. Zoek daarbij de samenwerking met ondernemers die hier ook een rol in kunnen spelen. Dit maakt een route voor zowel de recreant op- en langs het water aantrekkelijker.

Waterverbindingen versterken

- Geadviseerd wordt bij het ontwikkelen van nieuwe routes te streven naar een **'Collectief eigenaarschap'** van de route. Samen met ondernemers, overheden en belangenorganisaties. Een (grote) opgave is het aantrekkelijk houden en ontwikkelen van routes (bijvoorbeeld de Turf route). Routes blijven aantrekkelijk wanneer deze samen met gebiedspartners (langs de route) worden ontwikkeld. Men heeft elkaar nodig om de recreant een aantrekkelijk en wisselend aanbod langs de route te bieden. In de huidige situatie ontbreekt op locaties aan eigenaarschap van routes, waardoor het (gebieds)overstijgende belang van een route niet wordt bediend. Het decentraliseren van het onderhoud kan een optie zijn.
- Een enkele voorziening langs een verbinding of route kan als onaantrekkelijk of niet rendabel gezien worden om lokaal te onderhouden of ontwikkelen. Een dergelijke faciliteit kan echter wel **effect hebben op de aantrekkelijkheid van een breder gebied**. Ook hier speelt daarom collectief eigenaarschap van een gebied of route een rol.
- Ontwikkelingen langs vaarten bieden een kans om nieuwe routes te maken, indien een **element in het netwerk ontbreekt**: dit gaat zowel om het maken van nieuwe verbindingen (van A naar B), als het rond maken van bestaande routes (van A naar A). Beschouw hierbij wederom de rol van de verbinding in het netwerk.
- Een opgave is het **leefbaar houden van de dorpen** aan (gedempte) opvaarten: ontwikkelingen langs, in en rondom een opvaart bieden een kans om de leefbaarheid van de dorpen te vergroten of een nieuwe impuls te geven.
- Vanuit Beheer en Onderhoud is het een optie om **trek- en opvaarten** te classificeren: dit brengt een onderhoudsplicht met zich mee, waardoor bereikbaarheid in de toekomst geborgd blijft.
- Inventariseer waar nog barrières in een route of verbinding zitten en verken of deze weggenomen kunnen worden waardoor waterverbindingen kunnen worden versterkt.

Beheer en onderhoud borgen

Samenwerken met gebiedspartners

Zoneren in ruimte

Zoneren in tijd

- Verken de mogelijkheid voor het stimuleren van **duurzame waterrecreatie**: bij een klein doorstroomprofiel (breedte x diepte) kan enkel fossielvrij aangedreven waterrecreatie toegestaan worden. 'Schoon en stil geniet de prioriteit'. Overweeg daarbij om niet duurzame gebruikers restricties op te leggen in de (natuur)gebieden.

Nieuw water biedt per definitie een kans voor de waterrecreatie. Bij het creëren van nieuw water zijn er een aantal primaire vragen die gesteld moeten worden:

- Wat kan het nieuwe water betekenen voor waterrecreatie?
- Welke doelgroepen en gebruikers kunnen of willen we toestaan in het nieuwe water? Zorg minimaal dat deze doelgroepen worden gefaciliteerd (door toegankelijkheid per fiets/auto te borgen, steigers, trailerhellingen etc.)
- Wat zijn de hoofd- en nevenfunctie van dit nieuwe water?
- Overweeg of een minimale hoeveelheid diepte benodigd is voor bijvoorbeeld de waterkwaliteit? Overwogen kan worden om bij elk nieuw water een minimale diepte te hanteren.
- In welk landschapstype bevindt de opgave zich? Welke watertypologie past het beste bij het nieuwe water?
- Wat wordt de functie van het nieuwe water in het vaar netwerk? Wordt het bijvoorbeeld onderdeel van een route, zijn er mogelijkheden om een nieuwe route te creëren of is het een solitair water?
- Duurzame ontwikkeling als voorwaarde bij nieuw water.
- Zijn de oever openbaar toegankelijk en bereikbaar?
- Wie wordt de toekomstig beheerder van het water? Hierdoor blijft het water toegankelijk voor de doelgroep (doorvaarbaarheid en borging van bediening)

5.3 Kansen en beperkingen door maatschappelijke opgaven

Maatschappelijke transitie en opgaven leggen een ruimtelijke claim op het Friese landschap. Zo zorgt klimaatverandering ervoor dat extremen vaker voorkomen, zoals hitte, droogte en intensieve regenval. Dit zorgt voor grotere en complexere opgaven op het gebied van water(veiligheid) en klimaatadaptatie [ref. 2]. De ruimte in de provincie voor deze complexe opgaven is echter schaars waardoor (ruimtelijke) keuzes moeten worden gemaakt, wat vraagt om een gebiedsgerichte aanpak. Samen met gebiedspartners, barst de strijd om de ruimte de komende decennia los!

Een van de hoofdprincipes is dat waterrecreatie mogelijke oplossingen voor maatschappelijke opgaven kan versterken. Interventies voor deze opgaven hebben ruimte nodig, maar bieden vooral kansen voor de waterrecreatie. Kansen die niet bij iedereen bekend zijn of waar we ons nog niet bewust van zijn. Bovendien is het economisch slim om enerzijds de opgaven zoveel mogelijk te combineren, maar ook om waterrecreatie hier zoveel mogelijk in te integreren. Daarvoor is het laatste kader opgesteld.

Het kader biedt ons een globaal inzicht in de mogelijke kansen en beperkingen die zich in de toekomst voor kunnen doen door de diverse opgaven. In de toekomst wordt ruimte gemaakt voor nieuw wateroppervlak, voor bijvoorbeeld (tijdelijke) waterberging. Voorbeelden van kansen zijn om langs dit nieuwe water visplekken in te richten, zwemstrandjes te maken of nieuwe SUP routes te maken. Nieuw water biedt per definitie een kans om te overwegen of (nieuwe) waterrecreanten kunnen worden gefaciliteerd. Deze kansen voor recreatief (mede)gebruik willen we niet onbenut laten in de toekomst.

Voor de opgaven zijn de kansen generiek uitgewerkt per watertypologie, dit maakt dat er een overlap is in de kansen tussen de typologieën. Maar eerst nemen we je mee in de belangrijkste opgaven voor Fryslân met invloed op waterrecreatie

in 2050. In de atlas zijn themakaarten weergegeven, die de maatschappelijke opgaven globaal projecteren op de provinciale schaal.

Klimaatverandering en zeespiegelstijging

Klimaatverandering zorgt voor zeespiegelstijging waardoor het waterpeil en de getijdenwerking in de Waddenzee veranderen. Het KNMI verwacht dat de zeespiegel in de Waddenzee in 2050 circa 25 cm is gestegen [ref. 3]. Door de getijdewerking slijbt de bodem van de Waddenzee echter ook dicht en zijn vaarroutes door de Waddenzee meestal niet gefixeerd. Zo veranderen de geulen van positie en diepte. De zeespiegelstijging zorgt ook voor effecten op de Friese meren en het IJsselmeer, bijvoorbeeld door toename van zoutindringing, en heeft het gevolgen voor de natuur en het watergebruik [ref. 4].

Door klimaatverandering stelt de Rijksoverheid duurzaam grond- en watergebruik voor alle functies en ruimtelijke ontwikkelingen, dus ook waterrecreatie, kaderstellend. Deze noodzaak voor duurzaam gebruik vraagt om een gebiedsgerichte aanpak om toekomstige ruimtelijke behoeftes (economisch, ecologisch, cultureel, sociaal) te combineren en samen te werken met andere sectoren [ref. 5]. Deze aanpak biedt kansen voor de integratie van waterrecreatie.

Klimaatverandering en waterkwantiteit

Extremere periodes van regenval en droogte leiden tot meer fluctuaties van oppervlaktewater en grondwaterpeilen. Water vasthouden kan wateroverlast voorkomen. Dit kan door waterbuffers te realiseren, bijvoorbeeld door het niet meer bemalen van zomerpolders in de winter en het realiseren van nieuwe meren of nieuw boezemland. Het Rijk gaat in haar beleid hier al concreet op in. Een optie is om het toekomstig streefpeil aan te passen, of meer peilfluctuatie toe te staan. Nieuw water of een uitbreiding van wateroppervlakte biedt kansen voor alle gebruikers van het water [ref. 5].

Door klimaatverandering komen periodes van droogte en extreme droogte vaker voor. Verdroging heeft effecten op het landgebruik, het waterpeil en het

watersysteem. De beschikbaarheid van zoetwater is een aandachtspunt, zeker op hoge zandgronden die gevoeliger zijn voor droogte. Overloopgebieden, aanpassingen aan het (grond)watersysteem en het vasthouden van water zijn maatregelen tegen verdroging.

Deze ontwikkelingen zijn aanleiding tot het opstellen van een nieuwe boezemvisie 2050 - 2100 door het Wetterskip Fryslân. In 2023 worden nieuwe uitspraken verwacht over de toekomst van het watersysteem, waterpeil en wateroppervlak in de provincie.

Waterkwaliteit

De komende jaren werken de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân aan het verbeteren van de waterkwaliteit door middel van de maatregelen en doelen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW). Onderdeel van de KRW-opgaven is het bevorderen van de waterplantengroei.

Dat is ook van belang voor de recreatieve waarde van water: een gezonde vegetatie bevordert de visstand, voorkomt overlast door bijvoorbeeld algenbloei, verbetert de zwemwaterkwaliteit en de biodiversiteit. In ondiep water kan de groei van waterplanten de bevaarbaarheid van water belemmeren. Er moet dan een balans worden gezocht tussen het maaieregime, het type recreatie en de biodiversiteit.

Biodiversiteit en natuurherstel

Natuur en biodiversiteit zijn belangrijke kwaliteiten van de leefomgeving in Nederland. De terugloop van de biodiversiteit in de wereld is echter een grote bedreiging. Het is daarom van groot belang dat Europese instandhoudingsdoelstellingen worden behaald, door onder andere stikstofdepositie te reduceren en bestaande natuurwaarden te versterken. Door het behalen van de doelstellingen, ontstaat ruimte voor de woningopgave waar Nederland voor staat [ref. 6].

De opgave is het herstellen en versterken van de biodiversiteit zoals vastgelegd in de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (VHR). Er wordt naar gestreefd om deze VHR-doelen in 2050 volledig te hebben behaald. Onderdeel van deze opgave is de realisatie van extra natuurgebieden op korte en lange termijn, en om ontwikkelingen waarbij het landgebruik meer aansluit op de gesteldheid van de bodem en het watersysteem. De ruimtelijke ingrepen gaan gepaard met mogelijke restricties en beperkingen en hebben effect op andere functies, zoals (water) recreatie [ref. 6].

Natuur en recreatie kunnen naast elkaar functioneren, mits goede afspraken en keuzes worden gemaakt, door bijvoorbeeld zonering in tijd en ruimte. Waar bijvoorbeeld waterplantengroei (vanuit KRW-doeleinden) wordt bevorderd ten behoeve van de biodiversiteit, vraagt dit om een beheerregime of aanleg van nieuwe bevaarbare wateren.

Bodemdaling en veenweideproblematiek

In Fryslân is sprake van bodemdaling door winning van gas en zout, maar vooral door het bemalen van veengebieden door de eeuwen heen. Door het bemalen van veengebieden klinkt het veen in en zakt de bodem. Bovendien oxideert veen, een belangrijke factor in de totale Nederlandse CO₂ uitstoot. De traditionele aanpak van het waterbeheer, door via technische maatregelen het gewenste landgebruik mogelijk te maken, staat ter discussie [ref. 7].

Het veenweideprogramma 2021-2030 van de provincie Fryslân en het Wetterskip Fryslân beschrijft de uitdagingen voor Fryslân en de aanpak in de periode tot 2030 [ref. 8]. Voor de lange termijn richt het programma zich op een veenweidegebied waarin veenaafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot nagenoeg zijn gestopt. Het Rijk benoemt specifiek de Friese veenweideproblematiek, waardoor dit een prominente plaats in uitvoeringsprogramma's krijgt [ref. 5].

Demografische ontwikkeling

Het CBS verwacht dat de bevolking van provincie Fryslân groeit en vergrijst in 2050 [ref. 9]. De leeftijdsgroep van 50 plus wordt relatief groter dan de jongere leeftijdsgroep. De gewijzigde bevolkingspiramide zal naar verwachting invloed hebben op de manier hoe wij recreëren op en langs het water. Ook door migratie kunnen er nieuwe groepen gebruikers in Fryslân recreëren. Bevolkingsgroepen met een andere achtergrond en naar verwachting een ander gebruik van het water. Dit heeft invloed op de inrichting van de voorzieningen.

Om de groeiende bevolking te huisvesten en de huishoudingsverdunding (de samenstelling van de huishoudens worden kleiner), worden er in Fryslân daarnaast circa 17.500 nieuwe woningen gebouwd (tot 2030) [ref. 10]. De vergrijzing, de veranderde samenstelling en de groeiende bevolking hebben allen effect op de waterrecreatie, zowel op de wijze waarop we recreëren, als op de (lokale) intensiteit ervan.

Verzilting en de landbouwtransitie

Verzilting door toenemende zoutindringing bedreigt grote gebieden in de kuststrook van Fryslân. Ook is er sprake van een diepere zoute kwelder, die verzilting kan veroorzaken verder landinwaarts tot in het midden van Fryslân. Dit heeft met name gevolgen voor de functies landbouw en natuur. Oplossingen voor verzilting zitten meestal in aanpassingen in de inrichting en werking van het watersysteem achter de zeedijken [ref. 11].

Daarnaast staat de landbouw onder druk om minder stikstof uit te stoten nabij natuurgebieden. De Kamerbrief van de minister over grond- en watergebruik heeft laten zien dat er een noodzaak is voor een transitie van de landbouw [ref. 5]. De maatregelen tegen verzilting en de noodzakelijke landbouwtransitie bieden kansen voor waterrecreatie door sterke raakvlakken met het watersysteem, zowel kwantitatief als kwalitatief.

Energietransitie

De provincie Fryslân heeft de ambitie om het gebruik van fossiele brandstoffen te minimaliseren en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen [ref. 12]. Voor de opwekking van duurzame energie is ruimte nodig, waarbij sommige opties zelfs vragen om ruimte op het water zoals drijvende zonneparken. Daarnaast onderzoekt de provincie of innovatieve oplossingen als aquathermie kansrijk zijn [ref. 13]. De waterrecreatiesector kan ook een bijdrage leveren aan de energietransitie, door het gebruik van hernieuwbare energie voor de recreatievaart te stimuleren. Elektrificatie en gebruik van alternatieve brandstoffen zijn manieren om de uitstoot door waterrecreatie te verminderen en klimaatverandering te beperken.

Maatschappelijke opgaven

Water kwantiteit

Water kwaliteit

Divers

Waterpeil en zeespiegel

- Het waterpeil in het IJsselmeer zou kunnen worden verhoogd, om in de toekomst een voldoende grote zoetwater buffer te behouden (Ministerie van I&W, 2022). Naar verwachting zal het peil ook sterker fluctueren, waardoor ook lagere standen in de toekomst dus vaker voorkomen. Aanpassen van het IJsselmeer peil heeft directe invloed op de inrichting van de kustlijn en de dijken. Deze herinrichting biedt kansen recreatief medegebruik, door overrecreatie te integreren in de kustversterking (denk aan fietsers, wandelaars, belevingspunten en het toegankelijker maken van het water).

Uitbreiden van het areaal

- De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie.

Verdroging

- Door klimaatverandering komen periodes van droogte en extreme droogte vaker voor. Dit heeft effecten op het landgebruik, het waterpeil en het watersysteem. Het IJsselmeer wordt gebruikt als zoetwaterbuffer in deze droge periodes, gevoed door rivier de IJssel. Voorzien wordt dat het IJsselmeer peil wordt aangepast aan deze toenemende zoetwaterbehoefte (Ministerie van I&W, 2022).
- De vraag wederom om een aanpassing van de IJsselmeerkust. Deze herinrichting biedt kansen recreatief medegebruik, door overrecreatie te integreren in de kustversterking (denk aan fietsers, wandelaars, belevingspunten en het toegankelijker maken van het water).

Algemeen

- De komende jaren werkt Rijkswaterstaat aan het verbeteren van de waterkwaliteit en het behalen van de gestelde KRW-doelen.
- Het verbeteren van de waterkwaliteit biedt kansen voor de natuur, maar ook voor waterrecreatie in de vorm van zwemwater en overrecreatie.
- Onderdeel van de KRW-opgaven is ook het (lokaal) bevorderen van waterplantengroei. Dat kan een bedreiging zijn voor het bevaarbaar houden van de ondiepere vaarwegen. Op plekken waar plantengroei wordt bevordert én waterrecreatie wenselijk is, is een balans nodig in het maai-beheer (voldoende diepgang passend bij type waterrecreatie, zonder de biodiversiteit aan te tasten).

Verziltig

- Verziltig van het IJsselmeer vindt plaats door zoutwaterinringing vanuit de Waddenzee. Bij het verspreken van de Afsluitdijk, worden in Kornwerderzand maatregelen ontwikkeld om de zoutvacht terug te dringen, onder andere bij de spuilsuizen (Deltares, 2019).
- Hoewel dit niet direct nieuwe kansen biedt, wordt de verziltigingsproblematiek voor publiek zichtbaar in het Waddenbelevings centrum op de Afsluitdijk. Dit draagt bij aan het beleven en bewonderen van dit unieke gebied.

Bodemdaling

- De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie.

Demografische ontwikkeling

- Het CBS verwacht dat de bevolking van provincie Fryslân groeit en vergrijst in 2050. De verwachting is dat de behoefte aan (water)recreatie evenredig toeneemt. Fryslân krijgt te maken met vergrijzing, maar ook met nieuwkomers en migranten, wat zorgt voor een diverse samenstelling en een grotere bevolking.
- Verwacht wordt dat er tijdens periodes van hitte, een toenemende behoefte is om de stad te ontvluchten (dus ook vanuit de Randstad naar de provincie), waardoor de open wateren van het IJsselmeer en de Waddenzee eerder worden gevonden. Vooral de waterporten spelen hierin een sleutelrol, door hun goede bereikbaarheid (per auto en OV) en de mogelijkheden die het biedt voor verschillende vormen van recreatie.

Biodiversiteit en behoud van landschap

- Er gelden twee grote doelen op het IJsselmeer: de KRW opgaven en de Natura 2000 doelen. Deze opgaven kunnen conflicterend zijn. Enerzijds is er behoefte aan het zoete water vanuit de KRW opgave en anderzijds is brak/zout water goed voor de biodiversiteit (planten, vissen, vogels etc.).
- Het IJsselmeergebied is groot genoeg voor zowel recreatie- en natuurbeleving als rustgebieden voor vogels. Dit vraagt de beschiktheid om niet elk stuk oever te ontsluiten, het bestaande ritme van rust en drukte aan de Friese IJsselmeerkust dient behouden te blijven (zie Natuurlijk Fryslân 2050).
- Voor waterrecreatie liggen er met name kansen om de beleving en openheid van het open water te vergroten, in combinatie met dijkenversterkingen en de nieuwe Afsluitdijk

Energie transitie

- Door de plaatsing van windparken in het IJsselmeer is de ruimte voor recreatie afgenomen. Er is wel een kans om in de toekomst een nieuwe invulling aan deze ruimte te geven, namelijk om deze ruimte (in enige mate) bereikbaar te houden voor een ander type recreanten. Dit vraagt om nader onderzoek (welke vormen van recreatie zijn veilig mogelijk?).

Groot water

Open water - Zoet

Dynamisch water - Zout

Friese meren

- De Waddenzee is dynamisch en constant in beweging, waardoor de vaargeulen niet gefixeerd zijn en kunnen veranderen van positie en diepte (Rijkswaterstaat, 2022). Houd hier rekening mee, bij bijvoorbeeld het stimuleren van (nieuwe) routes.

- Daarnaast verwacht het KNMI dat het waterpeil van de Waddenzee in 2050 ca. 25 cm stijgt. Hiervoor zijn dijkenversterkingen noodzakelijk van Zurich tot Koehool en het Lauwersmeer. Deze herinrichting biedt kansen voor recreatief medegebruik, door overrecreatie te integreren in de kustversterking (denk aan fietsers, wandelaars, belevingspunten en het toegankelijker maken van het water). Er liggen kansen om hiermee het bewonderen van het Wad en haar natuurwaarden te versterken.

- De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie.

- De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie.

- De komende jaren werkt Rijkswaterstaat aan het verbeteren van de waterkwaliteit en het behalen van de gestelde KRW-doelen.
- Het verbeteren van de waterkwaliteit biedt kansen voor de natuur, maar ook voor waterrecreatie in de vorm van zwemwater en overrecreatie.

- Onderdeel van de KRW-opgaven is ook het (lokaal) bevorderen van waterplantengroei. Dat kan een bedreiging zijn voor het bevaarbaar houden van de ondiepere vaarwegen. Op plekken waar plantengroei wordt bevordert én waterrecreatie wenselijk is, is een balans nodig in het maai-beheer (voldoende diepgang passend bij type waterrecreatie, zonder de biodiversiteit aan te tasten).

- Door de zeespiegelstijging en bodemdaling neemt de verziltig en de zoute kwel achter de Waddendijk toe. Om verziltig tegen te gaan moeten er niet alleen maatregelen genomen worden langs de kustlijn, maar moeten ook maatregelen worden getroffen op de eilanden en verder landinwaarts in Fryslân.
- De maatregelen tegen verziltig zijn nog onduidelijk, maar het creëren van (nieuw) zoetwateroppervlak achter de dijk lijkt een optie. Het nieuw waterareaal biedt per definitie een kans voor waterrecreatie.

- Door de getijdewerking in de Waddenzee silt de bodem van de Waddenzee op plekken dicht, de bodem komt omhoog. Wadplaten slibben aan door sediment vanuit de Noordzee en door het spuien van zoet water. Door deze dynamiek verandert de ligging van de vaargeulen en moet er soms (na een storm) extra gebaggerd worden (Rijkswaterstaat, 2021).
- Algemeen geldt dat door het dynamische systeem de bodem eerder omhoog komt, dan dat deze daalt (door bijvoorbeeld gewinning onder de Waddenzee). De dynamiek van de geulen heeft invloed op recreatief gebruik van de geulen.

- De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie.

- Rondom de Friese Meren hebben de veengronden te maken met bodemdaling (door veenosdatie). De bodemdaling van de veengronden gaat nog altijd door en heeft gevolgen voor land en watergebruik (Provincie Fryslân, 2021). De bodemdaling is erg afhankelijk van toekomstige beheersmaatregelen. Er zijn kansen om nieuw areaal te realiseren voor ondiepe gebruikersgroepen (kanovaren, SUP'ers) nabij de meren.

- Houd daarnaast rekening met het eventueel wijzigen van het boezempeil, waardoor de waterdiepte wijzigt (zie ook de kansen bij opgaven waterkwantiteit).

- Het CBS verwacht dat de bevolking van provincie Fryslân groeit en vergrijst in 2050. De verwachting is dat daarmee de meren volop worden benut door recreanten. De opgave hier is om, ondanks de populariteit, te voorkomen dat er wildgroei van voorzieningen ontstaat en dat het 'te' druk wordt op de meren.

- Een toekomstige kans ligt in een betere ontsluiting van de oevers van de meren. De randen van de meren kunnen beter bereikbaar voor wandelaars en fietsers worden gemaakt. Maar ook liggen er kansen om de meren toegankelijker te maken, door voorzieningen te treffen om het water gemakkelijker te betreden.

- Door de groeiende bevolking is de verwachting dat er een toename zal zijn in 'drijvende Tiny Houses'. Het verdient aanbeveling om deze gebruikers te reguleren, zodat deze drijvende Tiny Houses een plek krijgen op het water. Voorkom dat deze gebruikers een permanent en dus verstoord karakter krijgen in het landschap.

- De monotone oevers van de meren kunnen worden vernat, waardoor kansen ontstaan voor biodiversiteit. Natuurverrijdelijke oevers bieden met ondiepe vooroevers ontwikkelingsruimte voor flora en fauna. Dit kan mee worden gekoppeld met het bereikbaarheid en beleefbaar maken van de randen van de meren, met een positieve impact op de recreatieve waarde voor met name de overrecreatie.

- Voor de opwekking van duurzame energie is ruimte nodig en hiervoor kan ook ruimte op het water worden gezocht. Bijvoorbeeld door drijvende zonneparken. Ook wordt ingezet op aquathermie, wat een kans is vanwege de grote hoeveelheid oppervlaktewater, waarin veel energie is opgeslagen (Expertise Centrum Warmte, 2022). Wanneer er (nieuw) waterareaal bij komt met een beperkte gebruiksfunctie, leent dit zich wellicht voor energieopwekking.

- Algemeen geldt dat de waterrecreatiesector moet bijdragen aan de energietransitie door het gebruik van hernieuwbare energie voor de recreatiavaart te stimuleren. Zo kan bijvoorbeeld waterstof of opgewekte wind- en zonne-energie (lokaal) worden gebruikt voor de aandrijving van vaartuigen.

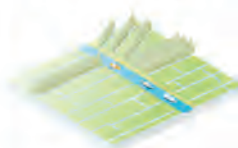
Aangelegd

Kanalen

Opvaarten

Trekvaarten

Maatschappelijke opgaven

Water kwantiteit			Water kwaliteit			Divers		
Waterpeil en zeespiegel	Uitbreiden van het areaal	Verdroging	Algemeen	Verziltig	Bodemdaling	Demografische ontwikkeling	Biodiversiteit en behoud van landschap	Energie transitie
Bij aanpassingen van het boezempeil moeten kades en kunstwerken mogelijk worden aangepast. Kansen liggen er voor het opwaarderen van oevers voor landrecreatie. Aanpassingen aan bruggen en sluisen bieden een kans om de toekomstige functie in het (route)netwerk voor de recreatievaart opnieuw te beschouwen.	Het eventueel verbreden van de kanalen zal naar verwachting enkel plaats vinden om beroepsvaart in de toekomst beter te faciliteren (bijvoorbeeld vanuit een veiligheids oogpunt). Het verbreden van de kanalen biedt in dat geval meer ruimte voor functionaliteit voor de recreatievaart.	De verdrogingsopgave is in deze typologie minder of niet relevant. Verdroging zou kunnen leiden tot peilaanpassingen, in dat geval zijn maatregelen nodig om de bevaarbaarheid te garanderen. De kanalen dienen tevens voor watertransport naar droge gebieden. Dit kan leiden tot stroming in de kanalen. (Deltaprogramma, 2023). Deze opgave leidt niet tot specifieke kansen.	De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie.	- Het Van Harinxmakanaal verzilt. Door het schutten van schepen dringt zout water binnen in de Friese boezem. Door de klimaatverandering wordt het doorspoelen van het kanaal met zoet water naar verwachting steeds moeilijker. - Dit heeft een beperkte invloed op de waterrecreatie. Meer spuien, betekent een beperking van de mogelijkheid om te schutten, en daarmee een beperking van de bevaarbaarheid en bereikbaarheid van het kanaal.	- Bodemdaling zorgt langs de kanalen en vaarten voor verzakking van de oevers en (funderingen van) kunstwerken. Dit heeft invloed op de doorvaarthoogte van kunstwerken. Grote aanpassingen zoals de vervanging van kunstwerken zijn het moment voor een integrale afweging over de functionaliteit. Dit geldt tevens voor een grootschalige aanpassing van de oevers, die kansen bieden voor recreatief medegebruik. - Algemeen geldt dat bodemdaling plaats vindt door veenoxidatie. Dit heeft gevolgen voor land- en watergebruik rondom de vaarten. De bodemdaling is erg afhankelijk van toekomstige beheersmaatregelen. Er zijn algemene kansen voor waterrecreatie, wanneer hierdoor nieuw water areaal wordt gerealiseerd. - Houdt daarnaast rekening met het eventueel wijzigen van het boezempeil, waardoor de wat diepte wijzigt.	De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie. In het algemeen zal het drukker worden op en langs de kanalen en vaarten.	- Voor natuurherstel wordt er algemeen gezocht naar ruimte voor nieuwe natuur. De combinatie van bossen met het vernatten van overgangsgedebieden is gunstig voor de klimaatadaptatie en de waterkwaliteit (i.v.m. schaduwwerking). Onderdeel van de KRW-opgaven is ook het (lokaal) bevorderen van waterplantengroei. Dat kan een bedreiging zijn voor het bevaarbaar houden van vaarwegen. Op plekken waar plantengroei wordt bevordert is alleen extensief (ondiepe) gebruik mogelijk. - Bij het verbreden van de wateren en het vernatten van gebieden zijn er kansen voor recreatief medegebruik. Inrichting van bijvoorbeeld natuurvriendelijke oevers voor diverse flora en fauna, heeft een positieve impact op de beleefbaarheid van de oevers en randen van de wateren.	- De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie. In het algemeen geldt dat de waterrecreatiesector moet bijdragen aan de energietransitie door het gebruik van hernieuwbare energie voor de recreatievaart te stimuleren. - Langs de vaarten en kanalen zijn er kansen om dit te stimuleren door de (laad)infrastructuur voor toekomstige brandstoffen te faciliteren. De laadinfrastructuur dient daarvoor zich frequent te herhalen, zodat het ook mogelijk wordt een volledige route te maken. - Langs de oevers worden momenteel proeven met aquathermie uitgevoerd, welke om ruimte vragen. Bij nieuwe ontwikkelingen kan hier rekening mee worden gehouden.
Bij aanpassingen van het boezempeil moeten kades en kunstwerken mogelijk worden aangepast. Dorpen gelegen aan de opvaarten en trekvaarten kunnen hierdoor beter bereikbaar worden met kansen voor het verbeteren van de leefbaarheid. Kansen liggen er voor het opwaarderen van oevers voor zowel landrecreatie (fietsen en wandelen etc.) als waterrecreanten (bv. nieuwe steigers en aanmeervoorzieningen).	Gesloten opvaarten kunnen weer aan de boezem worden gekoppeld waardoor dorpen beter bereikbaar worden. Bij het herinrichten van oevers ontstaan koppelskansen, o.a. voor overrecreatie en het aanbrengen van voorzieningen. Grote aanpassingen zoals de vervanging van kunstwerken zijn het moment voor een integrale afweging over de functionaliteit.	Verdroging zou kunnen leiden tot peilaanpassingen, in dat geval zijn maatregelen nodig om de bevaarbaarheid en (bereikbaarheid van dorpen) te garanderen.	- De toenemende waterkwaliteit maakt dat er vaker personen gaan zwemmen in de vaarten. Mogelijke kansen zijn het aantal officiële zwemwaterlocaties, waar de waterkwaliteit wordt gemonitord en het zwemwater veilig wordt gehouden, uit te breiden zodat overal in de provincie zwemwater, ook voor de kwetsbaardere groepen, bereikbaar is. Waar mogelijk is dit te combineren met andere voorzieningen als wilduittrekplaatsen en kanostegers. - Buiten de officiële zwemwaterlocaties wordt ook gezwommen, dat willen we niet belemmeren. Gelijktijdig kunnen we geen garanties geven over de zwemwaterkwaliteit op deze locaties. - Daarnaast geldt ook in de vaarten de KRW-opgave. Onderdeel van de KRW-opgaven is ook het (lokaal) bevorderen van waterplantengroei. Dat kan een bedreiging zijn voor het bevaarbaar houden van de ondiepere vaarwegen. Op plekken waar plantengroei wordt bevordert is waterrecreatie wettelijk is, is een balans nodig in het maatschappelijk (voldoende diepgang passend bij type waterrecreatie, zonder de biodiversiteit aan te tasten).	Verziltig speelt in de kuststrook en zal verder toenemen. (Ministerie van I&W, 2022). Mitigerende maatregelen kunnen leiden tot koppelskansen voor recreatie. Te denken valt aan nieuw water achter de dijk of het verbreden van de vaarten. Wederom biedt dit kansen om verschillende groepen gebruikers van de oever te faciliteren.	- Bodemdaling zorgt langs de kanalen en vaarten voor verzakking van de oevers en (funderingen van) kunstwerken. Dit heeft invloed op de doorvaarthoogte van kunstwerken. Grote aanpassingen zoals de vervanging van kunstwerken zijn het moment voor een integrale afweging over de functionaliteit. Dit geldt tevens voor een grootschalige aanpassing van de oevers, die kansen bieden voor recreatief medegebruik. - Algemeen geldt dat bodemdaling plaats vindt door veenoxidatie. Dit heeft gevolgen voor land- en watergebruik rondom de vaarten. De bodemdaling is erg afhankelijk van toekomstige beheersmaatregelen. Er zijn algemene kansen voor waterrecreatie, wanneer hierdoor nieuw water areaal wordt gerealiseerd. - Houdt daarnaast rekening met het eventueel wijzigen van het boezempeil, waardoor de wat diepte wijzigt.	De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie. In het algemeen zal het drukker worden op en langs de kanalen en vaarten.	- Voor natuurherstel wordt er algemeen gezocht naar ruimte voor nieuwe natuur. De combinatie van bossen met het vernatten van overgangsgedebieden is gunstig voor de klimaatadaptatie en de waterkwaliteit (i.v.m. schaduwwerking). Onderdeel van de KRW-opgaven is ook het (lokaal) bevorderen van waterplantengroei. Dat kan een bedreiging zijn voor het bevaarbaar houden van vaarwegen. Op plekken waar plantengroei wordt bevordert is alleen extensief (ondiepe) gebruik mogelijk. - Bij het verbreden van de wateren en het vernatten van gebieden zijn er kansen voor recreatief medegebruik. Inrichting van bijvoorbeeld natuurvriendelijke oevers voor diverse flora en fauna, heeft een positieve impact op de beleefbaarheid van de oevers en randen van de wateren.	- De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie. In het algemeen geldt dat de waterrecreatiesector moet bijdragen aan de energietransitie door het gebruik van hernieuwbare energie voor de recreatievaart te stimuleren. - Langs de vaarten en kanalen zijn er kansen om dit te stimuleren door de (laad)infrastructuur voor toekomstige brandstoffen te faciliteren. De laadinfrastructuur dient daarvoor zich frequent te herhalen, zodat het ook mogelijk wordt een volledige route te maken. - Langs de oevers worden momenteel proeven met aquathermie uitgevoerd, welke om ruimte vragen. Bij nieuwe ontwikkelingen kan hier rekening mee worden gehouden.

Stedelijk

Waterpoorten

Levendige waterkernen

Maatschappelijke opgaven

Water kwantiteit			Water kwaliteit			Divers		
Waterpeil en zeespiegel	Uitbreiden van het areaal	Verdroging	Algemeen	Verziltig	Bodemdaling	Demografische ontwikkeling	Biodiversiteit en behoud van landschap	Energie transitie
• Pelverhogingen en zeespiegelstijging betekenen dat (historische) kades, voorzieningen (havens) en kunstwerken moeten worden aangepast. Een grotere diepgang is een ontwikkelkans voor de waterrecreatie, waardoor de poorten beter bereikbaar worden voor (diapere) schepen. Een lagere doorvaarthoogte is echter een bedreiging voor deze bereikbaarheid.	• De watergangen in de waterpoorten en de kernen kunnen worden heringericht voor waterrecreatie. Het heropenen van oude stedelijke dempingen kan een kwaliteitsimpuls geven aan stedelijke centra, met diverse kansen voor de bredere leefbaarheid. Waterrecreatieve kansen liggen om (stedelijke) routes met elkaar te verbinden voor bijvoorbeeld SUP'ers en kanovaarders in de stad.	• De verdrogingsopgave is in deze typologie minder of niet relevant. Wel is hittestress relevant voor de stedelijke gebieden. Extra oppervlaktewater, in of in de nabijheid van de kernen, werkt verkoelend en draagt bij aan het welzijn (Provincie Fryslân, 2020).	• Door het verbeteren van de waterkwaliteit, ontstaan kansen om in te spelen op de toenemende behoefte in en rondom steden en kernen voor goede zwemvoorzieningen. Deze behoefte wordt versterkt door de klimaatverandering, met extremere periodes van hitte.	• Een deel van de waterpoorten hebben een brak watergebied, maar dit heeft geen verdere (nadelige of voordelige) invloed op de waterrecreatie.	• Bodemdaling heeft invloed op aanlegvoorzieningen en kunstwerken. Denk daarbij ook aan de doorvaarthoogte van bruggen. • Drijvende stijgers als aanlegvoorziening kunnen gezien worden als mogelijke oplossingen, deze kunnen ook worden toegepast bij een fluctuerend waterpeil. • Kansen zijn er om onderhoud (aan bijvoorbeeld funderingen a.g.v. bodemdaling) te koppelen aan toekomstige ontwikkeling (zoals het opwaarderen van een route door de stedelijke kern).	• Het CBS verwacht dat de bevolking van provincie Fryslân groeit én vergrist in 2050. Daarnaast is er volgens het FSP sprake van een algemene verstedelijking in Nederland. Het zal dus algemeen drukker worden in de kernen. Verwacht wordt dat er tijdens periodes van hitte een toenemende behoefte is om de stad te ontvluchten (dus ook vanuit de Randstad naar de provincie). Hierdoor zal het Friese (water)landschap eerder worden gevonden. De aantrekkelijke levendige kernen en poorten spelen hierin een sleutelrol, door hun goede bereikbaarheid (per auto en OV) en de mogelijkheden die het biedt voor verschillende vormen van recreatie. • Kansen liggen er hier dus voor het faciliteren van uur- en dagrecreatie voor het faciliteren van de stroom toeristen. Tot slot zal de woningopgave ook een ruimtelijke claim rondom de poort en kernen hebben, al dan niet gecombineerd met nieuwe bergingsgebieden. Hier liggen algemene kansen om waterrecreatie te integreren in nieuwe ruimtelijke opgaven (zie ook 'nieuwe water').	• Het bevorderen van biodiversiteit is net zo van belang in stedelijke gebieden als in natuurgebieden. Naast bosuitbreiding rond het Natuurnetwerk is bosuitbreiding rond steden van belang (Rijksverheid, 2020). Bossen en bomen in en om steden en dorpen zijn van groot belang voor het leefmilieu van mensen. Bovendien kunnen deze bossen de recreatiedruk op natuurbossen verminderen. • Er liggen dus opgaven om meer groen in de stad te realiseren. De watergangen fungeren daarin als 'groene vingers' als verbindende factor tussen binnen- en buitenstedelijke gebieden. Door groene kades of oevers te realiseren ontstaan er aantrekkelijkere omstandigheden voor verschillende soorten planten en dieren. Dit geeft indirect ook een positieve impuls voor waterrecreatie.	• De waterrecreatiesector moet bijdragen aan de energietransitie door het gebruik van hernieuwbare energie voor de recreatievaart te stimuleren. Zo kan bijvoorbeeld waterstof of opgewekte wind- en zonne-energie worden gebruikt voor de aandrijving van vaartuigen. Wegens de hoge intensiteit van gebruikers, bieden de stedelijke kernen kansen om de ambitie, om duurzaam te gaan varen, te faciliteren. Dit kan bijvoorbeeld door nieuwe laadvoorzieningen in jachthavens te realiseren, voor boten in deelgebruik, verhuur of bezit.
• Bij aanpassingen van het boezempeil moeten kades en kunstwerken mogelijk worden aangepast. Een verhoging van het waterpeil kan leiden tot een betere toegankelijkheid door meer diepgang. Daarnaast levert het aanpassen van de kades en kunstwerken koppelmansen voor een bredere herinrichting van het recreatieve stedelijke gebied (zie ook afwegekader Waterrecreatieve opgave).	• De watergangen in de waterpoorten en de kernen kunnen worden heringericht voor waterrecreatie. Het heropenen van oude stedelijke dempingen kan een kwaliteitsimpuls geven aan stedelijke centra, met diverse kansen voor de bredere leefbaarheid. Waterrecreatieve kansen liggen om (stedelijke) routes met elkaar te verbinden voor bijvoorbeeld SUP'ers en kanovaarders in de stad.	• De verdrogingsopgave is in deze typologie minder of niet relevant. Wel is hittestress relevant voor de stedelijke gebieden. Extra oppervlaktewater, in of in de nabijheid van de kernen, werkt verkoelend en draagt bij aan het welzijn (Provincie Fryslân, 2020).	• Door het verbeteren van de waterkwaliteit, ontstaan kansen om in te spelen op de toenemende behoefte in en rondom steden en kernen voor goede zwemvoorzieningen. Deze behoefte wordt versterkt door de klimaatverandering, met extremere periodes van hitte.	• De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie.	• Bodemdaling heeft invloed op aanlegvoorzieningen en kunstwerken. Denk daarbij ook aan de doorvaarthoogte van bruggen. • Drijvende stijgers als aanlegvoorziening kunnen gezien worden als mogelijke oplossingen, deze kunnen ook worden toegepast bij een fluctuerend waterpeil. • Kansen zijn er om onderhoud (aan bijvoorbeeld funderingen a.g.v. bodemdaling) te koppelen aan toekomstige ontwikkeling (zoals het opwaarderen van een route door de stedelijke kern).	• Het CBS verwacht dat de bevolking van provincie Fryslân groeit én vergrist in 2050. Daarnaast is er volgens het FSP sprake van een algemene verstedelijking in Nederland. Het zal dus algemeen drukker worden in de kernen. Verwacht wordt dat er tijdens periodes van hitte een toenemende behoefte is om de stad te ontvluchten (dus ook vanuit de Randstad naar de provincie). Hierdoor zal het Friese (water)landschap eerder worden gevonden. De aantrekkelijke levendige kernen en poorten spelen hierin een sleutelrol, door hun goede bereikbaarheid (per auto en OV) en de mogelijkheden die het biedt voor verschillende vormen van recreatie. • Kansen liggen er hier dus voor het faciliteren van uur- en dagrecreatie voor het faciliteren van de stroom toeristen. Tot slot zal de woningopgave ook een ruimtelijke claim rondom de poort en kernen hebben, al dan niet gecombineerd met nieuwe bergingsgebieden. Hier liggen algemene kansen om waterrecreatie te integreren in nieuwe ruimtelijke opgaven (zie ook 'nieuwe water').	• Het bevorderen van biodiversiteit is net zo van belang in stedelijke gebieden als in natuurgebieden. Naast bosuitbreiding rond het Natuurnetwerk is bosuitbreiding rond steden van belang (Rijksverheid, 2020). Bossen en bomen in en om steden en dorpen zijn van groot belang voor het leefmilieu van mensen. Bovendien kunnen deze bossen de recreatiedruk op natuurbossen verminderen. • Er liggen dus opgaven om meer groen in de stad te realiseren. De watergangen fungeren daarin als 'groene vingers' als verbindende factor tussen binnen- en buitenstedelijke gebieden. Door groene kades of oevers te realiseren ontstaan er aantrekkelijkere omstandigheden voor verschillende soorten planten en dieren. Dit geeft indirect ook een positieve impuls voor waterrecreatie.	• De waterrecreatiesector moet bijdragen aan de energietransitie door het gebruik van hernieuwbare energie voor de recreatievaart te stimuleren. Zo kan bijvoorbeeld waterstof of opgewekte wind- en zonne-energie worden gebruikt voor de aandrijving van vaartuigen. Wegens de hoge intensiteit van gebruikers, bieden de stedelijke kernen kansen om de ambitie, om duurzaam te gaan varen, te faciliteren. Dit kan bijvoorbeeld door nieuwe laadvoorzieningen in jachthavens te realiseren, voor boten in deelgebruik, verhuur of bezit.

Natuurlijk

Beken en beekdalen

Nieuw

Nieuw water

Maatschappelijke opgaven

Water kwantiteit			Water kwaliteit		Divers			
Waterpeil en zeespiegel	Uitbreiden van het areaal	Verdroging	Algemeen	Verziltig	Bodemdaling	Demografische ontwikkeling	Biodiversiteit en behoud van landschap	Energie transitie
 • De beken en beekdalen staan als watersysteem los van de Friese boezem, dus het boezempil heeft geen invloed op het waterpeil van de beken. De opgave om meer en langer water in het hoge deel van Fryslân vast te houden, creëert echter wel waterrecreatieve kansen voor verblijfsrecreatie rondom het water.	 • De beschikbaarheid van zoetwater is een aandachtspunt, zeker op hoge zandgronden die gevoeliger zijn voor droogte. Herinrichting van natuurlijke meanders en overloopgebieden door het water ruimte te geven, biedt kansen voor oeverrecreatie en ondiep gebruik van het water.	 • Onderdeel van de KRW-opgaven is ook het (lokaal) bevorderen van waterplantengroei. Dat kan een bedreiging zijn voor het beschikbaar houden van de ondiepere vaarwegen. Op plekken waar plantengroei wordt bevorderd en waterrecreatie wenselijk is, is een balans nodig in het maatschappelijk (voldoende diepgang passend bij type waterrecreatie, zonder de biodiversiteit aan te tasten).	 • De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie.	 • In de beekdalen is een beekveenpakket aanwezig die oxideert bij te lage waterstanden. Algemeen geldt dat de beken een functie hebben om de veengronden nat te houden. Het is daarom van belang dat in de beekdalen water langer vast wordt gehouden, met algemene kansen voor recreatief medegebruik.	 • De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie. In het algemeen zal het drukker worden. • Daarnaast geldt wel voor deze gebieden dat er in 2050 in toenemende mate wordt gecreëerd om de hitte van de stad te ontvuchten (hittestress). Kansen liggen er om de groenblauwe netwerken optimaal te verbinden en zwemlocaties (door) te ontwikkelen om deze 'lokale klimaatvluchtelingen' te faciliteren.	 • Voor natuurherstel is ruimte benodigd voor meer natuurgebieden. In de bosstrategie van de Rijksoverheid (voor 2030) worden de beekdalen hiervoor als kansrijk gezien, omdat het integraal bijdraagt aan biodiversiteit en klimaatadaptatie (door sponswerking van de beekdalen, wordt water vastgehouden). De bossen hebben tevens een positief effect op de waterkwaliteit en KRW-opgaven. Bossen langs de beekdalen versterken de landschappelijke en recreatieve waarde. Er liggen dus kansen om het groenblauwe netwerk te versterken en met elkaar te integreren.	 • De opgave binnen deze typologie is minder of niet relevant voor de waterrecreatie. In het algemeen geldt dat de waterrecreatiesector moet bijdragen aan de energietransitie door het gebruik van hernieuwbare energie voor de recreatievaart te stimuleren. • Langs de vaarten en kanalen zijn er kansen om dit te stimuleren door de (laad)infrastructuur voor toekomstige brandstoffen te faciliteren. De laadinfrastructuur dient daarvoor zich frequent te herhalen, zodat het ook mogelijk wordt een volledige route te maken.	 • Nieuw water biedt per definitie een kans voor de waterrecreatie. Bij het creëren van nieuw water zijn er een aantal primaire vragen die gesteld moeten worden: • Wat kan het nieuwe water betekenen voor waterrecreatie? • Welke doelgroepen en gebruikers kunnen of willen we toestaan in het nieuwe water? Zorg minimaal dat deze doelgroepen worden gefaciliteerd (door toegankelijkheid per fiets/auto te borgen, steigers, trailerhellingen etc.) • Wat zijn de hoofd- en nevenfunctie van dit nieuwe water? • Overweeg of een minimale hoeveelheid diepte benodigd is voor bijvoorbeeld de waterkwaliteit? Overwogen kan worden om bij elk nieuw water een minimale diepte te hanteren. • In welk landschapstype bevindt de opgave zich? Welke watertypologie past het beste bij het nieuwe water? • Wat wordt de functie van het nieuwe water in het vaarnetwerk? Wordt het bijvoorbeeld onderdeel van een route, zijn er mogelijkheden om een nieuwe route te creëren of is het een solitair water? • Duurzame ontwikkeling als voorwaarde bij nieuw water. • Zijn de oever openbaar toegankelijk en bereikbaar? • Wie wordt de toekomstig beheerder van het water? Hierdoor blijft het water toegankelijk voor de doelgroep (doorvaarbaarheid en borging van bediening)

REFERENTIELIJST

Literatuurlijst

1. Provincie Fryslân (2018) - It blauwe goud fan Fryslân.
2. Rijksoverheid (2022) - Eindadvies Beleidstafel wateroverlast en hoogwater.
Voorkomen kan niet, voorbereiden wel.
3. KNMI (2021) - Klimaatsignaal'21.
4. Rijkswaterstaat (2022) - Natuurlijke processen Waddenzee.
5. Rijksoverheid (2022) - Water en Bodem sturend bij ruimtelijke keuze.
6. Ministerie van Binnenlandse Zaken (2023)- Nationale Omgevingsvisie,
Verbeteren en beschermen van natuur en biodiversiteit.
7. Rijksoverheid (2023) - Nationaal Deltaprogramma.
8. Provincie Fryslân (2022) - Veenweideprogramma 2021 - 2030.
9. CBS (2022) - Bevolkingsteller.
10. Rijksoverheid (2022) - Kamerbrief over provinciale woningbouwafspraken 2022
- 2030.
11. Deltares (2019) - Strategieën voor adaptatie aan hoge en versnelde
zeespiegelstijging.
12. Provincie Fryslân (2018) - Uitvoeringsprogramma, Fryslân Geeft Energie.
Jaarplan 2019.
13. Expertise Centrum Warmte (2022) - Aquathermie.
14. Provincie Fryslân (2014) - Grutsk op 'e Romte.
15. Rijksoverheid (2023) - Nationale regie op de ruimtelijke ordening voor een
'Mooi Nederland'.

Bronnenlijst referentie afbeeldingen

1. Fietsen door het Water, Bokrijk	© The Media Bay en Holidayline nv lic. A1615	
2. Mozes Brug, Halsteren	© RO&AD architecten	
3. Het Lankheet, Haaksbergen	© (2023) Evenwegmetkinderen.nl.	
4. Naarden Jachthaven, IJsselmeer	© (2023) Marina Parcs	
5. Zhoukou Shahewan Wetland Park, China	© Qi Luan	
6. Ithaka, Almere	© Paul Kozlowski	
7. Heemtuin Kralingsebos 1, Rotterdam	© (2015) Ellen van Bodegom	
8. Heemtuin Kralingsebos 2, Rotterdam	© kleineglobetrotter.nl	Blz 31.
1. Catharijnesingel, Utrecht	© Okra landschapsarchitecten	
2. Klompenpad, Gelderland	© myfootprints.nl	
3. De Twirre, Alde Feanen	© detwirre.nl	
4. Weiherpark, Eppingen	© Nikolai Benner	
5. River Banks, Perreux-sur-Marne	© BASE Landscape Architecture	
6. Ecovlotten, Steenberg	© Ronald van den Heerik	
7. Wild mile, Chicago	© Dave Burk © SOM	Blz 35.
1. The Grand Voyeux Regional Nature Reserve	© Nicolas Waltefaugle	
2. Omke Jan, Woudsend	© Booking.com	
3. Tuinhuis, Aalsmeer	© historischetuinaalsmeer.nl	
4. Vissteiger, Zwolle	© rtvfocuszwole.nl	
5. Elbe Waterfront Park, Riesa	© Rehwaldt LA, Dresden	
6. Elektrische sloep, De Twirre	© fonger de vlas fotografie	
7. Sinai, Bad lippspringe	© Philip Winkelmeier	
8. Park Groot Schijn, Antwerpen	© Filip Dujardin	Blz 39.
1. Tel Dor nationalpark, BO Landscape Architecture	© Yoav Peled	
2. De duik eend, Marker Wadden	© Bob Luijks	
3. Vogelkijkhut roode weel	© Katja Efting	
4. Vogelkijkhut Duikeend, Marker Wadden	© Straystone Pictures, Peter Leenen fotografie	
5. Awake rävik electric surfboards	© awakeboards.com	
6. Elektrisch surfen	© Monica Monte	
7. Flyboarden	© Flyboardclinic.nl	Blz 43.

Witteveen+Bos Raadgevende
ingenieurs B.V. | Deventer
K.R. Poststraat 100-3
Postbus 186
8440 AD Heerenveen
+31 (0)513 64 18 00
www.witteveenbos.com

In samenwerking met:

In opdracht van:

